

Curtea de la Argeș

Revistă de cultură

Anul IX ■ Nr. 6 (91) ■ Iunie 2018

Monumentul Eroilor din Copou-Iași

Din sumar:

Horia Bădescu: Complicitatea râsului
Simion Mehedinți: Pentru biserica noastră
Dragoș Vaida: Academiei, colț cu Edgar Quinet
Sorin Lory Buliga: 80 de ani de la ridicarea *Coloanei fără sfârșit*
Maria Vaida: Transilvania și martirii săi
Dan Anghelescu: Vintilă Horia: Poetul și Poezia sa
Nicolae Georgescu: Grigore Vieru și numele sale
Marian Mihăescu: Sonetele eminesciene
Florea Firan: Rosa del Conte
Marian Nencescu: Seniori ai culturii: Dragoș Vaida
Florian Copcea: Ipostaze ale (non)ficțiunilor lui D.R. Popescu
Elis Râpeanu: George Topîrceanu

Revista apare cu sprijinul
Primăriei Municipiului Curtea de Argeș
(prin intermediul Centrului de Cultură și Arte),
Trustului de Presă „Argeș Expres”
și al Asociației Culturale „Curtea de Argeș”.

Eminescu, omul deplin

Gheorghe PĂUN

Completă, sintagma lui Noica spune „omul deplin al culturii române”, aș sugera însă valabilitatea ei și la nivelul mai general, cel din titlul anterior, fără restrângerea la cultura română, nici măcar la cultură în general, pentru că Eminescu era de-o multilateralitate amețitoare ca om, pur și simplu, de la dorința de a ști tot ce se poate ști până la pasiunea pentru vin bun, însoțit eventual de un cântec, de la puterea de muncă la accesele de temperament, uneori melancolic, alteori extrovert, de la dragostea necondiționată, militantă, totală, pentru neam și țară la atracția pentru „fiicele Venerei”, idealizate sau nu – iar între aceste extreme, cu multe și bine conturate nuanțe. *Un om viu,* vorba lui Nichita Stănescu, deloc un sfânt, după canoanele strict bisericești, un titan, în sensul grecesc al cuvântului, prin creație – includ aici poezia, publicistica, proza, teatrul, scrisorile și adaug în final notele sale de lectură, manuscrisele, caietele.

Mai ales pe baza celor din urmă, Eminescu este uneori (dar nu rareori) considerat – mă grăbesc să spun: din entuziasm superficial – fizician, astronom, economist, istoric, cugetător religios, indianist, filosof. Tot Noica a inventat termenul *eminescianită,* „boala” care l-a cuprins pe el după ce a parcurs creația eminesciană, o boală rară și benignă, dar care, ca maladie (mai ales dacă vine după un contact sumar, nu după *con-viețuire* sistematică), poate avea și simptome care nu fac neapărat bine, nici celui „bolnav” și nici Poetului Național.

O clasificare simplă a scrierilor eminesciene este de mare ajutor pentru discuția de aici: (1) opera literară, antume și postume deopotrivă, (2) articole de ziar, (3) însemnări, notițe de studiu sau de lucru. Nu separ antumele de postume, sunt la fel de valoroase și de semnificative, chiar dacă ultimele ar mai fi suferit, cu siguranță, rescrieri, șlefuiri, rafinări (a se vedea manuscrisele poeziilor publicate, uneori cu variante și îndreptări nenumărate), chiar dacă, desigur, nu toate scrierile rămase în manuscris ar fi fost selectate de autor pentru publicare. Intră aici opera literară propriu-zisă, poezia în primul rând, unde lucrurile sunt – ar trebui

să fie – clare: un poet, un scriitor cum n-a mai fost altul, ca diversitate, anvergură, cantitate, calitate. Un geniu. Ideile ținând de astronomie-cosmogonie, fizică, religie, istorie, de științe, în general (inclusiv matematică, dacă dorim cu tot dinadinsul), apar deghizate, metaforizate, sublimate, uneori surprinzătoare intuiții

devansând vremurile, alteori cu originea în studiile de tinerețe, în lecturi, în religiile orientale, în mitologie. Nu sunt însă lucrări de știință, nu erau nici pentru Eminescu și nici în raport cu standardul domeniilor respective. Poemul *La steaua* conține știință, dar nu este articol de astronomie...

În caietele lui Eminescu, apar însă detalii tehnice explicite, inclusiv pagini întregi de matematică (parcă spre paralizarea poetașilor „moderni”, mândri de inapetența lor pentru științele „grele”). Repet, voia să știe tot ce un om ar putea ști, dorea să învețe, *homo sapiens* de un ordin de mărime-profunzime ieșit din comun – ba chiar avea dorința-visul de a matematiza psihologia și sociologia (ceea ce, evident, nu a reușit – nici nu a încercat serios), dar nici aici nu este vorba despre scrieri care să-l califice a fi matematician, fizician, economist, filosof.

Dar, cu articolele publicate alta este situația! Acestea erau „scoase în lume”, sub semnătură, erau, așadar, scrise cu grijă, cu o documentare și o logică internă care și aceasta ar trebui să paralizeze (aproape) orice gazetar din vremurile noastre. Mii de pagini. Aici, da, Eminescu are operă de filosof (în principiu, asta și era el, pentru că acestea au fost studiile lui de bază, „profesia” pentru care s-a pregătit la Berlin și Viena), operă de istoric (să ne amintim scrierile despre istoria Basarabiei), de economist (multe dintre articolele de la *Timpul* nu numai că invocă termeni, concepte și concepții economice, dar și conturează modele proprii privind funcționarea statului și economiei, în general sau cu referire la realitățile românești). Au fost selectate și strânse în volume cu subiecte specifice multe dintre aceste scrieri – ele pot conta ca operă de economist, istoric, politolog, de gânditor religios (pentru ultimul subiect, aș invoca doar eseul *Eminescu și cugetarea sacră* de Tudor Nedelcea, completat cu o antologie de texte eminesciene până la o carticică de 100 de pagini apărută la Editura AIUS, Craiova, 1994).

Și, toate acestea până la 39 de ani, cu ultimii șase ani eliminat din viața publică, inclusiv din presă. Tot la 33 de ani au mai fost și alți Oameni Deplini eliminați, uciși, trimiși spre Ceruri... spre a rămâne și mai puternici lângă noi, ca modele, ca Învățători...

Este și cazul lui Eminescu!

Domnul Eminescu scris-a

Toate-s vechi și nouă toate...

Îmblă vorba că, în ajunul întrunirii Corpurilor legiuitoare, cabinetul va fi supus la schimbări.

Ne-am obicinuit atât de mult cu mutațiunile caleidoscopice ale guvernului roșu, am văzut atâtea nulități și atâți gheșeftari perindându-se pe băncile ministeriale, încât o asemenea eventualitate n-ar mai avea meritul de-a interesa pe cineva, indiferent fiind la ce nume răspunde carnea cu ochi care ocupă din vreme-n vreme acele bănci. Aceeași trăsătură comună de inepție, de șiretlic advocățesc, îi face să semene atât de mult unii cu alții acești patrioți de contrabandă încât trebuie să fie cineva un profund zoolog ca să claseze sub alte rubrici menajeria decât sub aceea a absolutei nulități.

Din acest punct de vedere știrea ar fi cu totul indiferentă. Ea câștigă însemnătate prin împrejurarea că stă în legătură cu cestiunea Dunării. Nu! Nu mai e vorba de-a înlocui pe Giani cu Fleva, pe Fleva cu Pherekydis, pe Pherekydis cu Stolojan; chestiunea e mult mai adâncă. E vorba de-a se afla oameni cu mintea subțire care – ce-or face, ce-or drege – să afle modul de-a aplica formula contelui Andrassy despre „identitatea intereselor României cu acelea ale Austro-Ungariei”.

Pre cât se știe, teoria aceasta e veche. Mai cu seamă ungurii binevoiesc a ne dovedi zilnic ce identice sunt aceste interese și cât de mult ne iubesc neamul și limba. Ne pătrunde o adevărată duioșie când ne uităm peste munți și vedem cu câtă bună-credință se aplică legea naționalităților bunăoară, cum pretutindenea limba românească e întrebuințată în administrație și în justiție, cum toți funcționarii vorbesc cu poporul în limba lui, cum românii sunt preferați chiar atât de mult, încât de dragoste... le vine să ia lumea-n cap.

Când cineva are parte de-o priveliște atât de duioasă și vede de cât respect, de câtă iubire se bucură conaționalii noștri de peste Carpați, mai poate fi îndoială că interesele noastre și cele austro-ungare sunt identice? Nici câtu-i negru sub unghie. Toată greutatea e de-a ne-o dovedi nouă aceasta. Iată o treabă de care onor. Giani nu-i capabil. De multe e capabil acest tânăr înzestrat cu fel de fel de daruri, dar de asemenea lucru nu.

Trebuiesc aci inteligențe mai fine. Lucrul nu se poate face deodată, din topor. (...)

O nouă eră de fericire și prosperitate se va deschide atunci pentru România. Cât ține malul Dunării vom avea autorități de porturi chezaro-crăiești și, ceea ce e fără îndoială un folos, puterea și influența consulatelor se va urca iar, ca în epoca de fericită memorie a nobililor fanarioți. C-un cuvânt, o nouă pârghie se va crea, cât ține Dunărea, pentru marea menire istorică a epocii lui Carol Îngăduitorul, pârghie pentru înstrăinarea treptată, dar cu atât mai sigură a țării. Tot ne place nouă ce e străin, încai să ne facem înșine străini, lăsând în știrea Domnului acea curiozitate etnologică care se numește poporul românesc.

De-or veni astfel lucrurile sau altfel – cine știe?

Un lucru însă știm despre patrioții noștri: că se bucură de cea mai bună opinie în străinătate. Un diplomat străin convorbind c-un român, s-a exprimat asupră-le în modul următor: „În zadar vă zbateți; ceea ce știu e că roșii d-voastră sunt foarte *culanți* în daraverile cu străinătatea și se țin de cuvânt, orice-ar promite. Țara? O-nvârtesc ș-o sucesc pân-ce rămâne tot pe-a lor.”

(*Timpul,* 4 noiembrie 1881)

Primim de la un corespondent al nostru din Râmnicul Vâlcei următoarele amănunte asupra faptelor ce se petrec acolo.

Nu putem îndestul atrage atențiunea opiniei publice asupra unei asemenea stări de lucruri. Deși avem puternice temeiuri pentru a avea o foarte slabă speranță în guvernul actual, totuși ne facem o datorie de a-i semnala un sistem de administrație care de șase ani apasă această populațiune și o dă în prada câtorva exploatatori nerușinați. Deunăzi *Monitorul* chiar publica destituirea a 14 perceptori din acest pașalâc, scoși pentru abuzuri și sfeterisire de bani publici. Cine a numit pe acești perceptori? Cine i-a menținut în funcțiune de atâta timp? Evident, influențele locale în capul cărora se afla prefectul. Și când hoțiile au ajuns într-un grad încât se primejduiește chiar încasarea regulată a impozitelor, adică sfântul buget, atunci ministerul se deșteaptă și face câte un târziu și inutil exemplu.

Iarăși în *Monitor* vedem că arenda moșiei Marcea a statului, arendată d-lui Klaus, nu s-a plătit. Cine este acel Klaus? Toată Vâlcea-l știe. Este omul de paie al prefectului, acel ce-i împrumută numele pentru a ține în arendă mai multe moșii ale statului (între care și Marcea).

Nerușinarea merge atât de departe încât asemenea lucruri nu se ascund cel puțin cu mai multă dibăcie. Acel Klaus este funcționar al județului, inginer plătit din bani publici. Iată dară pe de o parte prefectul arendaș al statului pentru mai multe moșii în județul ce însuși administrează și neplătind cel puțin arenda acelor moșii. Iată pe de altă parte omul lui de afaceri, epistatul, ocupând fără rușine și fără măcar a se ascunde postul de inginer al județului!

La ce se întrebuințează timpul acelui inginer? A gera moșiile pe care le-a arendat de la stat pe față și fără sfială. Căci din două una. Ori aceste moșii sunt în adevăr ale lui; atunci cum tolerează prefectul ca inginerul județului să fie arendaș? Ori, ceea ce se zice și este mai mult decât sigur, acele moșii sunt arendate numai cu numele de zisul Klaus și sunt în adevăr ale prefectului? Atunci abuzul este încă mai strigător. Acum puteți înțelege ce se face cu zilele județene pentru șosele.

Mai nicio șosea nu s-a creat de la căderea administrațiunii trecute. Acele moștenite sunt în starea cea mai rea de întreținere.

Singurele lucrări ce se mai fac sunt canalizări de râuri (precum Luncavățul la Marcea), care inundau moșiile arendate și exploatate de prefect, construcțiuni de mori la aceleași moșii și altele de asemenea natură.

La 15 octombrie era să se deschidă consiliul județean. Nu s-a putut completa două săptămâni și mai bine, fiind prefectul dus la Pesta fără concediu pentru a specula porcii săi, întovărășit și de veterinar, care, ca toți amploiații județului, sunt servitori particulari și epistați de moșie ai arendașului-prefect.

Este inutil a mai insista asupra abuzurilor de tot felul ale lui Simulescu, denunțate de o sută de ori în presa de toate nuanțele și rămase necercetate și nepedepsite până astăzi. Astfel se explică că acest om, intrat în administrație c-o datorie, constatată la Tribunalul de comerț, de peste 60.000 mii galbeni, astăzi se găsește liberat de tot și cel mai mare proprietar din Vâlcea. Pentru a izbuti într-o asemenea operă îi trebuia negreșit acestui om o bandă întreagă de mizerabili hotărâți și cărora trebuie să le ierte nu numai abuzurile și jafurile, dară până și crimile cele mai îngrozitoare.

Dăm aci cuvântul corespondentului nostru. Dânsul ne semnalează una din acele fapte care, dacă s-ar fi petrecut într-o țară civilizată, ar fi ridicat groaza și spaima întregii națiuni și care, în județul încredințat lui Simulescu, este pe cale de a se cocoloși, cum zice românul în limba lui expresivă. (...)

(*Timpul,* 8 noiembrie 1881)

Redactor-șef: Gheorghe Păun

Redacție: Daniel Gligore, Maria Mona Vâlceanu, Constantin Voiculescu

Colegiu redacțional: Svetlana Cojocaru – membru corespondent al Academiei de Științe a Moldovei, Chișinău, **Florian Copcea** – scriitor, membru al USR și USM, Drobeta-Turnu Severin, **Ioan Crăciun** – director al Editurii Ars Docendi, București, **Spiridon Cristocea** – conferențiar la Universitatea Pitești, **Dumitru Augustin Doman** – scriitor, Curtea de Argeș, **Sorin Mazilescu** – lector la Universitatea Pitești, **Marian Nencescu** – cercetător asociat la Institutul de Filosofie al Academiei Române, **Filofteia Pally** – expert național etnolog, Muzeului Viticulturii și Pomiculturii Golești, Argeș, **Cornel Popescu** – director al Muzeului Județean Argeș, Pitești, **Octavian Sachelarie** – director al Bibliotecii Județene „Dinicu Golescu”, Pitești, **Adrian Sămărescu** – conferențiar la Universitatea Pitești, **Ion C. Ștefan** – profesor, membru al USR, București.

CURTEA DE LA ARGEȘ

Revistă lunară de cultură

Apare sub egida Trustului de Presă „Argeș Expres” (Str. Cuza Vodă, nr. 131, tel./fax: 0248-722368, http://argesexpres.ro/) și a Centrului de Cultură și Arte „George Topîrceanu” (B-dul Basarabilor, nr. 59, tel./fax: 0248-728342, http://culturaarges.ro/) din Curtea de Argeș.

ISSN: 2068-9489

E-mail: curteadelaarges@gmail.com

Website: www.curteadelaarges.ro

Abonamente se pot face prin Poșta Română (revista apare în Catalogul 2018 al publicațiilor la poziția 11.106).

Revista poate fi sponsorizată prin intermediul Asociației Culturale „Curtea de Argeș”, CIF 29520540, Banca Transilvania, IBAN RO38 BTRL RONC RT0V 1516 7901.

Homo sapiens

Complicitatea râsului

Horia BĂDESCU

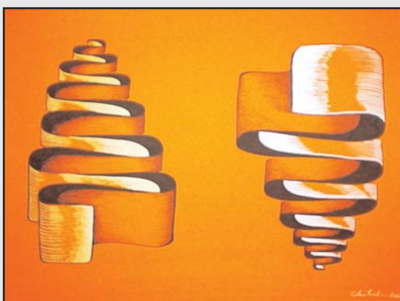
Cândva, am crezut că omul e o ființă perfectibilă. Acum nu mai cred. Acum știu că omul rămâne același, din totdeauna. Cu toate ale sale; cele bune, ca și cele rele. Iar dacă uneori se întâmplă să iasă din sine, din ceea ce i-a fost dat de la început și pentru totdeauna, dacă e s-o ia, adicătelea, razna, atunci în niciun caz n-o ia spre bine. Astfel că, a-l sfătui de bine a început să mi se pară o inutilă încercare. După cum a nu-i reaminti, totuși, că zidul în care se pregătește a da cu capul e chiar în fața lui, mi se pare de neconcept. Chiar dacă ai mai făcut-o și altă dată. Cu aceleași rezultate; adică fără. Nu de alta, dar zidul nu are nicio vină.

Trăim într-o lume veselă. Atât de veselă încât a ajuns să se înece în propriile hohote. Atât de veselă încât nu numai că râde cu lacrimi, dar, mai ales și mai cu osebire, râde de lacrimi! *S-a dat drumul la distracție*, cum bine și inspirat spune sloganul de fiece zi al lumii românești. Al uneia dintre ele. Fiindcă oricum există cel puțin două: una, cea reală, a amărâților, a nenumăraților, a triștilor, alta, la fel de reală, a ajunșilor, a plictisiților, a drogaților de veselie, a prostălăilor înecați în propriile hohote: *telelumea*. Ori, mai degrabă, *telemahalaua*, înghițită, mai nou, și umilită în „calitate" de cea internautică, în care mârlănia și suficiența, pornografia limbajului și a ideilor bat orice închipuire sub acoperirea impunității anonimatului și gregarității. Ne distrăm pentru că asta ni se propune, ni se oferă, ni se induce, pentru că ne place, pentru că ne ține departe de judecata asupra lumii și a ceea ce ni se întâmplă. Ne *distrăm* ca să ne *distragem* din fața evidenței, a suferinței, a morții care-i privește întotdeauna numai pe alții. Lumea e îmbătrânită în rele, dar parcă niciodată sloganul Romei imperiale, tradus în realitatea contemporaneității, pâinea distracției și circul manipulării, n-a atins pragul universalității. Râdeți, băieți, numai râdeți!, ar suna astăzi vorbele lui Ion Heliade Rădulescu.

Dar, dincolo de aceste adevăruri, nu poți să nu constați, cu tristețe, rușinarea aproape universală a umanității acestui veac dinaintea lacrimilor. Oare ce strâmbă judecată face să uităm faptul că nu doar râsul îi este dat omului, ci și plânsul. Mai ales plânsul!

Desuetă, sentimentală, romanțioasă, așa cum am declarat-o, alungând-o din viața noastră, din arta noastră, unde își va fi ascuns lacrima cristalul pur prin care ne descoperim oameni, dincolo de măștile mizeriei noastre cele de toate zilele?

Suntem mai bărbați, mai demni, mai intransigenți, mai drepți fără lacrimi? Ahile, plângând lângă mormântul lui Patrocle e mai puțin Ahile? Vedeți-l amestecându-și lacrimile cu acelea ale nefericitului Priam lângă trupul ucisului Hector! E mai puțin măreț Peleianul? E mai puțin rege, mai puțin demn, Priam? E mai puțin el însuși preaiscusitul Ulise plângând pe țărmurile Ithacăi? Jalea orbului Oedip sau cea a înzăbrănitei Antigona îi face pe aceștia mai puțin măreți în durerea lor? Sunt desuete, romanțioase, false, tânguitoarele personaje shakespeariene ori sfâșiații eroi dostoievskieni?

Suntem mai umani, mai frumoși, mai buni sub zodia unei veselii perpetue, râzând de toți și de toate, demitizând, desacralizând, coborând totul în deriziunea unui hohot generalizat? E mai puțin rău în lume, mai puțină tiranie de când râdem întruna de ele? *Castigat ridendo mores!* Poate! Dar nu sunt convins de mai marea eficiență a parodiei decât a diatribei. Nu sunt convins că râsul nu e, de multe ori, cel puțin o complicitate. Bufonii trăiau la curțile regilor și regalitatea nu se simțea deloc amenințată.

Așa după cum, sunt lucruri de care nu se poate râde sau de care nu se mai poate râde. A râde într-una, a râde de tot ce e în jurul tău și în tine mi se pare la fel de nociv ca seriozitatea veșnică ori ca dogma sau ascetismul fariseic. La fel de inuman, de fals, de aberant. Și la fel de periculos.

Limba română are o expresie cum nu se poate mai potrivită pentru aceasta. Românul rural, românul cel etern și trist, și nu numai el, spune de multe ori nu „de ce râzi?", ci „de ce te râzi?" Cândva, scriam că există riscul ca, râzând la nesfârșit, să te râzi până la urmă pe tine însuți. Acum sunt convins c-am reușit această performanță.

Pentru biserica noastră

Simion MEHEDINȚI

De ani de zile, neguri grele se adună asupra bisericii române. Viața religioasă a poporului nostru a fost adânc turburată, iar cei ademeniți de modele străinătății socoteau sosită vremea ca, și la noi, Statul să se despartă de biserică, părăsind-o în voia împrejurărilor.

O mare neliniște a cuprins atunci pe toți Românii cu grijă de viitor. Și, fără zăbavă, cei ce cunosc prețul tradiției în educația unui neam s-au adunat și au declarat fățiș:

Noi, Românii, vrem să fim ceea ce suntem: fii ai părinților, urmași ai strămoșilor noștri, iubind ceea ce au iubit ei, adorând ceea ce ei au adorat. Statul nostru nu va oropsi biserica națională, cu care de sute și sute de ani a trăit și a crescut împreună. Clericii noștri nu-s oameni de pripas, buni de zvârlit peste hotare, ci băștinași ai acestui pământ, având același sânge, aceeași limbă și același suflet ca și noi.

Acesta a fost gândul din care s-a născut societatea noastră [Societatea Ortodoxă-Română] – nu numai română, ci și creștină; nu numai creștină, ci și ortodoxă-națională.

Se împlinește abia anul de când societatea a luat ființă. Privind însă ceea ce am lucrat până azi, putem fi aproape mulțumiți.

Mai ales în vremuri ca acestea, când negurile s-au adunat în chip de nouri sfâșiați de fulgere și de trăsnete, adunarea de față e un adevărat liman pentru toți cei bătuți de vânturile îndoielii.

Când chiar cei mai răi acuză fără sfială, când chiar și cei mai buni vorbesc cu amărăciune, societatea noastră, ridicându-se peste viforul patimilor individuale, zice tuturor Românilor de caracter: nu vă pierdeți cumpătul și nu confundați oamenii cu ideile pe care ei ar trebui să le prezinte.

Furtuna care bântuie acum biserica noastră nu privește religia, ci numai pe cei ce sub haina cinstită a bisericii au ascuns noroiul păcatelor personale. Păcatul însă e una, instituția e alta. Ca frunzele veștede, care cad înainte de vreme, așa cad și vor cădea în fiecare generație toți cei slabi și întinați de rele. Popoarele însă trăiesc și vor trăi mai departe, iar împreună cu ele vor trăi și înflori toate așezămintele care ajută înnobilarea vieții omenești. Va dăinui, deci, și biserica.

Nu vă plecați ochii nici în fața scepticilor care privind căderea unuia și altuia socot că religia e osândită să piară, nici în fața creștinilor de alte confesiuni, care așteaptă să îngenunchem de acum sub alte evanghelii.

„Zis-a cel deșert întru sine: Vor fi goale de aci înainte cerurile. Știința a biruit religia; civilizația dărâmă templele... Va fi gol cerul și deasupra României..."

De cincizeci de ani, de când gunoaiele Parisului aduse în mode, în cărți, în legi și alte articole de import, au început a se scutura peste orașele noastre, în teatre, în cluburi, în redacții de gazete, în reviste și chiar în școli, am auzit deseori această profeție. Cei ce au gustat puțin din coaja științei exacte s-au grăbit să ne spună că Dumnezeu nu e nicăieri în natură; că nu se vede nici cu microscopul, nici cu telescopul! Ne-au prorocit chiar că se apropie amurgul tuturor religiunilor, iar unii, mai zeloși, nu s-au sfiit să ducă această veste până și în fața copiilor, socotind că școlarii vor învăța mai bine latinește dacă vor tâlcui pilde ca acestea: *credo non esse deum* – cred că nu e Dumnezeu!

Cunoaștem și prea cunoaștem aceste glasuri de coabe. Atâta numai că nu ne mai speriem, ci le ascultăm cel mult cu milă. Căci azi sunt și între Români destui care, de la coaja științei, au început a se apropia de miezul ei. Și în loc de a mai asculta pilduirea unor astfel de calfe mediocre, în a căror minte se învârtesc locului trei fapte și două idei, începem și noi a ne îndrepta ochii spre adevărații oameni de știință. Azi știm că a existat un oarecare Pasteur, că acel Pasteur, „cel mai mare dintre francezii timpului său", cunoștea și el ce e microscopul și că, după o viață bogată în mari descoperiri care au lărgit orizontul științei, el mărturisea totuși cu smerenie: *din toate părțile ne împresoară mister... și iarăși mister...*

Știm apoi că, nu prea de mult, din mijlocul științei germane s-a auzit acel *ignorabimus* al lui Du Bois Reymond, care a răsunat ca un glas de trâmbiță pe deasupra tuturor Academiilor și societăților științifice.

Mai știm, de asemenea, din înțeleapta Anglie, că cel mai mare filosof al veacului abia încheiat, Herbert Spencer, după ce a dat ocol tuturor științelor, a mărturisit cu fireasca lui sinceritate că nicăieri între *religie și știință* nu poate fi ciocnire, fiindcă orice pas mai departe în știință e o fereastră mai mult spre întunericul de dincolo de *cunoștință* și că, prin urmare, sentimentul religios va fi și va dăinui cât va exista pe fața pământului o minte omenească la fel cu cea de azi.

Nu ne speriem, deci, de ironia ieftină a celor ce privesc sceptici spre religie, numai fiindcă au aflat marele mister că oxigenul și hidrogenul, combinate împreună, fac apa! Pe astfel de oameni unilaterali, care privesc lumea cu un singur ochi, Kant îi numea ciclopi. De ciclopia unora ca aceștia, care vorbesc în numele științei, fără să bănuiască hotarul filosofic al puterii spiritului omenesc de a cunoaște lumea, nu ne mai speriem. După ce am cunoscut acum 30–40 de ani scepticismul glumeț al Voltairienilor de nuanță mai mult literară, iar mai târziu scepticismul posac al cărtițelor de laborator și al câtorva Sancho de la porțile științei exacte, am ajuns astăzi să cunoaștem și să prețuim concepția despre lume a unui Pasteur, Spencer, Carlyle și altor minți geniale, dar tocmai de aceea pline de smerenie în fața tainelor universului.

Ca și în alte țări cu o cultură mai temeinică, încep acum a se ridica și printre români destui care să cinstească sentimentul religios, nu numai din respect pentru tradiție, ci și din proprie convingere filosofică. De aceea, celor ce prorocesc că de aci înainte „vor fi goale cerurile deasupra României", noi le răspundem un singur cuvânt: vor fi goale numai acolo unde sufletul omenesc va fi gol...

→

Homo sapiens

Acesta e răspunsul pe care odată pentru totdeauna îl dăm tuturor importatorilor de gunoaie moderniste şi tuturor ciclopilor intelectuali care, ocupându-se de ştiinţa exactă, n-au ajuns încă la conceptul mai fin al *nestiinţei exacte,* singurul care permite o privire cu adevărat filosofică asupra religiei şi sentimentului religios.

Mai e apoi un cuvânt, pe care societatea noastră se simte datoare să-l spună şi credinciosilor de alte confesiuni.

Noi, românii, am îngăduit şi îngăduim pe pământul nostru toate credinţele religioase. Mântuiască-şi sufletul lor evreii, ruşii, tătarii, lipovenii, germanii, francezii, grecii, turcii şi toate neamurile pământului... în biserica lor, în limba lor, după credinţa lor. Nu ne priveşte.

Vrem să se ştie însă lămurit: că nu ne e prieten, ci duşman ne este cine va voi să ne turbure conştiinţa, hulind biserica dominantă a statului nostru şi îmbiindu-ne spre alte confesiuni.

Să ştie toţi că tradiţiile noastre religioase nu le schimbăm cu ale nimănui.

Măreţ e *Sf. Petru* din Roma şi, fireşte, pleacă spre evlavie sufletul oricărui om cu mintea îndreptată spre meditaţie religioasă sau capabil de impresii artistice. Tot aşa e *Sf. Sofia* din Constantinopol, *Domul* din Colonia, *Notre-Dame* din Paris şi multe alte locaşuri de închinare şi creştinească reculegere. Pentru noi însă izvor cu mult mai bogat de întremare sufletească e *Cozia* cu chipul lui Mircea cel Bătrân şi al Teofanei care, cernită în haine călugăreşti, a plâns acolo până la moarte pe fiul său ucis în câmpul Turdei. Acolo, lângă altarul de pe malul Oltului, e adevărata noastră biserică.

Biserica noastră mai e la *Curtea de Argeş*, a cărei duioasă legendă despre jertfirea soţiei meşterului Manole face să roureze de lacrimi până şi ochii pruncilor noştri.

Biserica noastră e la *Rădăuţi,* unde se odihneşte Bogdan descălicătorul.

Biserica noastră e la *Putna,* unde doarme „Cel Mare şi Sfânt", pe care însuşi papa de la Roma l-a numit „atletul întregii creştinătăţi".

Biserica noastră e, în sfârşit, peste tot unde dorm somnul lor de veci ctitorii de aşezăminte, voievozii „dătători de legi şi datini" şi oriunde se aude o rugă în graiul neamului nostru. Căci, în deosebire de alţii, care au primit creştinismul din porunca unui stăpân – trecând într-o bună dimineaţă prin apa unei gârle şi ieşind la malul celălalt botezaţi – la noi, biserica s-a înfiripat pe încetul sute şi sute de ani, împreună cu limba, pe când părinţii noştri erau încă sub stindardul legiunilor. Crucea noastră se cheamă şi azi cruce, ca şi în basilicile din preajma castrelor, cimitirul se cheamă *cimitir,* ziua odihnei se cheamă *Duminică,* iar banul morţilor e nelipsit şi azi din mormintele româneşti, ca şi din mormintele de acum 2.000 de ani. De aceea, biserica noastră ne vorbeşte un grai cu un înţeles pe care nu-l poate avea pentru noi nicio altă biserică din lume.

E însemnată şi aiurea serbarea anului nou, când omul îşi face măcar o clipă socoteala vieţii şi se pregăteşte să treacă spre alt an; însă pentru noi, românii, nicăieri nu se *înnoieşte* anul ca în ţara noastră, unde, alături de slujba bisericii, colindul copiilor ne aduce aminte de *Traian,* marele întemeietor al neamului, pe care şi alţi creştini îl cinstesc ca pe un sfânt, cu toate că n-a fost nici măcar creştin!

Eduioasă peste tot serbarea naşterii pruncului din Betlehem, dar nicăieri ea nu ne mişcă sufletul mai mult decât la noi, unde cântecul „florilor dalbe" desmiardă ca pe un prunc omenesc „mititel şi-nfăşeţel" pe cel culcat odinioară în iesle şi unde numele lui Ler–Leroi Doamne ne aduce aminte de trecutul nostru roman, de creştinismul nostru născut în preajma lagărelor.

Cinstite sunt – şi cinstite să fie – toate bisericile pământului, în care omul poate face un pas mai departe către ideal.

Mai cinstită însă şi decât toate mai scumpă pentru noi e biserica noastră, ale cărei binecuvântări adumbresc viaţa mamelor şi soţiilor, a pruncilor şi a tuturor celor iubiţi ai noştri, până ce le încrucişăm mâinile pe piept.

„Uitatu-m-am în mormânt şi am văzut ţărâna şi oasele goale... Şi-am întrebat: unde e împăratul şi unde ostaşul..., unde bogatul şi unde săracul... unde e robul... şi unde stăpânul..."

Aş vrea să ştiu: în ce biserică slujba morţilor aduce lacrimile în ochi până şi străinului care întâmplător se opreşte din cale în faţa unui sicriu necunoscut?

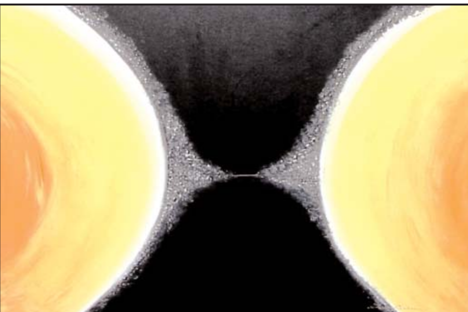
Aş vrea să ştiu: în ce biserică noi, românii, am putea auzi o rugăciune care să vorbească sufletului atât de potolit şi grav, ca acea „Lumină lină a sfintei sări...", a cărei tainică poezie aromeşte orice suflet simţitor în ceasurile de reculegere ale vecerniei?

A se atinge cineva de biserica noastră ar însemna să ucidă însăşi fiinţa noastră sufletească, înfiripată de atâtea sute de ani împreună cu limba şi neamul, prin toate împrejurările fericite şi nefericite de care poporul nostru a avut parte pe acest pământ.

Ba ar însemna ceva şi mai uricios: o silnicie asupră-ne în casa noastră, un act de netoleranţă faţă de poporul cel mai îngăduitor al Europei.

Răsfoiţi istoria şi vedeţi!

Nu noi, românii, am pustiit Europa cu „războaie de 30 de ani", arzând oraşele şi ucizând norodul pentru credinţele şi obiceiurile sale religioase.

Voevozii noştri n-au tras cu puşca de pe ferestrele castelului lor în grămada celor de acelaşi sânge cu ei, dar de altă credinţă.

Clericii noştri n-au ars pe nimeni pe rug.

America şi Siberia n-au văzut pribegind din ţările româneşti bătrâni şi copii surghiuniţi de la vatra strămoşească pentru credinţa lor.

Dimpotrivă, am îngăduit tuturor să-şi îngrijească de suflet cum vor. Ba am primit şi pe cei prigoniţi din alte ţări. Lipovenii alungaţi din Rusia la noi şi-au găsit liman de scăpare. Evreii căsăpiţi mereu aiurea, în răstimpuri ce se întorc ca vremea secerişului, tot la noi au năpădit. Grecii Eteriei la noi s-au adăpostit. Bulgarii fugiţi de ştreang din dreapta Dunării, aici s-au aciuat. Până şi celor mai depărtaţi le-am stat în ajutor. Cu moşiile noastre am dăruit bisericile străinilor. Cu jertfa noastră am tipărit cărţi pentru cei asupriţi de păgâni. Am tipărit în greceşte, slavoneşte, în limba georgiană, ba şi în limba arabă, iar azi, sub ocrotirea legilor noastre, cu cheltuiala noastră, ridicăm temple lui Allah, pentru ca musulmanii din Dobrogea să se poată închina după credinţa lor, din vârful minaretelor, hogii să poată vesti de trei ori pe zi Profetului cum răsplătesc românii pentru bisericele arse odinioară în numele lui!

Am dori să aflăm cine dintre toate neamurile Europei se poate lăuda cu o toleranţă religioasă atât de largă şi mai ales atât de veche.

Dar, tocmai pentru aceasta, am socoti ca o grea batjocură să încerce orişicine în acest veac de lumină să ne îndemne a uita tradiţii atâta de cinstite şi vrednice de atâta laudă.

Acesta e cuvântul hotărât pe care-l spunem celor de alte confesiuni, pentru ca să-l ştie.

Isprăvind aci cu scepticii şi cu alţi adversari ai bisericii, mă întorc acum către membrii devotaţi ai societăţii noastre şi-i întreb: pe ce cale vom atinge în ţara românească idealul nostru? În ce fel statul român va împlini, după vorba lui Bismarck, menirea sa cea înaltă: de a realiza în viaţa de toate zilele învăţăturile evanghelice?

Pe o singură cale: să dăm bisericii locul care i se cuvine în educaţia poporului.

Alături de şcoala primară, de care n-au parte nici jumătate din copilăretul ţării, alături de armata care e o minunată şcoală de onoare, de ordine şi de spirit de solidaritate, şcoala cea mai cuprinzătoare e biserica: ea ne ia de mână din copilărie şi ne însoţeşte până la mormânt. În fiecare zi acasă şi măcar odată pe săptămână la biserică, ea ne îndreaptă ochii spre ideal – le îndreaptă adică celor ce au ochi de văzut şi urechi de auzit.

Ce minunate învăţături poate asculta la slujba bisericii orice om deprins să cugete!

Când preotul spune *Să ne iubim unii pe alţii, ca într-un gând să mărturisim...* în câteva cuvinte, biserica ne lămureşte unul dintre adevărurile cele mai rare la care se poate ridica mintea omenească. Şi anume: că nu pe calea raţionamentului se pot apropia oamenii, deoarece toate judecările noastre sunt relative, iar ce e relativ nu împacă niciodată cugetul. De-ar fi nuanţele de păreri mai fine decât apele seninului ceresc şi tot găseşte omul pricină de împotrivire contra altui om. Ceea ce poate uni însă deplin pe toţi e singură iubirea. Când iubeşti pe cineva, îl priveşti cu îngăduinţă şi treci cu vederea deosebirile mărunte ale opiniilor; din dragoste, *mărturiseşti într-un gând* cu acela care ţi-e drag...

Căci nu-i niciun imperativ mai categoric decât al iubirii.

Şi câte, şi câte învăţături nu poate scoate din cuvintele bisericii cel obişnuit cu meditarea pildelor Evangheliei şi ale altor cărţi bisericeşti!

Pentru ca aceasta să fie însă cu putinţă, trebuie împlinită în biserica noastră o mare lipsă: trebuie să se audă în ea nu numai cuvintele arătate de tipicul slujbei, ci şi *cuvântul viu* al preotului. Trebuie să avem predicatori. Preoţii noştri să-şi aducă aminte că Hristos n-a zis mergeţi şi *citiţi,* ci mergeţi şi *predicaţi* Evanghelia. Preotul s-ar cuveni adică să fie cel mai de seamă purtător de cuvânt şi de idei în fiecare parohie. Nu mai vorbim de arhierei, care ar trebui să fie cele mai distinse personalităţi din fiecare generaţie. În gura lor, în orice Duminică, învăţătura creştină ar trebui să ne pară totdeauna nouă şi strălucită, ca în ziua cea dintâi, când Cel născut în Nazaret răscolea sufletul mulţimii cu frumuseţa vorbei şi a faptelor sale totdeauna la fel cu vorba.

Vă întreb, însă, unde sunt predicatorii noştri? Un călător rus, care trecea pe la 1840 prin ţările româneşti, observa cu mirare că biserica noastră e „mută"! Cu durere trebuie să spunem că aproape tot aşa a rămas şi până azi...

Unde-i vremea când genialul *Antim* vorbea de la înălţimea amvonului cu asprimea impersonală a omului superior, care nu se sfieşte să certe şi pe regi, când cearta o face în numele Judecătorului judecătorilor!

Unde-s vremurile când fiii Brâncoveanului făceau predici pentru norod la prăznuirile cele mari ale bisericii?...

Şi tocmai aceasta e una din menirile societăţii noastre: să facă tot ce poate pentru ca vremurile acelea să se întoarcă, iar biserica să devină din nou şcoala de educaţie a norodului.

Nu e locul să arăt aci toate mijloacele pentru atingerea acestui ţel. La unele din ele v-aţi gândit şi D-Voastră.

Aţi rugat pe clerici să vină în mijlocul nostru, să dea poporului încredere în iniţiativa preoţimei.

Aţi înfiinţat şcoli şi grădini, unde copiii să intre de timpuriu pe calea cea bună a educaţiei religioase. Bine aţi făcut.

V-aţi gândit la un institut pentru educaţia viitoarelor mame de familie, unde să poată căpăta o creştere potrivită cu tradiţia neamului şi nevoile vremii moderne. Bine aţi făcut. Aţi ispăşit o parte din păcatul acelor femei slabe de minte, care, ademenite de mode străine, s-au rătăcit neghiobeşte în staulul bisericilor străine.

Să nu credeţi însă că aţi făcut destul. E un adevăr trist, dar totuşi un adevăr pipăit, că pătura noastră de sus nu îngrijeşte destul de cariera preoţească, spre care se îndreaptă azi de obicei numai cei umiliţi: copiii satelor şi mahalalelor din oraşe. Ce departe sunt vremurile când fiii şi fraţii Domnilor ajungeau păstori ai bisericii!

Cine îşi mai aduce aminte de timpul când un Veniamin Costaki sta deasupra clerului şi contemporanilor săi mireni nu numai cu prestigiul mitrei episcopale, ci şi prin personalitatea sa şi ascendentul tradiţiilor sale de familie? Vă întreb: câţi dintre tinerii familiilor mai cu vază din ţară îşi mai îndreaptă azi pasul către cariera bisericească?

Armata a fost repede îmbrăţişată. Mai toţi tinerii de seamă din generaţia renaşterii, Cârlova, Alexandrescu, Bălcescu, Kogălniceanu, Cuza, Brătianu, Câmpineanu şi alţii au socotit ca o datorie de onoare să înceapă viaţa lor sub steagurile ţării.

→

Homo sapiens

Academiei, colţ cu Edgar Quinet (III)

Dragoş VAIDA

Continuând povestea începută, mă opresc acum, pe cât pot, asupra relaţiei noastre profesori-studenţi. Căutam să vorbesc, când era posibil, cu profesorul căruia îi prezentam o lucrare cu dorinţa de a mi-o comunica la Academie şi discuţia matematică se prelungea. Aveam multe discuţii cu Gr.C. Moisil, vezi şi [6] (cea mai recentă evocare a Profesorului), [11], [12] care ne invita la dânsul acasă, pe strada Armenească nr. 14, un adevărat laborator, cu scaune şi mese pe care stăteau maldăre de dosare, unele cu titluri hazlii, vezi descrierea cu umor a lui Egon Balaş din [3], precum şi [5], articol fundamental, *prima lucrare de istorie a informaticii de la noi*.

L-am vizitat pe Alexandru I. Ghika (1902-1964), o persoană extrem de afabilă, comunicativă, fiu al lui Ioan A. Ghika (1873–1949) şi al Elenei Metaxa (1870–1951). Am avut un plan de discuţie din care să aflu ceva despre familie. Dacă nu greşesc (nu puteam lua notiţe), profesorul se trăgea din Grigore Ghica al IV-lea, care a contribuit la aducerea lui Gheorghe Lazăr în Ţara Românească. A fost primul domnitor pământean în această ţară, după epoca fanariotă.

Ne ţinea un curs de calcul funcţional şi variaţional. Dânsului, lui C.T. Ionescu-Tulcea şi mai cu seamă lui Miron Nicolescu le datorez apropierea de analiza funcţională şi mai departe de John von Neumann. Asocierea matematică-informatică a devenit mai uşor de înţeles prin îndrumarea algebrică de la Gr.C. Moisil, dar şi pe această cale a analizei funcţionale, în care găseam metode iterative de calcul, în absenţa unui curs de calcul numeric.

Alexandru I. Ghika avea o particularitate de pronunţie, spunea „exersiţiu". Masa pe care scria acasă, unde m-a primit, a fost cel mai frumos birou pe care l-am văzut vreodată, un birou *stil* pentru care l-am invidiat tot timpul, dorindu-mi şi mie unul la fel. Am căpătat şi eu unul, era însă numai o imitaţie de stil. Ce nu mai era? – nu mai erau acele vremuri, nu mai erau nici oamenii.

Am studiat mai mult timp pentru cursul de *teoria multilaticilor* a lui Mihail Benado, care era ţinut pe baza articolului acestuia [2], ceea ce mă învăţa că aşa trebuie sa se nască un curs *reprezentativ.* Această teorie mi-a stârnit un viu interes, pe care rămâne să-l explic altădată, când va trebui să arăt cum mai multe cursuri parcă m-au pregătit pentru această teorie. Profesorul făcea calcule relativ lungi, necălăuzite de intuiţie, pentru un model de studiere a relativităţii, arătând că metrica lui Minkowski permite degajarea unei structuri de multilatice, în sensul că dacă două elemente *a, b* au un majorant comun *M*, atunci au un *majorant comun minimal N* mai mic sau egal cu *M*, adică astfel încât dacă *a, b* sunt mai mici sau egali cu *N''*, care e mai mic sau egal cu *N*, atunci *N'= N* (nu putem coborî sub elementul minimal *N*).

Deşi învăţământul prin care am trecut se ocupa de evoluţia studenţilor, mi se pare totuşi că învăţământul din zilele noastre manifestă o preocupare excesivă pentru a reduce *grija* din panoplia stărilor de suflet ale elevului, pentru *a-l uşura,* pentru a-l feri de eşecuri. Este ca şi cum s-ar dori ca învăţământul să dea o fiinţă care să devină, nu peste mult timp, nu un luptător, ci mai degrabă un membru tăcut al societăţii, o simplă *cutie, fără idei sau idealuri înăuntru.*

Dizolvarea istoriei conduce la ştergerea propriei identităţi şi la pierderea controlului asupra existenţei, la scara individului ca şi la cea a colectivităţii. *Decuplarea de actualitate a cunoaşterii faptelor trecutului, dezrădăcinarea,* ar putea deveni nişte constante în construcţia vieţii moderne. Se creează impresia neplăcută că prin promovarea „corectitudinii politice" sau prin propaganda în favoarea *multiculturalismului,* tocmai aceasta se şi urmăreşte, adică până la urmă o deformare a universului până la un *univers plat,* în care să nu mai operăm distincţii, precum stânga-dreapta, sus-jos, bine-rău, în care să avem *fake news,* dar şi *fake ideals.* Modelul promovat ar fi un fel de *tabula rasa*, o deculturalizare, moştenitoare parcă a ideologiilor totalitare. Idealul ar fi *omul nou,* un european care nu mai ştie bine de unde vine, epurat de patrimoniul său cultural, religios, intelectual, redus la funcţia de *consumator,* agent economic, lipsit de spirit critic, care se adaptează uşor la manipulări.

Privind înapoi, la urma urmei, ce era chiar atât de rău în modelul de educaţie provenit prin tradiţie? Luam în mână o carte, bună sau nu, şi o citeam de la început până la sfârşit. Era apreciată cultura, nu erau dispreţuite exerciţiile de memorare, calculele în minte. Uneori, la şcoală, ni se cerea să spunem o poveste, cu cuvintele noastre, într-un exerciţiu de identificare cu autorul textului propus, dar şi de interpretare a celor citite şi apoi respuse. Învăţământul avea totuşi un farmec şi mi-aduc aminte cu plăcere de anii '50 de studenţie, deşi dintr-o epocă sumbră, în cursul căreia descifram matematica, demontând şi recompunând enunţuri, demonstraţii, exemple, cu câte un memoriu de matematică de suflet în braţe (pentru mine cel mai important a fost *Lattice-Ordered Groups* de Garrett Birkhoff), de dimineaţa până noaptea.

Fără pretenţia de a da un exemplu reprezentativ, iată o experienţă personală. Un asemenea exerciţiu de *repovestire* cu propriile cuvinte a devenit pentru mine, student la matematică în anul III, în 1956, un eveniment important. Se ştie că în cariera de student, anul III este anul unui salt, în care depăşeşti cursurile grele, de bază, şi teama examenelor. Cât te mână sufletul, te uiţi să-ţi faci un rost în domeniul în care vei lucra. Încerci să identifici teme, probleme, cărora să te dedici, te uiţi mai atent la profesorii pe care îi ai, începând să-i priveşti mai puţin ca dascăli, ca mai înainte, şi mai mult ca mentori.

Într-o asemenea situaţie, dacă vreţi de răscruce, am primit de la profesorul Miron Nicolescu o lucrare a sa, un memoriu de matematică de 20 de pagini. Ca să fac ce? Să îl studiez, să văd dacă pot spune ceva, în marginea celor citite. A urmat o lectură amănunţită, buchisită, degajându-se ideea să scriu un referat, să expun lucrarea studiată, mai întâi pentru mine însumi, nimic mai mult.

Era însă un punct în materialul studiat peste care nu puteam trece, o chestiune care rezista, la fiecare reluare a expunerii. Explicaţia pe care mi-o dădeam mie însumi era insuficientă, era *un punct pe i care lipsea.* Am părăsit lucrarea profesorului, am căutat să vin cu o redactare, *ca şi când eu aş fi fost autorul* memoriului studiat, o prezentare care să-mi explice totul. I-am arătat profesorului un text lung, cam încâlcit, care în mintea mea nu era o altă lucrare, ci numai repovestirea celor citite, cum se cerea la şcoală, cu cuvintele mele.

Miron Nicolescu a văzut însă *altceva* în referatul meu. M-a îndemnat să fac o prezentare, cât de cât în format academic, şi mi-a prezentat lucrarea pentru publicare la *Comunicările Academiei Române.* Atunci am înţeles şi eu ce făcusem *de fapt.* După textul comunicării [7], profesorul a introdus o notă a sa reprodusă în continuare (*Com. Academiei,* 1956, p. 1178) care lămurea situaţia.

Observaţie asupra notei precedente, de Academician Miron Nicolescu. Teorema demonstrată de Dragoş Vaida în nota precedentă prezintă un dublu interes. În primul rând, autorul reuşeşte să transpună la cazul a două variabile şi al continuităţii hiperbolice demonstraţia dată de S. Bernstein. În al doilea rând, teorema precedentă se află enunţată şi în memoriul meu citat [1], dar demonstraţia sa se baza pe o propoziţie falsă, astfel încât veracitatea sa nu era stabilită.

Am propus tânărului meu colaborator Dragoş Vaida să caute o demonstraţie a propoziţiei enunţate, ceea ce dânsul a reuşit să facă într-un mod simplu şi elegant.

În genul acesta se petreceau multe lucruri cu noi, în facultate. Adică în ce fel? – cu mai mulţi bani?, cu mai mult management?, cu mai multă inteligenţă? Nu, cu mai mult din acel ceva *dinăuntru,* simplificând, să spunem, cu suflet, *intim* – de la *intimus,* superlativul lui interior, *cel mai dinăuntru* – de unde izvorăsc matematica şi toate celelalte.

În formarea personalităţii, atunci şi mai târziu, un rol hotărâtor l-a avut ceea ce am primit şi am ales în ultimii ani de liceu şi mai târziu în facultate – afinităţi culturale şi de mediu, educaţie, prietenii s.a. – perioada amintită fiind, în cele mai multe cazuri, cea de maximă absorbţie. Viaţa, cu toate ale ei, se aşază pe propriul traseu. Identificarea propriilor repere şi valori, împreună cu atitudinile morale adoptate, esenţial, nu derivă din constituţia biologică, nici din exerciţiul ştiinţific şi nici din cele predate de la catedră, fiind legată mai degrabă de ceea ce se transmite prin contactul direct, *tradiţia.* Eliminarea din cultură şi din trăire a ceea ce provine pe calea tradiţiei ar fi o pierdere imensă. Ne-ar lăsa săraci şi dezorientaţi, într-o lume puţin promiţătoare, care ne împinge către izolare chiar dacă este înţesată până la refuz de aparate şi tehnologii.

→

În medicină, în magistratură, inginerie, profesorat şi în ştiinţă, putem pomeni cu laude numele unor oameni care, prin situaţia lor de familie, puteau să-şi îndrepte ochii spre drumuri şi mai uşoare.

Nu tot aşa s-a întâmplat însă cu clerul. E o mare lipsă aceasta, iar societatea acum întemeiată nu-şi va împlini menirea sa dacă nu va curma o astfel de vinovată nepăsare din sufletele acelora ce au răspundere faţă de cârmuirea sufletească a poporului nostru. Visul meu ar fi să facem din facultatea de teologie un institut, unde personalităţile mai de seamă ale epocii noastre să dea celor mai aleşi dintre tinerii ţării cea mai înaltă idee despre vocaţiunea bisericii ca factor de cultură.

Ceea ce este însă o scumpă dorinţă pentru noi, mirenii, trebuie să fie un postulat de toate zilele pentru toţi membrii clerului.

Căci, în această luptă de renaştere religioasă, înaintea noastră trebuie să păşească mai întâi clerul. Vorba însufleţitului Mureşanu: „Preoţi cu crucea-n frunte..."

Iar alături de cler trebuie să păşiţi cu tot devotamentul toţi cei ce aţi devenit membri ai acestei societăţi. Semănaţi cu amândouă mâinile sămânţa cea bună; roadele nu pot fi decât bune.

Iar când va veni vremea secerişului, când va fi o cinste deosebită să fie cineva primit în seminar, când amvonul va răsuna de predici, iar mulţimea credincioşilor se va aduna împrejurul lui cum se adună turma la izvor, cei ce sunteţi acum aici veţi putea zice cu mândrie: şi eu am fost din generaţia care a pregătit această schimbare.

Când norii „anului 1911" vor fi spulberaţi, când frunzele veştede vor fi măturate de vânt, iar biserica va fi la adăpost de orice nevrednicie, veţi putea zice: şi eu sunt din generaţia celor ce au semănat sămânţa cea bună, şi eu am pus o piatră la clădirea cea tare a bisericii statului nostru.

Ridicaţi-vă, deci, cu hotărâre şi porniţi cu toţii la lupta din care va ieşi nu numai mântuirea, ci şi slava întregului nostru neam!

(*Cuvânt* la întâia aniversare a Societăţii Ortodoxe-Române, ţinut la Ateneu, în 25 mai, 1911. Reluare din volumul Simion Mehedinţi, *Către noua generaţie,* MINERVA, Institut de Arte Grafice şi Editură, Bucureşti, 1912.)

Clasă și obiect sau un diez disonant

Radu PINTEA

„În politică, scumpă doamnă, tot secretul este să te gândești la tot înainte de a fi ales, și la nimic după!” Tudor Mușatescu – *Titanic Vals*

Departe de a fi etnologic și politic neutră – privită așa doar de naivii care cred că dacă e insolubilă în apă trag concluzia că nu se poate amesteca în viață și în politica ce o guvernează vizibil sau ocult – tehnologia s-a scufundat, s-a strecurat, infiltrat și difuzat în țesătura cea mai intimă a ființei cugetătoare și de acolo începe să dicteze și să impună decizii ce seamănă tot mai mult cu niște rutine ale unor sisteme cibernetice și tot mai puțin tributare vânei sociale autentice pe care ar fi trebuit la urma urmei s-o slujească.

Infiltrarea tehnologiei s-a făcut direct, cu absolută bună-credință, cu totală credulitate a gazdei, de unde odată instalată, cu entuziasm chiar și bucurie, a început să evacueze orice urmă a vechilor tradiții, obiceiuri, deprinderi, ticuri, eresuri și la urmă chiar moduri străvechi de trai.

La primul impuls am vrut să-mi intitulez eseul „Tehnologie și ideologie”, dar mi s-a părut imediat cumva prea general și prea abstract pentru ce aveam eu de spus; mi se părea că aș fi încercat să bat șaua să priceapă iapa, după cum cam impun regulile etichetei și ale eleganței specifice unui comportament civilizat în care ai voie să spui orice despre oricine fără a avea aerul că ai spus – ifos pur strălucitor în paradoxala, prezumțioasa și îngâmfata-i ipocrizie etalată ca o searbădă bârfă de salon. Adică nimeni nu are voie să jignească pe nimeni, nu are voie să deranjeze pe nimeni în nădejdea tâmpă că poate cineva dintre cei vizați prin efectul tropului respectiv, cineva cu aceeași sensibilitate, percepție și finețe la apropoul tău va admite într-un sfârșit a clipi din ochi cu șugubeață și încântătoare complicitate, cavalerește gata să se recunoască descoperit și pregătit să se conformeze la prima ocazie întâlnită.

Brusc, însă, m-am trezit din această dulceagă și searbădă reverie indusă prin toate mijloacele de comunicare, toate căile și canalele cu atât de subterană vehemență devenită exasperantă.

Brusc, am simțit nevoia să nu o mai dau pe după vișin, să nu mai apelez la metonimii, comparații și alte asemenea figuri de stil.

Brusc, nările mele dilatate au adulmecat pofta sardanapalică de a bate cuiul drept în cap. Eram gata să deranjez pe oricine ar îndrăzni să aibă despre cui o altă părere!

Așa că eseul a fost rebotezat după cum se vede tipărit mai sus. Și totuși, chiar și titlul tipărit este nu fals, cât înșelător; simbolul mâzgălit în capul protestelor de pe pancarte, din păcate, nu provine din lumea muzicii și nici măcar din lumea oamenilor de rând, ci dintr-un alt trib – select – cel al programatorilor.

Nu mi-ar fi trecut prin cap ideea dacă nu aș fi dat cu ochii peste tot în spațiul public în fiecare seară la televizor și în presa scrisă de simbolul #. Insistența nu mi s-a părut suspectă, trebuie să mărturisesc încă de la bun început. Masele traversează frecvent asemenea situații; adoptă spontan câte un lucru, un simbol sau o modă și pur și simplu o țin tot așa langa preț de o bucată de timp nedeterminată, într-o inerție naturală, conformă primei Legi a Dinamicii.

În sensul și contextul în care s-a ivit ca să ne zgârie privirea cu ideograma lui neexprimabilă vocal uman pe pancarte, afișe, lozinci etc. el *nu* a fost folosit ca accident tonal crescător obișnuit, adică în sens pur muzical, prin care valoarea unei note scrisă imediat după el se alterează în sens crescător cu un semiton – ceea ce face diezul.

Acest semn nefolosit până azi în limba omenească (cu atât mai puțin în cea românească) este în schimb utilizat în limbaje de programare a calculatoarelor (C++, Java, Python și Ruby) ca directivă de preprocesare în C și C++ (aici simbolul # semnalizează compilatorului să includă înainte de rularea liniilor de cod diverse biblioteci specializate pentru anumite funcții *fără* copierea directă a conținutului lor, ceea ce ușurează evident munca programatorului), sau pentru izolarea observațiilor destinate ochiului uman inserate într-un fișier de cod sursă, pentru ca la rulare și compilare sistemul de operare să știe că nu i se adresează lui și, deci, să le ignore (în Java, tot ce urmează după semnul # nu se execută). În limbajele interpretate (de programare a calculatoarelor electronice) comentariile sunt accesibile (și, deci, „vizibile”) numai omului care folosește programul. Alteori însă, spre exemplu, în cazul unor blocuri de cod „rece”, capsulat între aceste simboluri, ele pot deveni vulnerabilități ale arhitecturii programului, cu riscuri mari de compromitere a securității informatice.

Adică, dacă după acest semn punem cuvântul „exist”, „insist” sau „rezist” sau orice alt șir de caractere care au vreo semnificație umană – atenție! – ele nu vor fi interpretate de compilator. În afară de sensul amintit și cel din compoziția muzicală, semnul acesta mai este folosit frecvent pentru numerotare în arealul american (numerotarea imobilelor de pe o stradă sau dintr-o listă de articole).

Cam asta face semnul citat mai sus.

Până să fie aruncat în agora cu ifos intelectualist de vreun tânăr cu creierul (uman) supraîncins de orarul de lucru prelungit la vreuna dintre multinaționalele ce se dau de ceasul morții să încolăcească planeta în lanțurile unor francize ce nu cunosc prin definiție niciun fel de granițe, acest simbol își găsea locul în domeniul strict al limbajelor de programare.

→

La terminarea facultății (1957), colegii mei, Ion Zamfirescu, Nicolae Moldovan și cu mine, am fost primii matematicieni care am început munca de programator, la calculatoarele CIFA, la Institutul de Fizică Atomică IFA. Conform adeverinței mele de la personal, eram *matematician, specialitatea programarea mașinilor electronice de calcul.* Proiectarea și realizarea calculatoarelor CIFA au constituit un program de cercetare de pionierat realizat de ing. Victor Toma, ulterior membru de onoare al Academiei Romane, de ing. Armand Segal și de întreaga noastră echipă, aprobat de acad. Horia Hulubei, cunoscut pe plan internațional și de aceea cu susținere în țară, în condițiile în care în Europa exista o experiență limitată în domeniul calculatoarelor.

Când ne-am format grupul, se afla dinainte, la Laboratorul de Mașini Electronice, Gabriela Klarsfeld, care a plecat ulterior în străinătate, vezi articolul lui Solomon Marcus [4] din care citez „Prima echipă românească de matematicieni i-a inclus pe Dragoș Vaida, I. Moldovanu, Gh. Zamfirescu, G. Klarsfeld. *Putem astfel spune că 1957 este data de naștere a Științei calculatoarelor (Computer Science, n.n.) românești, sub îndrumarea Profesorului Moisil și prin colaborarea dintre ingineri și matematicieni.*” Era astfel spus tot ce este important. Profesorul repetă afirmația în cartea sa *Mathematics in Romania,* CUB PRESS 22, 2004, raport și sinteză de mare valoare, în care se face o trecere în revistă completă la rubricile considerate, neactualizate până în prezent. Pentru a aprecia inițiativa IFA, amintesc numai că Institutul de programare de la Facultatea de Științe de la Paris a fost înființat în 1964 și că Academia Franceză a adoptat termenul *informatică* în 1966 (vezi J. Arsac, *La science informatique,* Dunod, 1970).

Când noi începeam munca în 1957, dispărea celebrul nostru „coleg” John von Neumann (1903-1957), de la decesul căruia s-au împlinit, anul trecut, 60 de ani. Ne-a lăsat în informatică, printre altele, prima expunere din lume dedicată programării, scrisă împreună cu A.W. Burks și H.H. Goldstine, pe care am citit-o la IFA, luând-o ca model pentru [9] și apoi [10], primele cărți după care s-a învățat programarea la noi (raportul lui Gr.C. Moisil la ocuparea unui post). Ca exemplu se pot nota o primă aplicație la calculele formale cu polinoame [8], ca și o primă rezolvare la calculator a unei probleme de transport în numere întregi (dirijarea vagoanelor descărcate către destinațiile de încărcare și dirijarea cimentului către șantiere).

Când vom încerca să scriem o istorie a informaticii teoretice din România – vezi Svetlana Cojocaru, Gh. Păun, D. Vaida (editori), *O sută de autori români în informatica teoretică,* Editura Academiei Romane, 2018, în engleză, va fi interesant să observăm măsura în care s-a menținut interesul pentru obiectivele de care s-au ocupat fondatorii – legătura cu matematica, promovarea interdisciplinarității (logica, umanitățile s.a.), nesepararea teoriei de practică/aplicații – sau pentru cele care au intervenit mai des la generația a doua – limbaje formale și tehnici de compilare, semantică, limbaje de programare și ierarhia Chomsky (generația a treia depășind competența mea).

Bibliografie

[1] D. Barbilian: *David Hilbert – Evocare, Numerus,* X (1943), 1-16.

[2] M. Benado: *Asupra unei probleme a lui Garrett Birkhoff, Bul. Ști. Secți. Mat. Fiz.*, 6, 703 (1954).

[3] A Iorgulescu, S. Marcus, S. Rudeanu, D. Vaida (coordonatori/eds.): *Grigore C. Moisil și continuatorii săi în domeniul Informaticii Teoretice/Grigore C. Moisil and His Followers în the Field of Theoretical Computer Science,* Editura Academiei Române, București, 2007.

[4] S. Marcus, *Gr. C. Moisil: A Life Becoming a Myth, International Journal of Computers, Communications & Control,* I, 1 (2006), 73-79.

[5] Gr.C. Moisil: *Activitatea Centrului de Calcul al Universității din București, AMC* 13-14 (1970), 9-20, în [3].

[6] Gh. Păun, ed.: *Moisil 110,* Tiparg, Pitești, 2016.

[7] D. Vaida: *Extensiunea teoremei de aproximare a lui K. Weierstrass la funcțiile hiperbolic continue de două variabile, Com. Acad. RPR,* VI, 10, 1956, 1173-1178. (Comunicare prezentată de acad. Miron Nicolescu cu o notă a acestuia: *Observație asupra notei precedente*, 3 martie 1956.)

[8] D. Vaida: *Calculul polinoamelor ireductibile modulo 2 cu mașina electronică de calcul CIFA-1, St. Cercet. Matematice,* X, 3 (1959), 447. (Lucrare prezentată la Institutul de Matematică, 4 iunie 1959.)

[9] D. Vaida: *Utilizări ale calculatoarelor electronice de la Institutul de Fizică Atomică,* Editura Academiei Române, București, 1961.

[10] D. Vaida: *Programarea calculatoarelor electronice,* Editura Academiei Române, București, 1967, 384 p.

[11] D. Vaida: *Profesorul Gr.C. Moisil – pionierul informaticii românești* (în două părți), în [3].

[12] D. Vaida: *După 40 de ani, despre Gr.C. Moisil și vremea sa* (I și II), *Revista Curtea de la Argeș,* mai și iunie 2013.

Homo sapiens

Dacă-l vedem însă în Piața Victoriei din București, lăbărțându-se pe pancarte agitate ritmic în sus și-n jos de „gulere albe", înseamnă că ar trebui să transferăm semnificația sa din lumea austeră a sistemelor de operare (unde se vehiculează doar cifrele 0 și 1 într-o infinitate de feluri) în cea pur umană, unde lumea râde, plânge, guiță, chibițează, înjură, iubește, urăște, chefuiește – că așa e lumea de când e lume.

Cam așa s-ar putea percepe de către omul obișnuit noua figură de stil inaugurată prin inexprimabilul simbol sau, având în vedere fluturarea insistentă a unui mare steag aparținând partenerului strategic al momentului, este în orice caz un indiciu. Unul eclectic.

Fluturarea în spațiul plebeu a unui simbol bine închis într-o cutie din tablă (tablă autentică, nu figură de stil) unde își îndeplinește funcțiile sale de filtrare este dubioasă și ridicolă. Ochiul rece, de sticlă, limpede și impersonală, al camerelor TV, nu face decât să-l multiplice și astfel făcând se multiplică de o infinitate de ori inepția.

Iar dacă tot ne-am aventurat în tentativa noastră eroică de a ne dumiri, măcar un pic, asupra ur-semioticii limbajelor de programare, este cazul și locul să mai subliniem pentru utilizatorul virtual eventual diferența dintre Clasă și Instanță (sau Obiect), dintre „declarare" și „definire", *nu* numai în accepțiunea de manual specifică programării în C++ orientată pe obiecte, în care încearcă să ne îndese pe toți de-a valma expresia, cu de-a sila parcă: „clasa" înseamnă „categoria" (ceva *abstract*) în vreme ce „instanța" înseamnă „obiectul" – sau în cazul nostru *individul,* adică omul *real* (real, adică *nu virtual*) de pe stradă, care a plecat la vânătoare de prețuri mici, care dă de mâncare la porumbei, care înjură în fața televizorului, care urcă și coboară din metrou sau care bea un pahar cu prietenii.

Celor care ne consideră niște „obiecte" programate (sau programabile) li se atrage respectuos atenția că chiar dacă au tupeul de a-i reduce pe semenii lor la un obiect pe care pretind sincer-ipocrit-fals-toate-la-un-loc că-l iubesc, al cărui interes le e scump, simpla declarare a *obiectului* fizic printr-o *constantă,* fie prin faimoasa directivă #define din mediul de programare C++ prin care se declară noi variabile globale sau locale, impune o grosloană eroare de compilare.

Cine are de gând să declare că iubește Omul și-i vrea binele, și aici mă refer explicit la înalții dregători guvernamentali din Era Nouă, trebuie să se gândească de două ori pentru a nu greși sau a nu înșela – pe sine și pe noi, restul – plebea. Acest nou tip de intelectual trebuie să accepte că nu poate mângâia pe cap Clasa Om, ci doar o *instanță* declarată *și* definită a acesteia, anume un Popescu, un Ionescu, Gogu, care, deloc surprinzător, ar fi foarte posibil să nu fie foarte încântați să se știe considerați doar obiecte într-un lung pomelnic inserat cu #include; și chiar s-o exprime. Vocal sau contondent. Depinde de gradul de înțelegere – nu de gradul de înțelegere individuală al acelui Popescu, Ionescu sau Gogu din exemplificare, ci de gradul de înțelegere al politicianului care trebuie să transpire sânge ca să răstoarne sentința lui Tudor Mușatescu lipită în antet drept *motto.*

Dacă politicieni–programatori ai următorilor ani tot vor să aplice societății rutinele specifice programării orientate pe obiecte, privind oamenii ca pe niște simple (de fapt, greșit–reducționist *simplist*) obiecte, instanțe animate ale unei clase abstracte Om, bine ar face atunci acești politicieni–programatori să-și împrospăteze memoria asupra *subiectului* muncii lor de mari dregători: *clasa nu e obiect.*

Omenirea nu e omul carnal, cel cu toate ale sale pe care le știm din cărți și din opere de atâta amar de ani.

Toate aceste considerații ne îndeamnă spre ultima și cea mai tulburătoare disociere: dacă – prin inferență clasică – viul se va defini în curând ca fiind altceva decât omul carnal de azi, cel pe care îl știm și îl cunoastem azi că e viu până la capăt, atunci probabil că vom fi în curând obligați să acceptăm resemnați că nanotehnologia poate fi tocmai elementul alogen prin care clasa se diferențiază de oricare dintre instanțele sale umane (ori poate doar umanoide?) care se vor încăpățâna, de asta sunt sigur, să populeze planeta.

Urmare tocmai a unei astfel de *transfuzii* (sau *difuzii*) în contra regnului, moștenirea individuală începe să pălească pe orizontul multimilenar al istoriei și să-și estompeze relevața în fața moștenirii colective (*bulk data* sau *raw data* sau *big data*), modificarea brutală a preferințelor maselor tot mai mari alterând algoritmii și procedurile de gestionare, memorare, diseminare și educare ale moștenirii colective (*bulk data*).

Prima și cea mai directă consecință a fluxului informatic este reducerea critică a intervalului necesar luării deciziei și implicit a celui necesar reacției până la valori de prag care încep să devină tot mai semnificative ca model de comportament în psihologia maselor, prag care începe să fie tot mai explorat și cu notabile dacă nu chiar de-a dreptul spectaculoase rezultate de psihometrie, o disciplină specializată în „ghicitul" (mai exact, *cititul*) în profil – orice profil exploatat digital.

Toate aceste noi atribute ale noii substanțe ce impregnează din viteză tot ce mișcă sau gândește în biosferă par a se developa încet-încet ca într-o unică știință și conștință plasmatică, în care rolul gânditorului solitar care meditează asupra rosturilor, alcătuirilor, resorturilor și mecanismelor existenței devine tot mai desuet, mai alăturea cu drumul și mai lipsit de portanță, din ce în ce mai defavorizat în fața ascensiunii persoanei colective, a minții – pulverizată, aglutinată, regurgitată și iar pulverizată într-o altă metaconștiință de grup mare în care căutarea pură (răsfoirea, scormonirea, răscolirea) e oricând preferată marilor sforțări spre sinteze și în cele din urmă marilor decizii, delegate în bloc, cu serenă, încântătoare nonșalanță puternicelor procesoare, care, incapabile să ofere soluții etice problemelor ce li se pun spre rezolvare, oferă cel puțin siguranța unor soluții pur numerice corecte, ceea ce de multe ori oferă confortul râvnit minților omenești atât de istovite de căutări deșarte în încercări futile de a găsi întotdeauna cel mai mare divizor comun posibil la soluțiile matematice și morale ale celor mai spinoase paradoxuri cu care nu odată s-a confruntat omul de-a lungul traiectoriei sale ontologice tot mai explicit ostilă regnului viu, tot mai prietenoasă și mai complice hibrizilor transcendentali de orice speță.

Deși veche de când lumea și la fel de celebră, confuzia iat-o supraviețuind victorioasă până și în Noua Eră a Internetului, semănând aceeași dihonie printre înțelepți și printre muritorii de rând, prin amestecul particularului în general și navigarea sub pavilion fals (sau etichetă falsă).

Ceea ce fac mașinile (în sens generic) cu antrenare nanotehnologică (de asemenea, în sens pur generic) este să umple spațiul cu bun rost între limitele ferm conturate ale indivizilor de speța regnului viu.

Ființele vor resimți această „umplere" a spațiului ca pe o aglomerație generatoare de suprapresiune, dar într-o primă iterație nu vor protesta, fiindcă chiar ele sunt cele care au generat o astfel de situație.

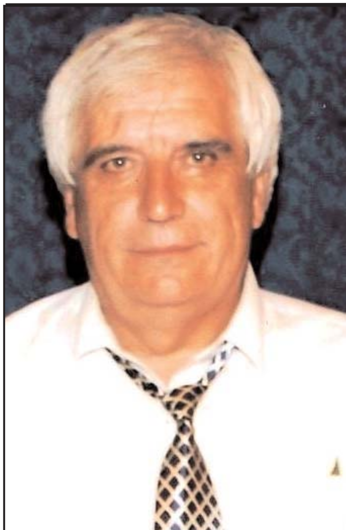
Încă mai putem face asta gândind ca o fosilă… prin logica faptelor ea a fost odată vie și – prin comparație – poate chiar continuă să fie vie; însă asimilarea omului cu un obiect programat (programabil) pe un calculator (culmea! și el tot creația omului) mi se pare o eroare de compilare.

Oricât ar fi de tentantă exportarea modelului din programarea orientată pe obiecte la programarea orientată pe cetățean (al țării noastre sau al oricărei alte țări clasice) ea va sfârși prin a se dovedi până la urmă falsă și sterilă, diezul folosit afară din „gama" căreia tot același geniu uman i l-a dedicat special, cu un scop unic și precis declarat și definit ca să fiu și mai pe înțelesul programatorului care cu jalnică îngâmfare s-a apucat să-l mâzgălească în capul unor proteste verbalizate – sună fals, ca orice lucru afară din cutia sa, din uzanța sa unic dedicată.

Repetăm: clasa nu e obiect! Și e de o vulgaritate și de un prost gust fără seamăn să vâri pe gâtul unei mulțimi ce nu vrea să învețe programare simboluri sau logici pentru care ea, măria sa mulțimea, nu are nicio chemare, pe care nu o interesează, pe care nu le înțelege și care mai ales are darul de a enerva. Ei nu vor să fie programatori; dar nici programați.

„Ce-ai cu noi, mă? Pentru ce să dăm cu var?" cum se rățoia Topîrceanu prin al său personaj colectiv din poezia urbană *Vara la țară,* nu din *Viața la țară*, care e rurală și nu e de Topîrceanu, ci de Duiliu Zamfirescu și nu e poezie, ci roman, asta ca să încheiem tot în cheie didactică și pedagogică. Dacă nu știi care e diferența între *clasă* și *obiect,* e rău, dar nu-i așa grav; are grijă să-ți dea compilatorul peste mână – iar asta ar trebui să fie destul pentru resetare...

Lacrima Anei

Llelu Nicolae Vălăreanu (Sârbu) s-a născut la 1 ianuarie 1948 la Vălari, comuna Stănești, județul Gorj. A absolvit Facultatea de Științe Economice în 1971 și pe cea de Filosofie, în 1978, la Universitatea „Babeș-Bolyai" din Cluj-Napoca. Scrie poezie din liceu, a publicat în numeroase antologii și pe pagini de internet.

Dintre cărțile de poezie: *Geometriile spațiului* (??), *Abur de vis* (2014), *Ferestrele nopții* (Editura Blumental, București, 2010, din care este reluat poemul alăturat); la finalul acestei din urmă cărți sunt anunțate alte două colume de poezie ale autorului: *Poeme vălărene* și *Poeme pentru mai târziu.*

Se zidește soția

atât de tăcut
în miezul durerii
așteaptă de la semeni îmbărbătare

lovit în ochiul stelei
cu piatra-n destin
ori numai de o greșeală iluzorie
cerul a aruncat asupra lui
bulgări rostogoliți de timp

omul cu încrederea vie
face din suferințe inele de lanț
scoate din fântâna sa
bucuria
și o dă vieții.

când îl apucă disperarea
durerea se refugiază în haos
și germinează
nu poate cuceri întinderea
înainte să fie supusă
cu gândul
atunci se oprește
construiește cărămizi de lumină
și zidește soția
în trupul mănăstirii.

Cronica lumii românești, 1914-1920

Este vorba despre o carte în două volume, apărută în 2018, sub egida Academiei Române, Fundației Naționale pentru Știință și Artă și a Muzeului Național al Literaturii Române, cu prilejul Centenarului Marii Uniri.

Primul paragraf al Prefeței semnate de acad. Eugen Simion ne explică:

„La sugestia mea, dna Dorina N. Rusu, reputat istoric, membru corespondent al Academiei Române, a pregătit o cronică a evenimentelor din perioada 1914-1920, adică de la izbucnirea Primului Război Mondial până la încheierea Tratatului de pace de la Trianon. Ea se adresesază tuturor (tineri și vârstnici) care vor să știe sau, dacă știau deja, să-și reamintească faptele decisive petrecute, atunci, în lumea românească și în afara ei. A ieșit o cronică bogată, cu documente de prim ordin, cu întâmplări tragice și, în centrul lor, personaje de tot felul, politicieni și artiști, care au marcat prin actele și scrierile lor istoria acelor ani esențiali pentru noi, românii."

Reluăm în continuare textele de pe copertele din spate ale celor două volume, precum și paginile referitoare la ziua de 10 mai 1920. (Redacția)

Unirea n-a venit, în adevăr, din sfătuirea interesată a unui număr restrâns de conducători, de fruntași, de șefi, de „oameni cu cădere", cărturari și doctori, cari, în „cumpănă de dreptate", să fi pus toate avantagiile pe care pentru ei și pentru partidul lor le-ar putea oferi unirea cu acest Regat al nostru. Nu, nicăiri nu s-a făcut diplomație în jurul ideii românești. Această idee s-a impus ca un imperativ categoric. Mulțimile, milioanele au aclamat-o...

De aceea e nezguduită fapta Unirii pentru că toți au voit-o și mai ales acei cari, din neam în neam, au muncit și au suferit pentru că erau români și pentru a rămânea români. De aceea lumea s-ar putea rupe din nou din încheieturile ei și ar putea să ne cuprindă supt dărâmături, dar steagul românesc, de unde l-a înfipt în pământul udat de sângele ostașului român voința obștii neamului nu-l va putea smulge...

Ideea care stă astăzi la baza operei politice în acest fericit an 1918 e tot așa de veche ca neamul însuși. Cine dintre popoarele care ne înconjoară și dintre care unele opun acelorași pământuri un alt ideal național idealului nostru are idei fundamentale așa de vechi? Iar ideea națională românească numără șase sute de ani împliniți, nu de la începutul ei, ci de la cea dintâi faptă politică pe care a realizat-o... Să fim vrednici de ce avem. (N. Iorga, pe coperta primului volum)

Pentru noi, obișnuiți să pierdem, de regulă, în istorie, nu să câștigăm, anul 1918 a fost un an bun. De data aceasta Dumnezeu a fost, cum se zice în limbaj popular, de partea noastră și ne-a adus noroc. Norocul însă, se vede și din cronologia de față, și l-au pregătit românii singuri, cu inteligență, curaj și exemplar devotament, dar și cu mari jertfe (aproape un milion de morți). Au repetat experiența peste două decenii, cu mai puțin noroc (în timpul celui de Al Doilea Război Mondial) când au pierit un alt milion de români, în majoritate tineri. Moralistul Cioran era de părere că, de aici, din aceste jertfe ritualice, se trage resemnarea noastră în istorie și de aici ne vine stilul nostru vegetativ de viață. Pe scurt, *mioritismul* nostru pe care acest Iov instruit de moraliștii francezi – cum i s-a spus – îl detestă cu toate energiile spiritului său. Nu știu de este așa și dacă așa se justifică *modul nostru vegetal* de a trăi și de a întâmpina istoria, dar datele din cronica ce urmează și, în genere, tot ce se petrece în lumea românească în această epocă de uriașe confruntări arată un alt spirit și un alt mod *de a fi și de a ne situa în istorie.* (Acad. Eugen Simion, pe coperta volumului al doilea)

10 Mai

Ziua națională se desfășoară cu mare fast. Cu această ocazie, șase fete de la Orfelinatul „Radu Vodă" oferă Regelui Ferdinand un buzdugan de aur, cumpărat prin subscripție publică, realizat la Paris după planul pictorului Costin Petrescu. La baza măciucii sunt cinci figurine de aur, reprezentând țările surori unite, iar pe mâner se află încrustată inscripția:

Regelui Ferdinand I, Regele tuturor Românilor, dându-i-să acest buzdugan de către poporul său ca răsplată pentru vrednicia și buna conducere a țării în anii 1916-1919.

Primindu-l, Regele Ferdinand spune: *Cu o vie emoțiune primesc acest dar așa de frumos, buzduganul care odinioară era purtat de viteji noștri voievozi, când au pus întâia temelie statului și au întrezărit visul pe care Dumnezeu mi-a dat să-l realizez cu ajutorul iubitului meu popor. Făurit din iubirea poporului, îl primesc cu atât mai mare plăcere cu cat știu că iubirea poporului românesc este temelia cea mai sigură și cea mai frumoasă chezășie pentru un viitor tot mai strălucit al țării. Îl voi purta ca un semn de amintire a timpurilor celor mai grele prin cari am trecut, dar și a zilelor celor mai glorioase. În el văd stăruințele de multe veacuri ale unui neam iubit, văd vitejia strămoșească a ostașului român și suferințele unui popor întreg și lacrimile cari s-au vărsat, dar cari au dat un rod așa de frumos. Pentru mine va fi un imbold și mai mare la muncă și strig: Trăiască iubita noastră țară!*

Regele Ferdinand dă un *Hrisov pentru „Biserica Mântuirii".*

Înfăptuindu-se unirea politică a tuturor românilor prin strădania atâtor minți alese și prin sângele atâtora dintre copiii cei mai buni ai neamului, laudă îndreptățită lor și slavă nesfârșită Atotputernicului Dumnezeu care nu ne-a părăsit în necazuri, ci ne-a întărit inima și gândul ducându-ne la izbândă. Astăzi mai mult ca oricând suntem datori să-l preamărim din toată inima cu cântarea „cu noi este Dumnezeu, înțelegeți neamuri și vă plecați, căci cu noi este Dumnezeu". Această cântare însă trebuie să răsune în Biserica Mântuirii pe care suntem datori să o ridicăm în capitala tuturor românilor, ca semn de mulțumire pentru ajutorul Celui Prea Înalt și ca simbol al unității sufletești a întregului neam și veșnică pomenire celor răposați pentru înfăptuirea României întregite. Iar întru aceasta slujească-ne de pildă bunii noștri strămoși. Pildă să ne fie Stefan cel Mare și Sfânt, care, după luarea Chiliei, mulțumi lui Dumnezeu, dătătorul biruinții, prin ridicarea Monastirii Putna, de unde a purces atâta duh întăritor în vremile noastre de restriște. Pildă să ne fie făuritorul unității noastre politice de acum 318 ani, viteazul Mihai Voevod, a cărui mână s-a descleștat de pe sabia-i fulgerătoare ca să pună o nouă și puternică piatră de temelie Mitropoliei românești din Alba Iulia Ardealului, drept mulțumire Celui Prea Înalt pentru biruința îndreptățitei sale lupte. Pildă să ne fie Matei Voevod Basarab, care a semănat pământul țării cu locașuri dumnezeești, ca mulțumire Celui de Sus pentru ajutorul dat întru apărarea sfintelor sale năzuințe. Iar aceste lăcașuri închinatu-le-a el sfinților mucenici ostași în conștiința dreptei jertfiri a oștenilor săi. Pildă să ne fie tot șirul de strămoși, întemeietori de lăcașuri dumnezeești, pentru binefacerile primite de sus. În sfârșit, pildă să ne fie răposatul Rege Carol I, care și-a unit gândul cu vechii ctitori, aducând la noua strălucire minunile de la Argeș și Trei-Erarhi. Căci sufletul și jertfa biruitorilor de la Plevna s-au adăugat în temelia și la frumusețea acestor altare de mulțumire și proslăvire a Stăpânului tuturor. Noi, poporul român, am avut fericirea a conduce țara la înfăptuirea visului de aur al strămoșilor: Unirea sa într-un singur stat național. Deci și sfânta biserică, care dorim a se înălța întru amintirea acestui strălucit eveniment, se cuvine să fie un monument vrednic de țelul măreț ce l-am atins și opera tuturor românilor, ca un simbol al unității de neam și de credință. Neamul întreg și-a încordat vânjoasele-i brațe pentru îndeplinirea scumpului său ideal național: neamul întreg se cuvine să-și arate recunoștința către Dumnezeu de la care ne vin toate darurile, ridicându-i altar de închinare, pe care ni-l închipuim ca o podoabă a gândului artistic românesc. Iar pentru fericita întrupare a acestui gând al nostru și pe temeiul orânduirilor canonice cer Prea Sfințitului Sinod al Bisericii strămoșești înalta sa binecuvântare spre a se putea începe pregătirile pentru ridicarea acestei Sfinte Biserici. Și Domnul va răsplăti celor ce iubesc buna podoabă a casei sale.

Au scris istorie în Marele Război

Ioan CRĂCIUN

Pe holul central al clădirii Rectoratului Universității din București (Palatul Facultății de Drept, construit în perioada 1934-1936) se găsește o placă comemorativă, în fapt, o valoroasă lucrare de artă plastică, realizată de sculptorul muscelean Dimitrie Mățăuanu (1888-1929). În basorelief sunt reprezentați doi luptători români din Primul Război Mondial, încadrați de inscripții cuprinzând date despre 20 de studenți (ofițeri) eroi: nume, grad militar, data și locul unde a căzut fiecare în luptă, totul într-o foarte frumoasă ramă decorativă.

Reproducem mai jos textul plăcii:

„În amintirea studenților de la Facultatea de Drept din Bucuresti morți pentru desrobirea neamului. Onoare lor și patriei. 1916-1918"

În centrul plăcii, cu litere mai mari și cu mult mai multe date biografice, este plasat textul dedicat lui Ioan Vișoiu Cornățeanu:

„Ioan Vișoiu Cornățeanu

Doctor în medicină și drept de la Universitatea din Paris (Sorbona), conferențiar la Facultatea de Drept din București. Născut la 28 septembrie 1877 în comuna Valea Mare, județul Muscel, mort la 23 martie 1917 la spitalul de la Cetățuia din Iași făcându-și datoria de medic în combaterea epidemiilor."

La baza plăcii este menționat numele instituției care a comandat lucrarea:

„Această placă comemorativă s'a ridicat de Societatea Studenților în Drept din București."

Foarte jos, în dreapta, discret, sculptorul și-a trecut numele: „D. Mățăuanu".

Fiind o lucrare cu o semnificație specială a lui Dimitrie Mățăuanu, din păcate, nementionată printre numeroasele sale monumente dedicate Războiului de Reîntregire, Universitatea din București (prin Facultatea de Drept) a plasat-o într-un loc foarte vizibil, pe holul central al clădirii, probând astfel, o dată în plus, preocuparea pentru cinstirea memoriei profesorilor și studenților eroi care au căzut, scriind istorie, în Marele Război.

Centenarul Marii Uniri

80 de ani de la ridicarea *Coloanei fără sfârşit*

Sorin Lory BULIGA

În timpul regimului trecut, se vorbea de *Coloana Infinitului.* În realitate, această capodoperă s-a numit *Coloana pomenirii fără sfârşit.* Monumentul de la Târgu-Jiu avea pentru Brâncuşi o conotaţie declarat comemorativă: era dedicat soldaţilor gorjeni care se jertfiseră în Războiul de Întregire a ţării.
(ÎPS Calinic Argeşeanul, în *Pace şi bucurie cu Brâncuşi*)

În perioada 18-19 noiembrie 2017 a avut loc la Petroşani simpozionul ocazionat de împlinirea a 80 de ani de la realizarea *Coloanei fără sfârşit* în Atelierele Centrale din oraş. Programul manifestării a constat, în principal, dintr-o sesiune tematică de comunicări (la Primăria municipiului), vernisajul expoziţiei *Brâncuşi în filatelia română* şi piesa de teatru *Infinitul Brâncuşi* (la Teatrul Dramatic „I.D. Sârbu") a scriitorului gorjean Valeriu Butulescu. Participanţii au vizitat Muzeul Mineritului (unde se află şi exponatul „Brâncuşi la Petroşani"), Casa memorială „I.D. Sârbu" şi Muzeul Instalatorului (ambele prezentate de caricaturistul Ion Barbu). Manifestarea a fost organizată de către Ovidiu Rizopol, vicepreşedinte al Asociaţiei Petro-Aqua Petroşani, cu sprijinul Rotary Club din localitate.

În deschiderea manifestării au vorbit Ovidiu Rizopol, Florin Tiberiu Iacob Ridzi (primarul oraşului Petroşani), Sorana Georgescu-Gorjan şi Valeriu Butulescu. La sesiunea de comunicări, moderată de Valeriu Butulescu, au fost prezentate următoarele lucrări: „De ce la Petroşani?" (Ovidiu Rizopol), „Omagiul constructorilor *Coloanei fără sfârşit*" (Sorana Georgescu-Gorjan, fiica lui Ştefan Georgescu-Gorjan, realizatorului tehnic al *Coloanei*), „Semnificaţii ale *Coloanei infinite*" (dr. Ion Mocioi, brâncuşiolog), „*Coloana infinită* în perspectiva istorică a cercetărilor inginereşti" (dr. Emil-Sever Georgescu, director ştiinţific al INCERC Bucureşti), „Rombul şi romboedrul – simboluri ale civilizaţiei româneşti carpatice" (Constantin Zărnescu, brâncuşiolog), „Intenţiile de demolare a *Coloanei fără sfârşit*" (Sorin Lory Buliga, brâncuşiolog), „Influenţa politică şi socială a familiei Tătărescu în susţinerea financiară a edificării Ansamblului brâncuşian de la Târgu-Jiu" (Adina Andriţoiu, consilier la Centrul de Cercetare, Documentare şi Promovare „Constantin Brâncuşi" Târgu-Jiu), „Actualitatea operei lui Brâncuşi" (prof. univ. Moise Bojincă, Universitatea „Constantin Brâncuşi" din Târgu-Jiu, preşedinte al Fundaţiei „Casa Brâncuşi-Hobiţa"), „Sculpturile lui Brâncuşi din Târgu-Jiu, minuni ale lumii" (prof. Ştefan Stăiculescu, brâncuşiolog), „Micii meşteri mari ai *Coloanei infinite*" (Toma Velici, exeget al operei lui I.D. Sârbu) şi „Brâncuşi văzut de martori ai vremii sale" (poeta Claudia Voiculescu).

Primarul Tiberiu Iacob Ridzi a ţinut o scurtă alocuţiune, menţionând faptul că edificarea *Coloanei fără sfârşit* (ce reprezintă materializarea unui simbol universal) a început la Petroşani, în condiţiile existenţei unui colectiv de oameni foarte pricepuţi la Atelierele Centrale (din păcate, în prezent a început demolarea acestora). A felicitat apoi organizatorii, subliniind necesitatea unui efort comun pentru a aduce la cunoştinţa publicului ce s-a întâmplat aici, în 1937.

Organizatorul manifestării, Ovidiu Rizopol, a prezentat ultimul număr al revistei *Caietele Petro-Aqua* (nr. 11) ce include „Istoria realizării *Coloanei infinite* la Atelierele Centrale Petroşani". De asemenea, a anunţat că la Muzeul Mineritului a fost realizat un stand permanent „Constantin Brâncuşi la Petroşani", cu ajutorul primăriei. În comunicarea sa, a prezentat argumente că în perioada 1937-1938, numai la Petroşani putea fi realizată o astfel de capodoperă artistică şi inginerească în acelaşi timp, în condiţiile existenţei unui colectiv de oameni de meserie cu înaltă pregătire şi conştiinţă. Brâncuşi nu putea „înfăptui singur o astfel de lucrare, dacă nu ar fi existat persoane cu har şi dedicaţie, ca Arethia Tătărescu, Gheorghe Tătărescu, Miliţa Petraşcu, Ştefan Georgescu-Gorjan, Ioan Bujoiu şi alţii".

Doamna Sorana Georgescu-Gorjan, cetăţean de onoare al municipiului Petroşani, a făcut o mărturisire emoţionantă: „Coloana este pentru mine extrem de legată de propria-mi viaţă, întrucât m-am născut în casa în care Brâncuşi a fost găzduit de tata şi am crescut cu această poveste despre *Coloană,* încă din timpul copilăriei mele. După ce tata nu a mai fost, am preluat arhiva şi m-am străduit tot timpul vieţii mele să păstrez vie memoria *Coloanei* şi a celor care au realizat-o. În momentul de faţă încerc să reeditez o carte importantă pe care a scris-o tata, *Am lucrat cu Brâncuşi,* care are o poveste tristă, pentru că manuscrisul a stat 11 ani la o editură craioveană. Între timp, tata a murit şi nu a văzut cartea publicată. M-am străduit s-o public după moartea tatei şi a apărut prima oară o jumătate din ea şi apoi cealaltă jumătate. În sfârşit, la centenarul tatei a apărut întreg manuscrisul, dar într-un tiraj extrem de mic, care de fapt nu este prea cunoscut. De aceea, vreau să fac să apară această carte pentru a se şti cum s-a făcut *Coloana* şi să fie cunoscuţi cei care au lucrat la aceasta. Tata a scris, acolo, cu multă modestie despre contribuţia lui şi cu foarte mult respect faţă de cei cu care a colaborat. Faptul că întreaga corespondenţă cu meşterii şi cu Brâncuşi se află în cărţile scoase de către Asociaţia Petro-Aqua este un lucru deosebit de important. Vor apărea şi în volumul pe care sper să îl pot scoate. Şi, mai mult decât atât, am reuşit să obţin de la Paris scrisorile tatei către Brâncuşi, care se aflau în arhiva sculptorului, păstrate de moştenitorii lui şi date publicităţii mult timp după ce aceştia au dispărut. Din aceste scrisori reiese clar, moment cu moment, cum a evoluat lucrul la *Coloană.* În acest fel, putem afla şi cum s-a transportat *Coloana* pe defileul Jiului şi în ce condiţii dificile, cu camioane, lucru care, într-un fel, schimbă viziunea poetică vehiculată multă vreme, după care cele nouă tone ale tronsonului de bază au fost cărate cu care cu boi. De aceea, cred că această carte va fi o nouă piatră la monumentul recunoştinţei noastre faţă de cei care au lucrat la *Coloana fără sfârşit.*"

Dr. Ion Mocioi (care în 1971 a publicat prima monografie despre ansamblul brâncuşian de la Târgu-Jiu) a atras atenţia asupra faptului că lucrarea *Coloana fără sfârşit* poate fi privită ca fiind constituită nu numai din romboedre (de 180 cm, în care „se regăseşte mărimea despre care Brâncuşi credea că este înălţimea omului"), ci şi prin suprapunerea a 16 clepsidre, ceea ce constituie „o altă formă de construcţie mentală a *Coloanei".* Acestea ar fi „simbolul timpului şi al istoriei", iar numărul lor nu este nici el întâmplător, deoarece se regăseşte şi „în numărul de persoane ce apar încrustate pe Poarta sărutului", ceea ce „înseamnă că tot ansamblul este legat prin nişte elemente numerice care au anumite semnificaţii". Forma clepsidrei apare şi la scaunele din jurul *Mesei tăcerii* şi pe *Aleea scaunelor.* Brâncuşiologul consideră că numărul 16 provine din numărul patru la pătrat, care este simbolul perfecţiunii umane. Trebuie însă înţelese şi alte elemente numerice care „vin ca un sprijin în transmiterea unor sensuri pe care le are *Coloana infinită*". A rememorat, de asemenea, întâlnirea pe care a avut-o cu Ştefan Georgescu-Gorjan la Târgu-Jiu, cu ocazia remetalizării *Coloanei,* pe care l-a perceput ca pe „un om cu suflet deosebit, un înalt patriot care s-a dăruit atât pentru a-l sprijini pe Brâncuşi, ca în Târgu-Jiu să apară cel mai important monument de artă modernă şi, de asemenea, cât şi pentru popularizarea artistului".

Moderatorul manifestării, scriitorul Valeriu Butulescu, a specificat faptul că „Brâncuşi este prea mare pentru a fi revendicat de doar două oraşe, Târgu-Jiu şi Paris", oraşul Petroşani având şi el o contribuţie în înfăptuirea capodoperei brâncuşiene (aici venea Brâncuşi direct de la Paris, la 1 august 1937, şi urma să fie găzduit în casa inginerului Ştefan Georgescu-Gorjan, împreună cu care a conceput *Coloana fără sfârşit*). A dat apoi cuvântul inginerului Emil-Sever Georgescu, afirmând semnificativ că „o sculptură trebuie să îndeplinească şi criteriile inginereşti pentru a înfrunta vitregiile vremii şi, mai grav, vitregiile vremurilor".

Dr. Emil-Sever Georgescu şi-a propus în comunicarea sa să prezinte părţile bune şi mai puţin bune privind reabilitarea *Coloanei fără sfârşit* de-a lungul timpului, mai ales că a participat activ în anumite etape. El a ţinut să sublinieze mai întâi că, „dacă inginerii au intrat în contact cu Brâncuşi în materializarea unor concepte atât de abstracte, este desigur un dat al destinului, prima oară întâmplându-se acest lucru inginerului Ştefan Georgescu-Gorjan, pe care am avut onoarea să-l cunosc în anul 1984 (cu un an înainte de a muri), atunci când s-a cerut de către autorităţile locale o nouă intervenţie la *Coloană".*

Coloana fusese reabilitată de două ori până la acea dată, în 1967 şi 1976 (şi remetalizată), iar investigaţiile INCERC au fost realizate în perioada 1983-1984. O problemă care s-a pus atunci a fost aceea a consecinţelor posibilei încercări de demolare a *Coloanei* de către un activist entuziast din anii '50 (s-a presupus că ar fi putut fi vorba de o deformare în partea de sus a *Coloanei,* dar nu s-a găsit niciun fel de urmă pe fontă, care ar fi trebuit în mod normal să apară în urma exercitării unei forţe aşa de mari). În urma altor tipuri de investigaţii, a reieşit că lucrarea respectivă are un răspuns dinamic şi o comportare uniformă pe înălţime şi că nu se impune demontarea ei. Au fost propuse metode de protecţie cu vopsire sub presiune şi de eliminare a apei de ploaie prin realizarea unui orificiu în partea de jos a *Coloanei.* Investigaţiile coordonate de echipa laboratorului de specialitate din INCERC au infirmat existenţa vreunei probleme la fundaţie.

În anul 1990, Comisia monumentelor istorice a propus remetalizarea *Coloanei*, punându-se şi problema demontării ei. După câţiva ani de discuţii (1990-1996) s-a trecut „pe lângă soluţiile unor specialişti" şi s-a ajuns ca lucrarea lui Brâncuşi să fie plasată în mijlocul unor ambiţii politice. În ciuda faptului că în 1995 ing. E.S. Georgescu a susţinut (împreună cu specialişti din alte laboratoare) la Comisia monumentelor istorice remetalizarea pe loc, cu menţinerea *Coloanei* fără demontare, „s-a hotărât totuşi demontarea ei, deoarece INCERC a desemnat un alt specialist care a fost de acord cu această procedură". S-au spus atunci tot felul de poveşti în presă şi la diverse televiziuni, cum că „stâlpul este corodat grav" şi că „trebuie înlocuit cu oţel inoxidabil" sau despre „coroziunea explozivă care poate distruge opera lui Brâncuşi oricând" şi multe alte neadevăruri. Toate acestea, „la şapte ani după ce noi văzusem cu ochiul liber şi măsurasem cu aparatele. Nu era nici unu la sută probabilitatea de prăbuşire a *Coloanei,* iar noi publicasem în ţară aceste lucruri şi le susţinusem, ca de altfel şi la Conferinţa internaţională de inginerie seismică din Lisabona, în 1986. Dar, ce-am spus a fost trecut sub tăcere şi a fost înlocuit cu minciuni, ceea ce este o ruşine pentru o ţară civilizată.

→

Dar nu guvernarea este de vină, ci cei care ştiu să se lipească de o guvernare ca scaiul şi să obţină avantaje. Este o poveste cu presiuni politice, iar acest mod de lucru al echipei domnului Radu Varia a dus până la urmă la demontarea *Coloanei,* dar şi la un imens scandal. Doamna Sorana Georgescu-Gorjan a reuşit atunci să trezească atenţia mediilor internaţionale cu privire la ceea ce se întâmplă la Târgu-Jiu şi la lipsa totală de transparenţă a echipei ce lucra acolo." Din fericire, schimbarea de guvern a dus la reluarea expertizei. Este semnificativ faptul că Ion Caramitru (noul ministru al Culturii) a declarat că în perioada respectivă „a fost contactat repetat de suedezi, iar din discuţii rezulta că stâlpul de oţel era deja comandat şi executat în Suedia".

Dezasamblarea, restaurarea şi reasamblarea *Coloanei* au avut loc în perioada 1997-2000, lucrarea fiind executată în final în bune condiţii de către societatea Turbomecanica, pe baza unui proiect în valoare de 1,5 milioane dolari, finanţat de către Banca Mondială. Trebuie făcute însă pe viitor şi alte intervenţii de monitorizare, pentru a avea date cu care să comparăm evoluţia stării tehnice a *Coloanei.*

Constantin Zărnescu a vorbit despre activitatea lui Brâncuşi la Petroşani, despre faptul că artistul (de mică înălţime) „era nevoit să se urce pe un scaun pentru a fasona cu barda modulul din lemn de tei, pentru a curba foastenele şi finiurile acestui element original, pierdut astăzi, care a devenit modelul pentru romboedrele de fontă de 1,80 m înălţime". A lucrat modulul respectiv începând cu 27 august 1937, cioplindu-l zi de zi, fără a permite cuiva să-l vadă şi nici nu a discutat cu nimeni în acest timp. Brâncuşi a finalizat mai multe coloane şi un mare număr de socluri romboidale. Prima coloană din lemn ar fi fost cioplită atunci când „el a aflat de numărul uriaş de tineri căzuţi pe front pentru întregirea neamului românesc". *Coloana fără sfârşit* reprezintă „o străveche memorie a poporului român şi a preromânilor" şi „forţa poporului român prin timp". Văzută ca o înşiruire de zile şi de nopţi, ea ar fi „o meditaţie asupra scurgerii timpului şi a vieţii".

Din discuţiile brâncuşiologului cu diverşi cioplitori, el a înţeles că „rombul apare cel mai adesea sub ferestrele caselor românilor şi pe pardoseli şi că acesta reprezintă un motiv al naşterii, creşterii, zvâcnirii, exploziei şi pulsaţiei vieţii". De altfel, rombul figurează „în toată lumea tracă (doar desenat), acest arhetip existând astfel în fondul nostru nelatin". Coloana figurată de ţărani „pe cămăşi sau la pridvoarele caselor are bradul vieţii cu vârful în sus şi bradul morţii cu vârful în jos" (conform Vulcănescu). Ea ar fi şi un simbol precreştin al Crucii Mântuitorului Iisus Hristos (conform Comarnescu), ceea ce ar face din operă „cea mai mare intuiţie, de geniu, pe care a avut-o creatorul Constantin Brâncuşi".

Subsemnatul am prezentat, pe bază de documente, intenţiile de desfiinţare ale *Coloanei fără sfârşit,* în perioada comunistă de după război. Prima reiese din adresa din 17 mai 1959, a Secţiei de Artă şi Cultură a Comitetului Provizoriu Gorj, către Serviciul Arte Plastice din cadrul Ministerului Artelor şi Informaţiilor, prin care se cerea „demolarea *Coloanei fără sfârşit"*, în urma unei decizii locale a PMR prin care „s'a hotărât ca să se desfiinţeze monumentul construit de Gh. Tătărescu din romburi sub formă de stâlp cu înălţimea de 29 m, din material de fontă..."

Doi ani mai târziu, la 7 martie 1951, Secţia de Gospodărie Comunală şi Industrie Locală a Sfatului Popular de Subordonare Regională al oraşului Târgu-Jiu trimitea Ministerului Afacerilor Interne, Departamentul Gospodăriei Comunale şi Industriei Locale, o adresă cu următorul text: „Întrucât oraşul Tg. Jiu a moştenit de la vechile regimuri burghezo-moşiereşti diferite monumente aşezate fără nicio estetică pe raza oraşului şi fără să aibă un rol bine definit pentru culturalizarea poporului, aşa cum de exemplu se află şi o coloană metalică introdusă în fundament de beton şi situată în partea de Est a oraşului în noul parc creat în cursul anului 1937./ Ţinând seama că această coloană prin materialele rezultate din demontarea ei ar putea folosi la alte lucrări edilitare de primă necesitate a oraşului Tg. Jiu, vă rugăm a ne da cuvenita aprobare pentru dărâmarea ei, materialele fieroase rezultate putând fi predate D.C.A. din localitate."

Ambele încercări au fost respinse, prima (din 1949) de către Ministerul Artelor şi Informaţiilor, iar cea de-a doua (din 1951) de către Comitetului pentru Artă de pe lângă Consiliul de Miniştri şi de către Comisia Ştiinţifică a Muzeelor şi Monumentelor Istorice şi Artistice din cadrul Academiei R.P.R.

A fost amintit apoi episodul din 1953 (dar care nu poate fi dovedit prin niciun fel de document), când Tănăsie Lolescu, un tânăr brigadier al Organizaţiei de Tineret a Partidului Comunist, a primit ordin de la prim-secretarul organizaţiei, Constantin Babalîc, să demoleze *Coloana.* Ideea era că organizaţia de tineret trebuia să strângă fonduri pentru a contribui la organizarea Festivalului Mondial al Tineretului de la Bucureşti, iar un mijloc de strângere a lor era colectarea de fier vechi. Pe scurt, cu un tractor IAR s-a tras de *Coloană,* în două încercări: prima cu lanţurile legate de primul modul al lucrării şi apoi mai sus, la circa 2 m. Nu s-a obţinut însă niciun rezultat, iar T. Lolescu a fost criticat aspru pentru eşecul său (informaţiile se bazează pe comunicarea personală făcută de Tănăsie Lolescu lui S. Buliga).

Un alt moment penibil din istoria *Coloanei* (de data aceasta la nivelul cel mai înalt) a fost prilejuit de şedinţa Academiei R.P.R. (din 7 martie 1951), când artistul şi profesorul I. Jalea a dat

„citire unei note de completare a comunicării d-sale asupra sculptorului C. Brâncuşi, prezentând şi numeroase planşe şi publicaţii cu reproduceri din Brâncuşi" (este notabil faptul că V. Eftimiu a făcut precizarea că „tov. Jalea a intenţionat prin comunicarea d-sale să reabiliteze operele valabile ale lui Brâncuşi", iar Camil Petrescu a relevat „meritul comunicării tov. Jalea de a fi prilejuit discuţii interesante şi de a fi deschis probleme de o semnificaţie deosebită).

Acest fapt a suscitat însă discuţii aprinse, deoarece „cazul Brâncuşi... ridică probleme importante". Părerile distinşilor academicieni au fost, pe scurt, următoarele: G. Călinescu a constatat că „Brâncuşi nu poate fi considerat un creator în sculptură fiindcă nu se exprimă prin mijloacele esenţiale şi caracteristice acestei arte", G. Oprescu a spus că sculptorul gorjean „a speculat prin mijloace bizare gusturile morbide ale societăţii burgheze", iar Al. Graur a fost „împotriva acceptării în Muzeul de Artă al R.P.R. a operelor sculptorului Brâncuşi, în jurul căruia se grupează antidemocraţii în artă".

Adina Andriţoiu a prezentat o nouă perspectivă asupra comanditarilor şi contributorilor la realizarea capodoperei de la Târgu-Jiu. Comunicarea a fost punctată de prezentarea în facsimil a documentelor de arhivă care demonstrează implicarea familiei Tătărescu, a Ligii Naţionale a Femeilor Gorjene în finanţarea operelor brâncuşiene şi a străzii care urma să lege cele două parcuri în care au fost amplasate aceste lucrări. Un aspect reieşit din comunicare, remarcat de cei prezenţi, a fost participarea substanţială a Societăţii Petroşani la execuţia *Coloanei fără sfârşit.* Sorin Buliga şi Adina Andriţoiu au făcut şi o scurtă prezentare a cărţii coordonate de ei, *Documente din Arhivele Naţionale ale judeţelor Gorj şi Dolj cu privire la Ansamblul sculptural brâncuşian de la Târgu-Jiu* (apărută la Editura Brâncuşi din Târgu-Jiu în anul 2017), din care au extras spre prezentare unele documente.

Profesorul Ştefan Stăiculescu a vorbit despre protestul său privind demontarea *Coloanei fără sfârşit*, pe când era director adjunct la Centrul „Constantin Brâncuşi". A amintit, de pildă, de două articole pe care le-a scris atunci („Varia cu avaria" şi „Când nepăsarea ajunge la gradul de sabotaj") şi, de asemenea, despre discuţiile pro şi contra dezasamblării *Coloanei* din cadrul administraţiei locale şi judeţene. În comunicarea sa a prezentat unele interpretări ale *Mesei tăcerii* şi ale *Coloanei fără sfârşit*.

Poeta Claudia Voiculescu a dat citire unor pagini din jurnalul Irinei Procopiu (publicat la Editura Polirom), privind *Coloana fără sfârşit* (pe care aceasta o numea „Pomenirea fără de sfârşit" şi o considera, asemenea multor contemporani ai săi, „o aberaţie mintală"). De asemenea, din cartea *Cronică de familie* a lui Petre Dumitriu (care a făcut liceul în Târgu-Jiu) a extras câteva citate legate de *Masa tăcerii* (masa cu cele 12 scaune de tip „ouare", interpretată ca o „agapă primordială" sau ca „Cina cea de taină") şi de *Coloana infinită*, văzută ca o „Coloană a nemuririi" (cu sensuri simbolice şi magice, isprăvită cu „potirul în sus spre nemărginire") şi considerată ca fiind „cea mai pură abstracţie a marelui maestru Bârlea (aşa cum este numit Brâncuşi în carte)".

Toma Velici a readus în atenţie un fragment scris de I.D. Sârbu (petrilean din naştere) privind întâlnirea sa cu Brâncuşi, pe când, tânăr fiind, curăţa cu dalta şi peria de sârmă „trapezele" *Coloanei fără sfârşit* (aflată în construcţie în Atelierele din Petroşani) de nisipul în care se turna fonta („frecam, frecam de ne ieşeau ochii frecând", deoarece „nu trebuia să rămână fir de praf", pe motivul că „trapezele" odată şlefuite intrau „la galvanoplastie, urmând să fie acoperite de un strat de alamă"). Acolo venea directorul atelierului, Ştefan Georgescu-Gorjan, „însoţit de un fel de popă mic, bărbos şi repezit". Mult mai târziu, în 1965, când a văzut *Coloana fără sfârşit,* I.D. Sârbu a realizat că acel „popă afurisit" era chiar Brâncuşi.

Virgil Câlea, care a participat în anul 2000, din partea Societăţii Turbomecanica Bucureşti, la restaurarea *Coloanei fără sfârşit,* deşi nu a fost prezent la simpozion din motive obiective, a ţinut să transmită câteva cuvinte: „Aşa cum în 2000, Turbomecanica era singura societate din ţară care putea să realizeze restaurarea *Coloanei infinitului*, tot aşa, în 1937, Turnătoria Petroşani era singura capabilă să realizeze această minunăţie a tehnicii de la acea vreme. De asemenea, dumneavoastră trebuie să vedeţi în reuşita ridicării *Coloanei infinitului,* în ciuda tuturor greutăţilor de la acea vreme, devotamentul deosebit al echipei, spiritul românesc deosebit de care au dat dovadă, educaţia tehnică, experienţa extraordinară pe care echipa o avea... Ceea ce eu am constatat cu ocazia restaurării *Coloanei* a fost o lucrare făcută la un foarte bun nivel tehnic, cu multă dăruire şi abnegaţie, iar dumneavoastră trebuie să fiţi foarte mândri de înaintaşii pe care i-aţi avut şi care şi-au lăsat amprenta asupra generaţiilor următoare... lucrarea făcută la Turnătoria Petroşani, restaurată de Turbomecanica Bucureşti şi întreţinută în condiţii normale, va dăinui sute de ani în continuare, menţinând vie flacăra independenţei României şi drumul ei spre înalt."

Dr. Moise Bojincă, spre finalul simpozionului, a ţinut să pună o întrebare relevantă, pe care consideră că trebuie să o transmitem mai departe: „Şi totuşi, când acest popor se va deştepta văzând ce lucruri valoroase avem în România (unele expuse chiar aici de către antevorbitori), când va încerca cu adevărat să-şi preţuiască creatorii, nu după moarte, ci în timpul vieţii şi activităţii lor?"

Materialele prezentate vor fi publicate într-un volum omagial. Prin organizarea impecabilă şi nivelul ştiinţific ridicat, manifestarea s-a înscris ca un real succes în seria evenimentelor dedicate operei creatorului sculpturii moderne, chiar în condiţiile în care aceasta este singulară în peisajul cultural al oraşului Petroşani.

Centenarul Marii Uniri

Transilvania și martirii săi

Maria VAIDA

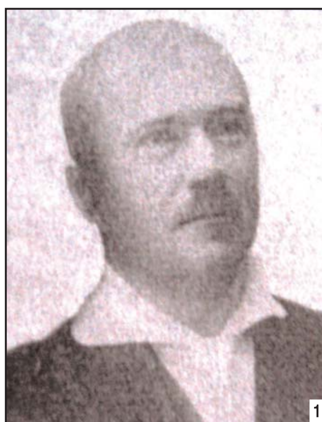
Martirul Beiușului, Ioan Ciordaș (Fig. 1), s-a născut în anul 1877 în Bettia, județul Bihor, din părinții Mihai Ciurdariu, preot, și Emilia, născută Fărcaș. Ioan a mai avut patru surori și doi frați: Veturia, Irina, Valeria, Eleonora, Augustin și Victor. Ioan face liceul la Oradea, iar acolo i se schimbă numele din Ciurdariu în Ciordaș, expresie a tendințelor de maghiarizare ale conducerii liceului. Urmează Academia de Drept în Oradea, unde se întâlnește cu Lucian Bolcaș, împreună cu care semnează telegrama trimisă ziarului *Tribuna*, în 28 ianuarie. Atât el, cât și cei 17 colegi semnatari sunt exmatriculați. El se va înscrie la Universitatea din Cluj, unde în septembrie 1900 își ia doctoratul în drept. Apoi intră ca stagiar în cancelaria lui Aurel Lazăr din Beiuș. În anii 1900-1901 își face stagiul militar în Timișoara. După ce este trimis la vatră, Ioan Ciordaș intră din 1902 în cancelaria luptătorului naționalist Ioan Suciu din Arad, iar în 30 iunie se căsătorește cu Viora Ignat, fiica luptătorului Vasile Ignat, o scriitoare cu simțire delicată, care semna cu pseudonimul *Viora din Bihor*. Ei au doi copii: Ovid și Scumpa. Ajunge avocat în Beiuș. Atmosfera din familia Ciordaș era caldă și însorită de dragostea de neam, alimentată de convorbirile artistice ale cenaclului ce se desfășura în casa lor. Era membru al Partidului Național din Beiuș și Vașcău, organizând lupta națională din părțile sudice ale Bihorului; duce la biruință steagul cu alegerea părintelui Vasile Lucaciu la Beiuș. Dinamismul său s-a răsfirat cu o impresionantă putere în toate instituțiile și mișcările culturale și politice ale Beiușului; nu exista activitate culturală, economică, politică să nu poarte semnătura marelui patriot Ioan Ciordaș, care, asimilând curentele de idei benefice pentru neamul românesc, face să se reverse binefacerile lor asupra societății, din iubirea de neam și de glie. *Lyra*, societate de cântări românești, *Astra,* asociație de literatură și cultură, *Drăganul,* bancă populară cu capital românesc, *Doina,* tipografie, Liceul „Samuil Vulcan”, școală unde erau acceptați și copiii de români - sunt doar câteva instituții care n-ar fi ajuns pe culmile românismului dacă Ioan Ciordaș nu ar fi pus umărul la consolidarea lor, prin preocupările sale economice și culturale.

Din aceste considerente, și pentru înalta lui conștiință civică de român, Ioan Ciordaș intră în vizorul jendarilor unguri. La Adunarea de la Alba Iulia, el a reprezentat cercul Beiuș, fiind ales în Marele Sfat și desemnat prefect al județului Bihor, dar nu a mai apucat să intre pe post, întrucât, până la sosirea decretului de numire, a fost ucis mișelește în noaptea de 3-4 aprilie 1919, lăsând orașul de pe malul Crișului Negru și pe toți românii care-și puseseră speranțele în Ioan Ciordaș în mare doliu. În cartea lui Teodor Neș, *Oameni din Bihor 1848-1918,* Ed. Tipografia Diecezană, Oradea, 1937, pp. 523-524, avem o relatare veridică despre modul tragic în care au murit martirii Beiușului.

În noaptea de 3-4 aprilie 1919, Ioan Ciordaș fu ridicat de acasă și escortat cine știe unde, împreună cu avocatul dr. Nicolae Bolcaș. Românii fuseseră îngroziți. Înnebuniți alergau pe stradă. Moartea le înfipsese un cuțit în creier. Unde sunt Ciordaș și Bolcaș și cine le va urma?

Misterul fu lămurit în 24 aprilie 1919, după ocuparea Beiușului de către Armata Română. În Lunca, în ograda lui Nicolae Hasan al Onichii, într-o groapă adâncă de un metru, s-au găsit cadavrele celor doi martiri: Ioan Ciordaș și Nicolae Bolcaș. Reproducem, din raportul pretorului Tr.A. Pinter din Beiuș și al lui Al. Ghera din Vașcău, istorisirea arestării, executării și recunoașterii cadavrelor găsite în Lunca.

În 3 aprilie 1919, sfatul militar care a luat puterea de la sfatul muncitoresc, în ședința de după masă i-a osândit pe Ioan Ciordaș și Nicolae Bolcaș la moarte. Răspunderea o poartă toți, dar mai ales Verbóczy și adjutantul său, locotenentul Ürmösi, un adevărat diavol cu chip de om. La miezul nopții, dr. Ioan Ciordaș a fost reținut și ridicat din casă de locotenentul Magos, însoțit probabil de soldații marinari: Keresztesi, Topai și Becsádi. Pe la ora 1 după aceea a fost deportat dr. Nicolae Bolcaș. Amândoi au fost duși în localitatea primpretoriatului, unde găzduiau Verbóczy și Ürmösi. Găsind acolo pe sublocotenentul Furis, l-a rugat să stea de față, pentru că soldații îl scuipă și insultă mereu. Pe la orele 1.30 au sosit Verbóczy și Ürmösi din Tărcaia, amândoi beți.

1

2

Ce s-a petrecut acolo nu se știe. La ceasurile 2 însă, un tren special cu o locomotivă și un vagon i-au dus în comuna Lunca de lângă Vașcău, unde erau detașați câteva sute de săcui sub conducerea locotenentului Hankoczi. Trenul s-a oprit pe câmp lângă macazul unei firme de lemne de la Lunca. Victimele au fost duse în odaia lui Hankoczi, care locuia la Ana Fordon, soția lui Gavril Moș. Numita mi-a și confirmat că în zorii zilei de 4 april, a văzut prin perdeaua ușei de sticlă doi oameni civili care ședeau cu capul rezemat pe palme la masă, în odaia lui Hankoczi. Locotenentul însă, observând că în odaia vecină arde lampa, a înjurat-o, strigându-i românește: Stinge lampa gudă și te culcă, că de nu te împușc! S-a speriat și s-a culcat. A doua zi, a și amintit în taină prin sat că au fost la ea în casă deținuți, pesemne doi popi și că dimineața Hankoczi i-a dus undeva. Odaia lui Hankoczi avea încă o ușă care dădea în coridor de-a dreptul.

Ioan Herle al Vilii din Lunca a relatat că tot în 4 aprilie, dimineața la trei ceasuri, cadetul Károl Tamás, originar din Beiuș, și cadetul Kádár Francisc care locuiau la el cu alți cadeți și marinari i-au cerut să le dea o lumânare și o lopată. El le-a dat cele cerute, dar nici el, nici alții nu s-au gândit și nu s-au interesat mai îndeaproape că de ce și pentru ce le trebuiesc, fiind grozav de terorizați. Și-a închis ușa și s-a culcat. Peste o jumătate de ceas s-au auzit niște împușcături.

La exhumare s-a stabilit (Petru E. Papp, *Din trecutul Beiușului. Pagini de glorie și de jertfe,* Ed. Buna Vestire, Beiuș, 2011):

Groapa era afundă de un metru, lungă de 5 și lată de 3 pași, plină de spume și de sânge închegat. Pe cei morți i-am agnoscat (identificat) *noi și exmisii* (trimișii) *familiilor mai presus de orice îndoială. Deși fața lui dr. Ciordaș era de tot desfigurată, capul și corpul mutilat de putrefacție și apă, i-am recunoscut mustățile tunse, l-am cunoscut de pe verigheta de pe deget, de pe sweater, pantaloni, ghete, ciorapi, de pe lanțul de aur, ceasornicul de aur și cheile de la casă. Acestea le-am și luat cu mine și le-am dus familiei. În lipsă de medic nu s-a făcut secționarea* (autopsia). *Am constatat însă că ceafa și întreg capul i-a fost zdrobit în mod bestial. Creier, oase, păr și sânge erau amestecate. Mâna dreaptă era frântă în mai multe locuri, ochii scoși. Alte cuvinte sunt de prisos...*

Tot asemenea era zdrobit capul lui dr. Nicolae Bolcaș și era încovoiat de grumaz. A fost recunoscut și el, deși erau amândoi negri ca tăciunele; căci nu avea barbă și mustăți, l-am recunoscut de pe o cicatrice a unei operații mai vechi, de pe haine, palton, chipiu și orologiul de argint. Ni s-a spus că amândoi au fost găsiți în groapă cu fața în jos, dedesubt Bolcaș, deasupra Ciordaș. Acesta din urmă având gura înfundată cu o batistă. (Teodor Neș, *Oameni din Bihor 1848-1918*, Ed. Tipografia Diecezană, Oradea, 1937, p. 523-524.)

Al doilea martir al Beiușului, din anul 1919, **Nicolae Bolcaș** (Fig. 2) s-a născut în comuna Remetea, din apropierea Beiușului, în anul 1892, în ziua de 24 noiembrie, primul copil al familiei; el mai avea un frate, Gheorghe, care s-a îndreptat spre afaceri comerciale, după absolvirea celor patru clase de liceu. Nicolae face școala în Beiuș, iar apoi urmează Dreptul la Universitatea din Cluj. În anul 1912 obține diploma de avocat și își instalează biroul în casa lui Teodor Cristea din Beiuș. Tânărul avocat avea un temperament exploziv, era impulsiv, avea reacții colerice, reacționând la orice nedreptate îndreptată împotriva fraților săi români, iar aceste trăsături îl făceau un bun lider și agitator în fața mulțimii, spre încruntarea administrației ungurești din vremea aceea, deoarece el era sfidător în fața îngâmfării ungurilor. Aceste trăsături ale caracterului său, atitudinea sa dârză de român, evocarea României Mari, fluturarea steagului românesc tricolor, îl fac indezirabil pentru unguri, iar în luna martie, după un schimb de replici cu sălbatecul Verbóczy, fu dus sub escortă la Oradea, dar a fost lăsat liber, fapt ce jigni ambiția nemăsurată a călăului, care nu-l iartă. (Petru E. Papp, *op. cit.,* p. 241)

Comandantul săcuilor din Beiuș aștepta un prilej ca să-l răpună, el figurând pe lista neagră a jendarului. De aceea, în noaptea de 3-4 aprilie a fost ridicat împreună cu Ioan Ciordaș și au fost duși la locul de asasinare; a murit în Lunca, având capul și oasele sfărâmate, cu carnea scrijelită de baionetă. La numai 36 de ani împliniți, Nicolae Bolcaș a fost ucis în chip mișelesc, fără a avea altă vină decât aceea că dorea libertate pentru neamul său asuprit. Atât Ioan Ciordaș, cât și Nicolae Bolcaș au participat la Adunarea de la Alba Iulia la 1 Decembrie 1918, reprezentând pe beiușeni. Chipul său se alătură atâtor eroi știuți și neștiuți care au udat cu sânge pământul strămoșilor lor din Transilvania, așa cum am arătat mai sus. Fie-le memoria binecuvântată!

În restriștea vremilor

Teofil Răchițeanu

Prin Munții Apusului plecându-mă gândului,
Precum zarea visului, precum iarba vântului;
Prin Munții Apusului plecându-mă norului
Precum zvonul serilor, precum dorul dorului;
Prin Munții Apusului, în amarul sorților,
În nesomnul gândului și în greul nopților,
Tot în lungul culmilor și în mersul calului,
În restriștea vremilor și-n greul Ardealului.

(Din volumul *Elegii pentru restriștea voevodului,* Editura Tiparg, Pitești, 2018)

Vintilă Horia: Poetul și Poezia sa

Dan ANGHELESCU

**„Atunci a venit poesia
Și-a deschis fără zgomot
Ușile și ferestrele lumii
Făcând din mine măsura
Tuturor lucrurilor."** **Vintilă Horia**

Percepția publică asupra lui Vintilă Horia (singurul romancier român încununat cu Premiul Goncourt, tradus în peste 40 de limbi, eseist, poet și, dincolo de toate acestea, un autentic savant – de cel puțin aceeași anvergură cu Mircea Eliade) înregistrează în ultima vreme schimbări notabile. Sunt tot mai numeroase – și diversificate ca formă – manifestările prin care imaginea acestei mari personalități literare a exilului românesc revine în vizibilitatea publică. Se pot aminti, între acestea, colocviile ample dedicate *Centenarului Vintilă Horia* (decembrie 2015, la Craiova și Alba Iulia, urmate imediat de cel de la Universitatea Alcala de Henares, Spania), apoi congresul *Exipora* 2017, de la Medias, seria de autor Vintilă Horia, lansată de doamna Silvia Colfescu la Editura Vremea, apariția unui număr tot mai mare de articole, studii, lucrări de licență ori teze de doctorat. Dar profilul acestui mare scriitor a început să capete pregnanță și o strălucire aparte nu numai grație notorietății eclatante a Premiului Goncourt și nici datorită nedreptei, mincinoasei și mizerabilei cabale ce i s-a instrumentat de către guvernul stalinist, antiromânesc, de la București, cât prin înalta valoare literară și spiritual-românească a scrisului său, evidentă (și) în cărțile (inedite) editate recent: *Memoriile unui fost săgetător, Jurnalul de sfârșit de ciclu* și *Jurnalul torinez,* precum și eruditul eseu *La Croix* (*Crucea*), probabil unul dintre cele mai importante manuscrise ale eseisticii exilului românesc, recuperat și publicat pentru prima oară în România de Cristian Bădiliță.

De curând, ampla – și deosebit de promițătoarea – serie de autor *Vintilă Horia* de la Editura Vremea s-a îmbogățit cu o nouă și valoroasă apariție, antologia poetică *Culorile tăcerii,* ediție îngrijită, cu un cuvânt înainte, intitulat sugestiv *Coincidentia oppositorum,* de Mihaela Albu. Profesor universitar cu o carieră de excepție (cu ea a fost redeschisă catedra „Nicolae Iorga" la Universitatea Columbia din New York în 1999), Mihaela Albu a devenit, pe parcursul ultimilor ani, una dintre personalitățile de prim rang între cercetătorii care s-au dedicat studierii literaturii și revuisticii exilului românesc, publicând numeroase lucrări de mare acuratețe și rigoare științifică.

Antologia de față adună între coperți cele șase volume de poezie publicate de Vintilă Horia de-a lungul întregii sale vieți, trei în țară (*Procesiuni* – 1936, *Cetatea cu duhuri* – 1939, *Cartea omului singur* – 1941) și alte trei în exil (*A murit un sfânt* – 1952, *Jurnal de copilărie* – 1958 și *Viitor petrecut* – 1976). O valoare aparte, din perspectiva istoricului literar, o capătă volumul și prin faptul că Mihaela Albu, introducându-ne în *peisagistica specială* a alcătuirilor lirice datorate acestui poet, ne-a oferit totodată și anumite poziționări ale acestuia: fie față de propriile creații dintr-o anume perioadă (v. fragmentul intitulat *Postfață la un deceniu personal*), fie reflecții asupra rosturilor poeziei în actualitatea timpului său. Așa se face că în anexe au fost incluse textele unui *Cuvânt înainte* scris de Vintilă Horia la *Antologia poeților români în exil* (Colecția *Meșterul Manole,* Buenos Aires, 1950), precum și o Introducere la *Poesia românească nouă* ca deschidere la antologia editată de poet în Colecția *Meșterul Manole* (*Publicaciones de la Asociación Hispano-Rumana*, Salamanca, 1956). Sunt adaosuri destinate să pună în lumină luciditatea, rigoarea, spiritul polemic și profunzimea cu care analistul Vintilă Horia tratează fenomenul poetic. Astfel, în literatura română, el consideră că numai odată cu Blaga și Barbu s-a reluat *tradiția eminesciană* a poeziei înțeleasă ca *instrument de cunoaștere.* Întemeierile pe un asemenea principiu pot da contur și sensului contrar: cel al *non-poeziei.* Prin el se ilustrează *realitatea* (?!) *poeziei* din Rusia și România postbelică, comentatorul accentuând că aceasta din urmă, în acel moment, „nu mai servește pentru a cunoaste, deci pentru a permite o normală evoluție a spiritului către un adevăr/.../, ci pentru a opri pe loc, pentru a îngheța faustic o perioadă pe care o anumită grupare politică o confundă cu infinitul, o consideră definitivă".

Dar, într-un plan mai general, *poezia ca instrument de cunoaștere* devine un *argumentum ad verecundiam* ilustrativ pentru *unitatea întregii opere horiene*, subliniind completitudinea acestei unități. Indiferent de forma adoptată de Vintilă Horia, pasiunea și vocația pentru *Cunoaștere* impregnează totalitatea exprimărilor lui. Dar, trebuie să subliniem, este vorba despre o *Cunoaștere* ce se interoghează pe sine asupra propriilor ei deveniri.

Și în poemele lui vom remarca subtilele sale procese de autoreflecție, analizele ce se transformă în veritabile arheologii ale diferitelor etape parcurse către înțelegere.

Desigur, afirmația lui Mikel Dufrenne este adevărată: *poezia e o cunoaștere care nu dă nicio putere*. Și totuși, *inefabila pradă* a poemelor lui Vintilă Horia rămâne într-un *de-ne-atins* – ca aerul și lumina – ori într-un *de-ne-povestit,* cum numai în muzică se poate întâlni. Iar poemele lui, ca și unele eseuri (un exemplu e *Crucea*) au inocența celor care nu explică, pentru care viața este totodată un mister și o claritate totală. Specificitatea poeziei sale constă în faptul că ea „nu este o manieră de a cânta, ci o manieră specială de a gândi", devenind un *a priori* în sensul pe care i-l acordă Mikel Dufrenne ca „inteligibilitate imediată a empiricului, o inteligibilitate trăită, dar nu în praxis – ca atare, ci în percepție" o incontestabilă „glorie a apariției sensibile". (v. *Poeticul,* Ed. Univers, 1971, București, p. 7)

Îi dăm dreptate abatelui Brémond, cel care spunea că, atunci când în experiența poetică apare inspirația, poeții intră în proximitatea acelei dimensiuni privilegiate (despre care vorbesc teologii) și care îi transformă în mistici. Ca și la Horia Stamatu, celălalt mare poet al exilului, poemele din *Culorile tăcerii* ascund în ele marea presimțire a transcendenței așa cum o gândise Rudolf Otto ca un *cu totul altul absolut* (*das ganz Anderes*): „Trece lopătând greu/ Stolul ales/ Către miazăziua lui Dumnezeu/ Unde din rădăcini nu se mișcă nicio arătare./ Cum satul, cu biserică, cu pâine, cu sare,/ Îngenunche în înserare,/ Cum cina, semnul crucii, apa'n fântână/ N'au nici gust nici rostire'n română./ .../ E bine cum a fost să ne fie./ Laudă omului pentru limba din vie./ Pentru aproape, departe, laudă Ție." (*În vie,* în vol. *Viitor petrecut*)

Dar – pornind de aici – este evident că Vintilă Horia scrie sub fascinația proto-istoriilor *Poeticului,* acolo unde acesta era supus acelei stări cu totul speciale care e *rugăciunea.* Iar mărturia este limpede: „Am învățat să mă rog pretutindeni,/ Pe stradă, în scris, în somn,/ Unde o cât de măruntă ieșire/ Pare a duce spre tine./ În zgomot, în tăcere, în aducere-aminte/" (*Exegeză,* în vol. *Viitor petrecut*) Dimensiunea privilegiată pe care o amintea abatele Brémond se ghicește în imediata proximitate a rostirii. În ce altceva am putea gândi originea poeziei dacă nu în rugăciune, ca un *itinerarium mentis in Deum*, ca ascensiune către misterul hipernoetic din *supraesența Ființei?*

Dar să ne oprim puțin și asupra titlului antologiei, deosebit de inspirată și semnificativă alegere a Mihaelei Albu: *Culorile tăcerii.* Poemul cu acest titlu apare în ciclul al III-lea, *Austral*, din volumul *A murit un sfânt.* Privitor la respectiva sintagmă, autorul ne spune: „Culorile tăcerii ies în calea/ Păstorilor de singurătăți". Ceva mai departe, *Culorile sunt văzute* (!) „ca un semn de viață al morții înconjurătoare". Era perioada de după război. Se dorea oare poetul, când a scris aceste cuvinte, un *pictor* al marilor tăceri așternute atunci peste lume? Undeva, în paginile *Poeticului* său, întâlnim și la Mikel Dufrenne o sintagmă apropiată: *vocile tăcerii.* Ambele situații sugerează că lumea nu răspunde interogațiilor ce i s-au adresat. Tocmai de aceea poezia e aducere a lumii în limbaj, atenuare a alterităților ei, ridicare în inteligibil *a tot ceea ce* (cum spunea Heidegger) *îl întâmpină* (*begegnet*) pe om și *răspuns* adecvat la toate *aceste întâmpinări* (*dem Begegnenden entgegnen*). Se explică astfel și forța acelui tip de energie cu care este ea *încărcată.* Ca și strania ei capacitate de a se situa mereu sub semnul a ceea ce S. Kierkegaard numea *aedificatio,* tinzând, prin urmare, să construiască, să determine în orizontul ființei noastre realizarea unui raport spiritual decisiv.

Poemele lui Vintilă Horia devin, pentru cine le citește cu atenție, jurnalul unui om preocupat să se mărturisească în experiențele și descoperirile spirituale. Sunt, în totalitatea lor, un jurnal al iubirii: iubire față de lume, față de Dumnezeu: „Ce e viu și nou în astre/ Este Nazaret și număr,/ Pitagoric prins pe'un umăr/ Marca rosturilor noastre./ Ce e vechi din bazaltine/ Întunerecuri purcede,/ Revoluții patrupede/ Pentru spaime bizantine./ Grotă sau bordei de paie/ Locu-i pretutindenesc,/ Înghețări în jur domnesc/ Concentrate pe văpaie." (*Locul cu lisus,* în vol. *Viitor petrecut*)

Nimic livresc, ci numai trimiteri pasionale către luminile credinței, ale culturii, filosofiei, ale muzicii, ale cunoașterii sau științei. Iată un sonet intitulat *Teleologie:* „Cu nume adâncit în inițiale,/ Ondulatoriu v, din Planck cetire,/ Corpuscularul b în devenire/ Pulsând în spațiu ruperi în semnale, /.../ Păienjenești cu noimă osebită/ Mă leg să intru în vârtejul criptic/ Și deci, fidel ieșirii din ispită./ Nici devenind, nici închetat în quantic,/ Împreunat cunoașterii, rodită/ Idee-mi fac de crez apocaliptic." Într-un alt poem întâlnim o foarte semnificativă dedicație, *Omagiu lui Jung:* „Jocul cu umbra, jocul/ pe loc, joc singur,/ sărind din timp,/ lunecând în setoase/ străfunduri, jocul/ cu umbra ascunsă./ Joc fără legi, pustiu/ de povețe, jocul cu umbra/ nu e nimic. Tot este./ Pasul îl pui pe o piatră/ mâna pe scut, scânteie/ arătătoare de adânc / îți culege mirarea./ Pentru orbi spaimă mare/ prilej de aleasă pierzanie./ Pentru văzători". (*Viitor petrecut*)

Vibrație aparte a sensibilității sale, asemenea prezenței lui Jung ori a lui Planck într-un sonet, îi vom mai descoperi în antologie pe Nietzsche, Kierkegaard, Rilke, Hölderlin, Blaga, Bach, Wagner, Reger. Îi vom regăsi și în memorii și în erudita sa eseistică, precum și în romane, unde apar Platon, El Greco, Juan della Cruz, toate emanând – filosofic vorbind – o orientare specific *existențială*. A fost curentul ce a dominant și a impus în Europa ideea cunoașterii ființei umane, acuzând metafizica tradițională de *uitarea ființei* (*Seinvergesenheit*). Gândirea europeană se radicaliza și, prin exigențele impuse de către un Nietzsche sau Dilthey, aducea în centrul atenției *umanul.* Vintilă Horia, el însuși un *Cavaler al resemnării,* trăise experiența haosului, a dezordinii și prăbușirilor – și, ca poet – avea să pledeze pentru *o nouă naștere spirituală și morală a individului, pentru auto-iluminarea și transcenderea prin care omul să se poată elibera de sub dominația temporalității.* Acestea erau principiile pe care se întemeia așa numita *Existenzphilosophie* prin Kierkegaard, Karl Jaspers, Martin Heidegger sau Gabriel Marcel.

→

Sub crugul Eminescului

Grigore Vieru și numele sale

Nicolae GEORGESCU

Ce nu prea înțelegeam eu în discuțiile întâmplătoare despre vin cu Grigore Vieru, avute la Suceava, Pitești, București sau Craiova și pe unde ne mai întâlneam, despre vin și viță de vie, adică, pentru că mai mereu plecam de la numele lui, Vieru, și veneam tot acolo – mi s-a arătat ca prin farmec mai târziu, cam la un an de la în-eminescianizarea sa, la Chișinău. Conveniserăm, în mare – adică a fost de acord cu mine, dar după multă și adâncă excogitare – că Moldova face parte din ceea ce el însuși a zis că trebuie să se numească „centura de viță de vie a Europei". E simplu de înțeles: acest copăcel al lui Dionis crește în jurul Mediteranei și formează un fel de filtru natural, atracția magnetică a popoarelor către *miezul pământului* (asta înseamnă Mediterana, așa a fost percepută în istorie) fiind educată, adică grupele umane trebuind să lase pe drum în egală măsură pieile de animale de stepă și băuturile tari distilate, deci să opteze pentru țesături din plante, mai răcoroase, ori din lână – și neapărat pentru vin. Băuturile mongole, siberiene, africane, nord-europene – toate se pierd în acest filtru, se dizolvă, ca și pieile de urși polari, cămile, yaci sau ce-or mai fi – iar în agora ateniană pășești desculț, cu o cămașă răcoroasă pe tine, privești cerul albastru și bei vinul îndoit cu apă.

Grigore Vieru avea mereu două obiecții standard la aceste observații, una privitoare la Burebista și cealaltă la Marea Neagră. Absolut de acord cu a doua: Marea Neagră trebuie alăturată Mediteranei, iar centura viței de vie le cuprinde pe amândouă, ca și cum ar fi una singură, Mare Nostrum, „marea noastră". Și denumirile o atestă – este Bosforul Dardanic, dar și Bosforul Cimerian, în nordul Mării Negre; Ifigenia sacrificată la Aulis sub pretext că este adusă ca mireasă lui Ahile este salvată de zeița Artemis și dusă preoteasă în templul din Taurida etc. – dar și miturile care le unesc: mitul lui Prometeu, mitul lui Io. Cât despre Burebista, însă, cred că trebuie înțeles gestul lui de distrugere a viței de vie altfel: el n-a putut tăia și prunii, merii, perii, zarzării etc. – adică a optat pentru aceleași băuturi distilate ale nordicilor, a făcut un scurt și mic imperiu rece în zona căldurilor temperate... Cum face și în zilele (secolele) noastre Europa.

Grigore Vieru nu era cu totul de acord, dar las discuțiile pe această temă deoparte; poate că dacă ne mai vedeam o dată, sau de două ori... poate ne convingeam unul pe altul. El mi-a confirmat, însă, că dincolo de Nistru, mai ales spre nord și spre răsărit, vița de vie nu mai crește... Cât de trist trebuie să fie pământul, relieful însuși, tăbliile acelea ale stepei, fără aracii viței care definesc infinitul uman în articulații. Oare cum se vede din avion, de la joasă înălțime, Nistrul, pe care mi-l imaginez cu malul dinspre noi oprind dansul plaiurilor de viță, iar cu celălalt mal proptindu-se în întinderi drepte cu ierburi umile și ascuțite ca săbiile căzute?

Nici asta nu știu, poate voi vedea vreodată. Acum, recent, însă, la nu știu câți ani de la despărțirea lui Grigore Vieru de noi, am văzut și eu, am pipăit și m-am crucit și nu mi-a venit să cred că așa ceva există: hrubele de vin de la Cricova. Eu sunt om de munte, crescut boierește-burebistan, cu butiile de prune în spatele casei sau la povarnă, cu patru-cinci butoaie de țuică în pivniță, după ani și tărie fiecare. Îmi imaginam că o cramă e așa, cum văzusem la Ștefănești de pildă, ori la Cotnari, într-o excursie de studii (și cu Grigore Vieru între noi, desigur), o clădire mai mare făcută de mâna omului, cu zăcători, etaje sub pământ... Ei bine, nu: e vorba de kilometri de drumuri pe sub pământ, adică de zeci de kilometri, la zeci de metri sub pământ: sunt foste cariere de piatră calcaroasă, mai întâi înțesate cu sticle și butoaie, apoi extinse în zeci și sute de ani, de la Ștefan cel Mare încoace; e ceva care s-a construit de la sine, nu de către om, ci pentru om.

Acestea sunt depozite strategice, nu sunt ale unui sat sau ale unui raion: sunt pentru a ține marginea unei lumi. Este o adevărată Linie Maginot ținută în funcțiune de sute de ani. Cât suflet asiatic au salvat aceste cascade subterane de vin, câte neamuri au îmbunat și îmblânzit ele pentru a le pregăti de pelerinajul spre Mediterana, câtă rezervă de cultură și civilizație însigilată cu semnul sărmanului, bietului Dionis, ridică aici pământul din sine însuși și pune la păstrat în sine însuși pentru vremile viitoare! Toate discuțiile mele teoretice, abstracte, de dicționar, cu Grigore Vieru, pe tema numelui său, au dintr-odată sens în hrubele de la Cricova. Aici am câștigat înțelegerea acestui nume și sensul eponim al său: Grigore se cheamă pe sine însuși și este chemat „Vieru" cum i s-ar spune „Românul" sau „Moldoveanul", el semnifică, definește, înnobilează cu numele său această centură de viță de vie ce îmbrățișează Europa – nu ca s-o apere, ci ca s-o protejeze, ca să-i boteze pe cei ce vin... cu vin. Ca să lase răul, crisparea, vina – aici, la margine, unde prin farmece străvechi și nepătrunse de ascuțimea minții omenești totul se îmblânzește, se molcomește, se trece în vălurire, în maluri moldave – pentru că încep să cred din ce în ce mai mult că numele acestei țări vine de la „mal", este „țara malurilor", a „davelor de pe maluri".

În acest drum către Grigore Vieru m-au dominat, m-au torturat chiar, semnificațiile numelor de locuri. Am trecut Prutul pe la Albița – și am ajuns „dincolo" la Leuceni. Cum să nu mă frapeze când văd numele rostit și scris al localității: în limba greacă *leukos, leuke* înseamnă *alb*, gândul mă duce instantaneu la insula Leuce, „cea albă", Insula lui Ahile, a Șerpilor cum îi zicem noi astăzi. Iar în fața ei, pe țărm, Cetatea Albă a lui Ștefan cel Mare, vechea Olbia a lui Burebista, din Limanul Nistrului. Am impresia că parcurg, în mit, un fel de drum spre alb. Cu versurile lui Labiș: „Mi se părea că retrăiesc un mit/ Cu fata preschimbată-n căprioară". Ifigenia era fata, zeița a înlocuit jertfa, lăsându-le „nuntașilor" o căprioară – iar pe fiica lui Agamemnon aducând-o aici, în zona aceasta a Mării Negre presărate cu numele albului…

Revin în dreapta Prutului, la noi, la „graniță". După Huși vine, așadar, Albița, iar apoi, tot în partea noastră de pământ, este satul Valea Grecului. Iată, deci, Leuceni nu vine de la vreun leuștean, cum îmi imaginam, crezând că se scrie și se citește Leușteni, sau de la acea leucă a căruței (crezând că e vorba de meșteri specializați în așa ceva), ci este chiar traducerea denumirii latinești *Albița* în greacă. Mă frapează și forma oarecum diminutivală în ambele nume. O strămutare, o separare a latinilor de greci? Cum s-a procedat, au plecat grecii din Albița – sau latinii din Leuceni?

Nu știu. Un moldovean noduros de vreo 70 de ani îmi spune, între altele, că-l cheamă Bolohan, că este din satul Bolohan de pe malul Nistrului, iar peste râu de ei, spre stepă, este satul Moghileni. Iată: *movilă de bolovani* – și *bolovan:* unul și multiplul său, o legătură firească ce se păstrează în ambele denumiri de sate. Îmi aduc aminte lungile discuții din Dărăbani, județul Botoșani, cu intelectualii locului, acum 20-25 de ani: ei ziceau că satul lor vine de la *dărăbani* care sunt toboșari, „trabanți", denumire nemțească ce atestă un obicei și un corp de armată – eu le arătam satul de peste Prut, din fața Dărăbanilor lor, satul Mămăliga, și le spuneam limpede că aici este expresia „un dărab de mămăligă". Relieful atestă: Prutul duce nisip mult, din malul Dărăbanilor, la Mămăliga. La fel: unul și multiplul. N-am avut pe cine să conving, doar Grigore Vieru, acum nu știu câți ani – „anii trec ca apa", cum spune Topîrceanu în *Balada morții pe Topolog,* m-a acceptat ca... poet al etimologiilor.

Atașamentul față de această filosofie se mărturisește explicit și în poeme. Iată-l pe cel intitulat *Langelinie* și subtitrat *Comentariu la „Jurnalul unui seducător",* scriere datorată lui Sören Aabye Kierkegaard. În text apare și numele celei care tulburase, îndurerându-l, sufletul marelui filosof, Regine Olsen: „...Regine Olsen, ai iubit/ Nu trup uitat, ci gând cioplit,/ Die Existenzphilosophie/ Peste a avea ți-a scris a fi./ Și în orașul scufundat/ În aprioric ca'ntr'un pat/ Tu n'ai avut nici cum nici când./ Te-a mulțumit cioplitul gând/ De-un împărat peste cuvânt/ Pe Langelinie rostit/ Cuvânt pe tine răstignit./ Aestetischrührend cât ai fost/ Ți-ai împlinit întregul rost,/ Moralestuffen te-au desprins/ De urcătorul aspru ins,/ Iar theologisch când a stat/ În carne iar te-a înturnat./ Întoarsă-n moarte sau în nord/ Te-ai prins cu Sören Kierkegaard/ Post scriptum la un alt a fi/ Realitet Categorie."

Cunoașterea, evident, ține de tragic. Vintilă Horia nu numai că a înțeles, dar și-a și asumat dimensiunea tragică a unui asemenea destin. A și spus-o într-un cunoscut interviu. Evident „tragicul, așa cum o afirma și existențialistul Heidegger, este de aflat acolo unde domină spiritul, într-atât de mult încât tragedia supremă se petrece pe tărâmul cunoașterii și în sfera celui care cunoaște". (v. *Despre eterna reîntoarcere a aceluiași,* 2014, București, Humanitas, p. 50)

Poemele cuprinse în această antologie sunt gândite și ele, ca și eseistica sau romanele, sub semnul tragic al cunoașterii, fiind, în esență deschideri către o nouă filosofie, o nouă estetică și, inevitabil, o nouă etică. În numele acesteia din urmă, Vintilă Horia se adresează contemporaneității reluând la fel de tragica interogație a lui Hölderlin: „La ce bun poeți pentru vremi de cădere/ Când din steaguri cad putrede culorile'nfrângerii?/ La ce bun poeții când îngerii/ Se'nfrățesc cu liliecii în turnuri/ Pe care zeii le-au pierdut din vedere?/ Când nemurirea capătă nume,/ Când lângă altare Cuvântul/ Se face cântec de lume." (*La ce bun poeți*)

Atunci când vine vorba despre rosturile poeziei, ideea de scop poate deveni paralizantă. Și totuși... Într-o scrisoare către Virgil Ierunca din aprilie 1968, publicată în jurnalul său (*Trecut-au anii,* Humanitas, 2000), N. Steinhardt spunea că „….printre meschinării, jalnice întâmplări, sluțenii, ghinioane, hidoșenii, erori, absurdități, răutăți bine înfipte (...), există și orbite ale limpezimii, simplității și bucuriei, care ne ocrotesc, ne păzesc și ne povățuiesc – aidoma îngerilor din rugăciune".

Venind dintr-o nevoie de expansiune către un altfel de timp și către alte *virtual-posibile orizonturi* de înțelegere a lumii, *Cartea* pe care Mihaela Albu și Editura Vremea ne-au dăruit-o la început de an se înscrie pe o asemenea *orbită a limpezimilor și elevației.* Devine însă deosebit de importantă și prin aceea că în idealitatea ei imaginea poetului se completează cu aceea a unui gânditor care *privește fenomenul poeziei din însuși interiorul acestuia.* Iar citatele pe care le-am oferit aici confirmă, pe deplin, rafinamentul, subtilitatea, dar și rigoarea de analiză transdisciplinară a savantului Vintilă Horia, vizibilă și într-un magistral opus (încă netradus în limba română) *Introduccion a la literatura del siglo XX* (Universidad Gabriela Mistral, Santiago de Chile, 1989): „...la literatura /.../ es una téhnica de conocimiento – igual que la fisica, la biologia, la astronomia, la psicologia /.../ que podremos estudiar /.../ como contemporáneas de la física cuántica y del principio de indeterminación." (p. 14)

Într-o altă, mai imediată, ordine de idei, poemele din *Culorile tăcerii* vin tocmai într-o vreme în care tulburările indigenței, puținătatea și mizeria spirituală, *timpul sărac* al gândurilor despre care cândva ne vorbise Hölderlin, persistă în fiecare dintre noi și în cei din jur.

Sub crugul Eminescului

Dacă este aşa, însă, şi dacă mămăliga (de nisip) se rupe, se macină, din dărab – înseamnă că sensul a curs dinspre noi spre ei, la noi e dărabul. Dincolo, la Nistru, e limpede că bolovanul s-a desprins din movilă, deci de la răsărit încoace… Iată mişcări de oameni îngheţate în nume de sate. Cu dubletul Albiţa-Leuceni cum va fi fost oare? Nu ştiu. Ar fi trebuit să-l întreb, dar nu mi-a dat prin cap, nu văzusem locurile până acum – iar acum... orice-l întreb e ca mine…

E fascinantă această rezistenţă a dubletelor toponime între Prut şi Nistru. Ai zice că totul e legat de ceva, că stai într-o geografie gemelară la nesfârşit. Şi dacă este ceva dezlegat, de unul singur – trebuie să-i bănuieşti undeva mai aproape sau mai departe geamănul. *Chişinău* e foarte departe de *Inău* (dar Dimitrie Cantemir susţine că în zilele limpezi de vară de pe Ceahlău şi Inău se vede chiar şi acest oraş, nu numai Dunărea) – dar undeva mai jos de Chişinău am văzut, pe o tăbliţă indicatoare, satul *Inoteşti.* Iarăşi: credeam că e vreun Ianeoteşti, Eneotu, Eneoteşti. Cât de simplu e când vezi scris limpede: Inoteşti. Ca şi Inău, ca şi Chiş-inău, numele aminteşte de zeiţa Ino, cea transformată de Hera în vacă pentru a o îndepărta de iubirea lui Zeus: plecată din Argos spre nord, peste Dunăre, apoi peste Carpaţi, întorcându-se spre sud, trecând şi prin Caucaz, dar revenind repede între cele două mări pe care le-a unit făcând trecătoarea Bosforului (drumul vacii, în elină), Io sau Ino, fiica lui Inahus, va ajunge în Egipt, unde-l va naşte pe fiul lui Zeus, Epafos pe numele lui, cu chip (cap) de viţel. Fuga ei turbată unind Europa cu Asia şi cu Africa simbolizează răspândirea agriculturii, pentru că Ino ară pământul pe unde trece, lăsând în urmă prăpăstii care s-au păstrat până astăzi, precum Brazda lui Novac. Ino, sau Io, şi-a mai lăsat, pare-se, chiar chipul în stemele ţărilor prin care a trecut (capul de bour, sau IO, particula nobiliară din titulatura domnitorilor români) – dar şi numele... Iar numele, ca să nu se piardă, sunt legate două câte două: Inău, Chişinău…

...Cum sunt şi numele poetului către care vin să-i mângâi umbra. Când îi spuneam Grigore Vieru „cel Blând”, nouă parcă nu ne era de ajuns că el este eponimul viţei de vie, simţeam nevoia să-l numim şi cu primul efect, cu ce face mai întâi şi mai întâi fiul viţei: dă blândeţe şi veselie. Iar acum, ca să-mi explic chiar toate numele sale, ne ţine şi treji, pentru că „Grigore” asta înseamnă în agora ateniană: omul treaz.

Cât despre Basarabia întreagă şi numele cetăţilor şi oraşelor ei, nouă nu ni s-a dat voie să le citim, să le scriem, să le pronunţăm în vremea dez-unirii de după ultimul război. O descriere în versuri precum aceea a lui Eminescu, din poemul *Muşatin şi codrul,* nu s-a publicat niciodată întreagă înainte de 1989, mereu s-au tăiat versurile ce denumeau şi descriau. I-am arătat lui Grigore Vieru acest poem undeva, la Suceava, în ediţia Murăraşu de dinainte de război. A absorbit textul dintr-o privire, sau mai degrabă l-a inspirat adânc în piept, zice. Îl redau aici întreg; oricine poate înţelege ce au tăiat ediţiile, obligate de către cenzură:

Şi Muşatin s-apropie
De Bistriţa argintie,
Luntrea ce juca pe val
O dezleagă de la mal,
Sare-n ea şi îi dă drum,
Ca săgeata zboar-acum,
Şi mergând, mergând departe,
Apa-n două o desparte,
În largi brazde de argint
Ce se mişcă strălucind,
Şi în umbră mi-l cuprind.
Şi prin valea boltitoare
Numai p-ici şi pe colea
Soarele mai pătrundea,
Ici e umbră, colo soare
Pe ape tremurătoare.
El pe maluri înflorite
Vede turme rătăcite,
Caii pasc lângă păraie,
Ca la lebede se-ndoaie
Gâtul lor. Iar capul mic
Ei deodată îl ridic
Şi urechile ciulesc
Pe când luntrea o zăresc.
El plutea, plutea mereu,
Codrul sună blând şi greu.
Când deodată zi se face.
Codru-n două se desface
Şi pe ape rotitoare
Scânteiază mândru soare.
Şi înainte-i vede-un munte
Cu-a lui creştete cărunte,
S-a clădit stâncă pe stâncă
Începând din vale-adâncă,
Şi purtând pe el păduri

Peste nourii cei suri,
Îşi ridică în senin
Creştet de zăpadă plin.
Şi spre mal se-ndreaptă iară
Luntrea mică şi uşoară,
Iar Muşatin se coboară,
Calea muntelui apucă
Până-n vârfuri să se ducă,
Pân ce noaptea l-au ajuns
În cel codru nepătruns.
Dar cu noaptea-n cap porneşte,
Se tot urcă voiniceşte,
Doară culmea va sui-o
Pe când s-o miji de ziuă.
Pe culmea cea înălţată
El ajunge deodată
Şi făcându-şi ochii roată
El priveşte lumea toată;
Vede cerul sfântului
Şi faţa pământului:
Că departe se-ntind şesuri,
Ce cu ochii nu le măsuri,
Unde soarele cel sfânt
Parcă iese din pământ;
Colo-n zarea depărtată
Nistrul mare i s-arată
Dinspre ţările tătare
Şi departe curge-n mare
La Liman ca şi o salbă
Se-nşiră Cetatea Albă.
Iar pe faţa mării line
Trec corăbiile pline,
Trec departe de pământ,
Pânzele umflate-n vânt.
Iar privind spre miazăzi
Dunărea el o zări
Într-un arc spre mare-ntoarsă
Şi pe şapte guri se varsă.
De la Nistru până la ea
Ţară mândră se-ntindea
Vede şesuri fumegând,
Dealuri mândre înverzind,
Vede codri cum coboară,
Deal cu deal, scară cu scară,
Răsfirându-se pe şes,
Unde râurile ies,
Şi pe vârfuri de păduri,
Mânăstiri cu-ntărituri,
Vede târguri, vaduri, sate
Pe câmpie presărate,
Vede mândrele cetăţi
Stăpânind pustietăţi,
Vede turmele de oi
Cu ciobanii dinapoi,
Cu fluiere şi cimpoi,
Iară hergheliile
Petreceau câmpiile
Şi s-aşterneau vântului
Ca umbra pământului
Şi de-a lungul râurilor
S-aşterneau pustiurilor.
Iară şoimul tinerel
Pe deasupra-i zboară el
Şi din gură-i cuvânta:
– Să trăieşti, Măria-Ta!
Câtă lume câtă zare
De la Nistru până la mare:
Fă-ţi odată ochii roată
C-aceasta-i Moldova toată.

O parte dintre aceste cetăţi mai sunt în Moldova; o altă parte se află în Ucraina – iar Cetatea Albă, ne povestea Grigore-cel-veşnic-treaz, e într-o stare jalnică, ciulinii o pasc şi ruina o înveleşte – dar e atât de largă în întinderi şi de tare în ziduri, că nu se lasă cu niciun chip; şi a rămas tot albă, tot un prag către Insula Leuke (Albă).

Semn(al) de carte

Emil Lungeanu, *Melancolia,* Editura Floare Albastră, Bucureşti, 2016

Pentru Emil Lungeanu, poezia este ca o aspiraţie adâncă a unui arcaş în odihnă: se retrage în sine însuşi până la marginea fiinţei pentru a se lăsa pătruns/cuprins de realitate şi se păstrează în stare de echilibru fără a izbucni, fără a se des-corda, hrănindu-şi melancolia ca pe un suport vital; poezia este ca o încordare existenţială. Poetul nu caută ideea, este străbătut de ea – părând că tot ce face este s-o încapă cât mai fest, dar, în fapt, lăsând-o doar să treacă prin cuvinte, privind-o, contemplând-o fără s-o atingă. Impresia este aceea de arcuri încordate găsite peste tot, identificate în albul luminii sau în negrul întunericului – arcuri ce nu primesc săgeata, ce nu funcţionează ca pârghii de ţâşnire din sine, ci pur şi simplu se arată, ca structuri, ca unduire a materiei şi a spiritului. Nu sunt „curcubeie”, cercuri de decor, ci inflexibilităţi foarte solide ale vieţii şi lumii, legi inexorabile ale firii, constante cosmice descoperite/identificate în real, cărora trebuie să li te supui, care domină totul oricum – dar printre care poţi deveni şi familiar, umanizându-le oarecum, oricum atrăgând atenţia că omul, omenescul în general, sunt şi în ele, dar nu numai în ele... (…)

Volumul întreg are rotundul său, împărţiri şi distribuţii de teme, o arhitectură interioară ce face din trecerea de la poem la poem o trecere cu sens – şi, în totul, defineşte un poet extrem de rafinat, un adevărat privitor de idei din care ne face parte ceremonios, ca o gazdă primitoare. (N. Georgescu, în prefaţa intitulată *Arcaş odihnindu-se*)

Teodor Hossu-Longin, *Mortua Est,* Editura Cartea Românească, Bucureşti, 2017

Mortua Est deschide o cale narativă a discursului despre comunism extrem de fertilă, având un dublu avantaj: autorul, deşi foarte tânăr în ultimii ani ai ceauşismului, a trăit lucid acea epocă, deci ştie „cum a fost”, iar ceea ce a urmat e privit tocmai din această perspectivă lucidă şi uşor sarcastică. Teodor Hossu-Longin are ştiinţa creionării personajelor în crochiuri simple, dar greu de uitat, precum portretele în *aqua forte* ale mamei, tatălui, prietenului Zob, senzualei bulgăroaice Bilyana. E aici, în derularea întâmplărilor povestite, o capacitate imagistică de sorginte de-a dreptul cinematografică.

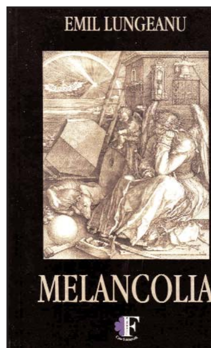
Prin *Mortua Est,* Teodor Hossu-Longin intră pe primul raft al prozei româneşti contemporane. (Ioan Groşan, pe ultima copertă a cărţii)

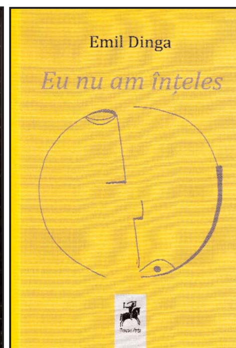
Emil Dinga, *Eu nu am înţeles,* Editura Tracus Arte, Bucureşti, 2018

Emil Dinga face parte din categoria poeţilor a căror poezie pur şi simplu ţâşneşte pe pagină în clocotul inspiraţiei, fără mari calcule şi reci retuşuri. Aş asemăna acest tip de poezie cu foarte valoroasa pictură naivă, de mare succes astăzi în toate saloanele plastice ale lumii.

...Autorul ştie să parafrazeze cu fineţe stiluri şi atmosfere poetice, devenind un *alter-ego* al lor...

...În peisajul atât de variat al literaturii române contemporane, Emil Dinga este o prezenţă cu totul aparte. (Ioan Groşan, pe coperta a patra)

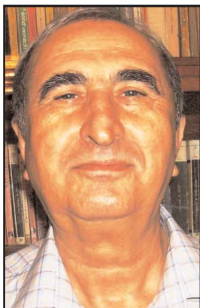

Sub crugul Eminescului

Sonetele eminesciene

Marian MIHĂESCU

Romantic prin temele și motivele poetice, prin amplitudinea viziunii și profunzimea cugetării, Eminescu rămâne însă credincios perfecțiunii clasice a formei poetice. În acest context, a fost atras de canoanele *poeziei cu formă fixă,* de la *gazel* la *sonet* și *glossă,* chiar dacă acestea nu au constituit preocupările sale prozodice exclusive. Este cunoscut *Gazelul* care precede poemul *Călin (file din poveste)* și unica *Glossă* din poezia românească până la replica postmodernă *Totul este scriitură* din *Levantul* lui Mircea Cărtărescu. Studiul nostru este consacrat *sonetelor* eminesciene, relevând frumusețea celor publicate în timpul vieții, dar încercând să pătrundem și în laboratorul poetic al manuscriselor, unde vom identifica și alte sonete, unele publicate postum, altele rămase ca manuscrise, la acestea din urmă necutezând a face aprecieri critice, ele constituind forme nedefinitivate de poet. Întrucât prin contribuția lui Perpessicius și a continuatorilor săi avem acum o integrală a operei eminesciene, vom face totuși referiri la toate sonetele identificate, fie doar notificări istoriografice ori de ordin tematic.

Reamintim că sonetul este o poezie cu formă fixă formată din 14 versuri, dispuse după anumite reguli ce țin de măsura, ritmul și rima acestora. El a apărut în secolul al XIII-lea la curtea din Palermo a lui Frederic al II-lea, rege al Siciliei, înconjurat de numeroși truveri care fac să intre în rezonanță spiritul poetic provensal cu cel italian în curentul ce se chema Scoala Siciliană, din care făceau parte Iacopo da Lentini, Pier delle Vigne, primii creatori ai sonetului european. Renașterea din Italia a cultivat sonetul prin Dante, dar mai ales prin Petrarca, impunându-l ca model de *sonet italian,* iar în Anglia sonetul este cultivat de E. Spencer, dar mai ales de Shakespeare, impunându-l ca model de *sonet englezesc.* Epocile care au urmat au cultivat fie modelul italian, fie modelul englezesc, fiind prezent până în epoca actuală. În literatura română, majoritatea poeților, între care și Eminescu, cultivă sonetul italian, alții, între care Vasile Voiculescu, sonetul englezesc.

Am identificat 26 de sonete eminesciene (multe cu variante), toate scrise în perioada 1876-1883, asadar, în perioada de maximă forță creatoare a poetului. Le menționăm ca inventar, la care ne vom raporta în continuare. 1876: *Maria Tudor, Ai noștri tineri, Vorbește-ncet, Coborârea apelor, Sonet satiric, Gândind la tine, Pe gânduri ziua…*; 1877: *Albumul, Sauve qui peut* (variantă la *Albumul*), *Sătul de lucru…* (după Shakespeare, *Sonete, XXVII*); 1878: *Oricare cap îngust, Oricâte stele…, Părea c-așteaptă…, Petrinotae, Iambul;* 1879: *Sonete* (I. *Afară-i toamnă…*, II. *Sunt ani la mijloc…*, III. *Când însuși glasul…*), *Răsai asupra mea…, Stau în cerdacul tău…* (2 variante); 1883: *Iubind în taină…, Trecut-au anii…, Veneția.*

Admirator al marelui Shakespeare (vezi poezia *Cărțile*), poate că, sub influența acestuia, Eminescu a început a exersa forma sonetului, deși preferă structura italiană (2 catrene cu rime îmbrățișate *abba, baab,* urmate de 2 terține cu diverse rime încrucișate *cdc, dcd,* ori *cde, cde,* alteori *ccd, eef* etc.). Este cazul sonetului *Sătul de lucru…* care, așa cum precizează însuși poetul nostru, este o versificare românească după Shakespeare, *Sonete, XXVII.* Ignoră organizarea ideilor în 3 catrene cu rimă încrucișată urmate de un distih cu rimă împerecheată, dar păstrează aceeași idee a disocierii suflet-trup din timpul somnului, când sufletul, desprinzându-se de trup, este în permanentă căutare a celei pe care o numește „bălaia mea soție". Sonetul *Maria Tudor* (ms. 2287, ff. 95), scris în anul precedent, poate fi socotit tot un exercițiu inspirat din istoria dramatică a Angliei. Poetul imortalizează în sonetul său pe cinica regină din dinastia Tudorilor, fiica lui Henric al VIII-lea, supranumită *Bloody Mary – Maria cea sângeroasă,* cunoscută pentru arderea pe rug a celor aproape 300 de protestanți în tentativa sa de reintroducere a catolicismului în Anglia la jumătatea secolului al XVI-lea, înaintea epocii elisabetane.

Vom trece direct la sonetele antume, singurele pe care poetul le consideră finalizate și le încredințează tiparului. Sunt 6 sonete, ceea ce reprezintă doar circa un sfert din numărul total al sonetelor scrise.

Trei dintre ele sunt trimise de către poet revistei *Convorbiri literare* și aveau să fie publicate la 1 octombrie 1879. Ele formează un triptic cu titlul comun *Sonete,* după care urmează numerotarea I, II, III, ceea ce presupune că poetul intenționa, potrivit maestrului său care scrisese numerotând 90 de sonete, să întreprindă o operă asemănătoare. Oricum, ele se înscriu toate în aceeași temă, cea a „intensei nostalgii veroniene" (Perpessicius), sunt construite simetric, reluând aceeași mișcare de evocare a iubitei, „reală la început, așteptată apoi, visată în cele din urmă" (Ioana Em. Petrescu). Toate au o metrică perfectă, fiecare vers cadențând iambii în 11 silabe cu cezură între versuri, fiecare catren cu rime îmbrățișate (*abba, cddc*; al treilea sonet reduce numărul de rime *abba, baab*), terținele încrucișându-și împreună alte două rime (*efe, fef*, al treilea sonet aducând inovație și aici, încrucișând în pereche versurile celor două terține *cde, cde*). Măiestria rimelor e dovedită prin prezența unor rime de lux realizate pe substantiv propriu în primul sonet (*zânei Dochii/ rochii/ ochii*), ingenioase combinații morfologice în celelalte două sonete (*iubirăm/ inspiră-mi/ liră-mi; evlavii/ asculta-vei/ însenina-vei/ așa vii; arat-o/ adorato*). Lirismul este multiplu, de la *vorbirea cantabilă* prin care se realizează cadrul melancolic al toamnei în primul sonet, la alternanța dintre *apostrofa lirică* și *monologul liric* în toate cele trei sonete, fiecare dezvoltând un imaginar poetic cu un conținut de elegie și meditație.

Primul sonet, identificat în diverse ediții după primul vers, *Afară-i toamnă, frunză-mprăștiată,* este construit din contraste: *afară* (*toamnă, vânt, zloată, grele picuri*)/*interior* (*iubita citind scrisori din roase plicuri*); *tu* (citești, gândești – sugerând imaginea reală a iubitei)/*eu* (*visez la basmul vechi al zânei Dochii* – creându-se o atmosferă de basm și mit); *realitate/vis* – atmosfera reală de *ceață rânduri-rânduri* extinzându-se peste *ceața amintirii* produce iluzia apropierii iubitei, căreia-i aude parcă foșnirea mătăsoasă a rochiei, pasul abia atingând podeaua și-i simte parcă atingerea rece a mâinilor care-i acoperă ochii, amestecând astfel realitatea cu visul.

Al doilea sonet, *Sunt ani la mijloc și-ncă mulți vor trece,* evocă ceasul sfânt al întâlnirii celor doi, iubirea fericită de care au avut parte. Iubita, descrisă în versul *Minune cu ochi verzi și mână rece,* este invocată aici ca muză a versurilor sale. Prezența ei are efect benefic asupra poetului, liniștindu-l ca răsăritul unei stele, tămăduindu-i durerea, împlinindu-i întreaga ființă.

Al treilea sonet, *Când însuși glasul gândurilor tace,* are cele mai accentuate note de elegie. Este evocarea unei iubite iremediabil pierdute. Starea poetului este total interiorizată. *Tăcerea* deplină redată de primul vers se transformă în *dulce evlavie.* Poetul speră ca iubita să se desfacă plutind *din neguri reci,* să răsară *din umbra vremurilor,* să însenineze blând *puterea nopții,* să vină *ca-n vis.* Categoria *aproapelui* (Edgar Papu) este sugerată prin repetiție. Dar totul este zadarnic. Poetul nu simte decât fiorii iluzorii ai unei mângâieri de vis. Ultimul vers al sonetului, construit pe o simetrie interioară, este concluzia stării afective a poetului: *Pe veci pierduto, vecinic adorato!*

Următoarele trei sonete antume apar direct în ediția princeps a volumului *Poesii* din 1883, îngrijită de Titu Maiorescu. Fiind inedite la momentul respectiv, înțelegem, potrivit notelor din *Prefața* semnată de marele critic, că ele au fost redate din manuscrise aflate „pe la unele persoane particulare". Păstrând intenția poetului de a nu le intitula în vreun fel, ediția princeps dă fiecăruia titlul *Sonet,* renunțând la numărare și stabilind o altă ordine.

Sonetul cunoscut în edițiile curente, după începutul primului vers, *Iubind în taină…*, se înscrie în aceeași temă cu cele care formează tripticul din 1879, iar în ediția Maiorescu le precede pe acestea. Ideile sonetului sugerează drama reală pe care o trăiește poetul, iubind în taină aceeași *copilă cu lungi și blonde plete,* față de care își exprimă dorința aprinsă de împărtășire a dragostei. Tehnica sonetului este tot mai perfecționată prin reducerea numărului de rime (*abba, baab, cdc, dcd*), rima de lux obținută prin dativul posesiv devine obișnuită (*chinu-mi/ suspinu-mi/ sânu-mi*), alternanța dintre *monologul liric* și *apostrofa lirică* marchează tot mai puternic contrastul dintre starea de chin a poetului care *iubește în taină* (*Vreau să mă-nec de dulcea-nvăpăiere; Și-n ochii mei se vede-n friguri chinu-mi* etc.) și invocația iubitei de a-i împărtăși dragostea și a-i alina durerea (*Cu o suflare răcorești suspinu-mi,/ C-un zâmbet faci gândirea-mi să se-mbete.*). Ultimul vers capătă sens de concluzie: *Fă un sfârșit durerii… vin' la sânu-mi.*

Sonetul cunoscut cu titlul *Trecut-au anii…* este intitulat în ediția-princeps, de asemenea, *Sonet.* El depășește tema dragostei, fiind o elegie pe tema trecerii ireversibile a timpului și este plasat de Maiorescu după tripticul din 1879. Forma de sonet este perfectă: 14 versuri cu ritm iambic, 2 rime îmbrățișate invers în cele două catrene (*abba, baab*), 3 rime încrucișate în pereche în cele două terține (*cde, cde*), cuvinte esențiale dispuse în rime (*șesuri/ eresuri/ -nțelesuri/ mă-mpresuri; lunec/ mă-ntunec*), vers final cu rol de concluzie. Imaginarul poetic, realizat cu ajutorul unor splendide figuri de stil, pe cât de simple, pe atât de expresive (Tudor Vianu: „scuturarea podoabelor"), de la comparație (*Trecut-au anii ca nori lungi pe șesuri*) la enumerație (*Povești și doine, ghicitori, eresuri*) și metaforă (*O, ceas al tainei, asfințit de sară*), sugerează două planuri poetice în antiteză la care se raportează eul poetic: pe de o parte, dulceața anilor copilăriei înseninate de frumuseți tainice *abia-nțelese, pline de-nțelesuri,* pe de altă parte, anii maturității care-l împresoară cu umbrele asfințitului, încercând zadarnic să reînvie bucuriile de altădată. Totul este pierdut (*Și mută-i gura dulce-a altor vremuri*). Concluzia din versul final închide parcă o cortină ca o dramatică premoniție (*Iar timpul crește-n urma mea… mă-ntunec!*).

→

Trecut-au anii...

Mihai Eminescu

Trecut-au anii ca nori lungi pe șesuri
Și niciodată n-or să vie iară,
Căci nu mă-ncântă azi cum mă mișcară
Povești și doine, ghicitori, eresuri,

Ce fruntea-mi de copil o-nseninară,
Abia-nțelese, pline de-nțelesuri.
Cu-a tale umbre azi în van mă-mpresuri,
O, ceas al tainei, asfințit de sară.

Să smulg un sunet din trecutul vieții,
Să fac, o, suflet, ca din nou să tremuri?
Cu mâna mea în van pe liră lunec:

Pierdut e totu-n zarea tinereții
Și mută-i gura dulce-a altor vremuri,
Iar timpul crește-n urma mea... mă-ntunec!

Sub crugul Eminescului

În fine, ultimul sonet antum din seria celor 6, intitulat în ediţiile curente *Veneţia,* este tot o elegie pe tema trecerii timpului şi exprimă o totală detaşare a poetului, o împăcare stoică cu legea implacabilă a scurgerii timpului. Dacă *Trecut-au anii…* este o elegie profund subiectivă, poetul raportând trecerea timpului la propriul eu, *Veneţia* este o elegie obiectivă, raportând trecerea timpului peste o entitate ce simbolizează măreţia de odinioară: *falnica Veneţie*. De aceea, tonul liric se obiectivează doar în vorbire cantabilă elegiacă. Există, totuşi, o antiteză între Veneţia, cea a oamenilor trecători prin timp, altădată plină de *cântări, sclipiri de baluri,* acum cu *viaţa stinsă,* ca un *ţintirim,* cu un singur martor, sinistrul *San Marc,* rămas să bată *miezul nopţii* în cetate, şi eternul *Okeanos* (*El numa-n veci e-n floarea tinereţii*), cel care *plânge pe canaluri,* dorind să-i dea suflarea vieţii frumoasei sale mirese albite de razele lunii. Concluzia din versul final este expresia personificării înseşi a Timpului: *Nu-nvie morţii – e-n zadar, copile!* Ca formă, acest sonet are cel mai mic număr de rime dintre sonetele antume (*abba, baab, cdc, dcd*). Măsura clasicităţii sale este dată de apelul la mitologie (*Okeanos, Sibile*) şi la istorie (*Veneţia, San Marc*).

După 1883, în timpul vieţii poetului şi în următorul deceniu până în 1900, au mai apărut încă şase ediţii sub îngrijirea lui Maiorescu, prima reluând exact ediţia princeps, celelalte adăugând treptat alte câteva poezii publicate de poet în *Convorbiri literare* în perioada 1885-1887, însă niciun alt sonet.

Începând cu ediţia a VIII-a din 1901, reluând nelipsita-i *Prefaţă* de la ediţia princeps, dar adăugând şi o notiţă biografică intitulată *Poetul Eminescu,* Maiorescu pune în circulaţie primele sonete postume ale poetului. Este vorba de poeziile *Oricâte stele…* şi *Pe un album.* Deşi sunt adăugate spre sfârşitul volumului, prima este intitulată tot *Sonet,* fără însă a fi aliniată corpului celor şase sonete antume din ediţia princeps, a doua rămânând cu titlul din primul vers, reprodusă în alte ediţii ulterioare cu titlul *Albumul.*

Primul sonet postum, cunoscut în ediţiile curente sub titlul *Oricâte stele…,* are în ediţia care-l lansează o notă de subsol semnată T.M., prin care ni se atrage atenţia că urmează 6 poezii (între care cele două sonete menţionate) care se publică din manuscrisele poetului şi că au rămas nerevăzute de poet, dar că regăsim în aceste poezii „versuri de o rară frumuseţe şi nu pot lipsi din opera lui Eminescu". Aşadar, nu putem să nu remarcăm aici numărul concentrat de rime, performanţă pe care Eminescu a atins-o abia în *Veneţia,* ultimul sonet antum (*abba, baab, cdc, dcd*), meditaţia pe tema *vanitas vanitatum,* continuând predilecţia poetului pentru tematica filosofică din ultimele sonete antume, nimicnicia omului în faţa morţii indiferent dacă e *bun şi mare, ori pătat de crime.* Dorul de moarte, ca motiv elegiac al ultimelor poezii, este şi concluzia din ultima tertină (*O, umbră dulce, vino mai aproape/ Să simt plutind deasupra-mi geniul morţii/ Cu aripi negre, umede pleoape*).

Sonetul *Pe un album…,* având şi o variantă cu titlul *Sauve qui peut,* dar neinclusă în ediţia din 1901, este o meditaţie amară privind soarta poetului, o satiră la adresa poeziei scrise la comandă. Comparându-l cu varianta, observăm preocuparea pentru reducerea numărului de rime de la 5 la 4, precum şi concentrarea motivelor poetice în economia fiecărui vers (vezi forma finală: *Albumul? Bal mascat cu lume multă,* faţă de forma din variantă: *Albumul tău e un salon în care/ S-adună fel de fel de lume multă*). Este remarcabilă alegoria albumului ca salon de întreceri literare, în care distingem antiteza dintre simţul măsurii pe care poetul şi-l dă prin autoironie şi infatuarea celorlalţi participanţi.

Deşi din 1903 Titu Maiorescu va continua ediţiile Eminescu, dublând tirajul de la ediţiile precedente (în total vor fi 16 ediţii, ultimele cinci după moartea criticului), cenzura estetică a marelui critic opreşte în mod repetat corpusul poetic eminescian la aceleaşi 73 de poezii, între care se află cele 8 sonete.

Dar în 1902 Titu Maiorescu predase Academiei Române lada cu manuscrise eminesciene. Comoara intră în atenţia cercetătorilor eminescologi. Primii care scormonesc manuscrisele sunt Nerva Hodoş şi Ilarie Chendi, bibliotecari la Academie. Lor le datorăm scoaterea la iveală a altor două sonete postume deosebit de frumoase, *Stau în cerdacul tău…* şi *Răsai asupra mea…,* ambele publicate în revista *Sămănătorul,* primul în martie 1902, al doilea în aprilie 1902, şi cuprinse câteva luni mai târziu în volumul *Mihai Eminescu – Poezii postume,* ediţie prefaţată de Nerva Hodoş, 1902, numărul sonetelor publicate ajungând la 10.

Sonetul *Stau în cerdacul tău…* are două variante. Este interesant studiul acestor variante din ms. 2279 (ff. 117) pentru a urmări travaliul poetic în „clasicizarea formei". Vom numi aceste variante A (varianta romantică) şi B (varianta clasică). Ilarie Chendi alege varianta A. Un indiciu evident prin care înclinăm să alegem forma mai aproape de finalizare este numărul de rime. Ambele au 5 rime, dar pe scheme diferite (*abba, baab, cdc, ede – abba, baab, cdd, cee*). Alte indicii sunt nerepetarea cuvintelor şi exprimarea concentrată a motivelor poetice în economia unui singur vers. Or, în primul catren din varianta B poetul renunţă la reluarea motivului *arbori* (în varianta A, prezent în versurile 2 şi 4), în varianta B preferă „rigoarea clasică" în defavoarea „libertăţii romantice", suprapunând unitatea metrică peste unitatea sintactică. În rest, imaginarul poetic este identic, al doilea catren neavând nicio modificare. Viziunea rămâne romantică. Sentimentul de dragoste este potenţat de cadrul naturii. Cele patru strofe se organizează pe două spaţii poetice: unul exterior (strofele extreme), sugerat de elemente ale naturii terestre (*arbori, flori, grădină*) şi cosmice (*întuneric, stele, lună*), şi unul interior (strofele mediane), sugerat de imaginea iubitei în camera ei, în faţa oglinzii, pregătindu-se de culcare. Cele două secvenţe lirice sunt marcate prin mijloace lingvistice distincte: prima este un *monolog liric,* o expresie a eului liric alcătuind o retorică a aşteptării, a doua o *apostrofă lirică* prin care poetul se adresează iubitei contemplându-i mişcările alcătuind o retorică a intimităţii. Prima secvenţă se construieşte în jurul verbului „a privi" (motivul contemplaţiei), a doua în jurul verbului „a visa" (motivul visului). Spaţiul exterior (cosmic) este dominat de întuneric, inducându-i poetului un sentiment de tristeţe (*noaptea, flori de umbră, întuneric, luna bate trist în geamuri*). Spaţiul interior (domestic) este dominat de lumină, inducându-i poetului sentimentul de fericire (*lumină, văl de aur, umeri de ninsoare, stau privind*). Între cele două spaţii se interpune *fereastra,* motiv poetic ce le desparte, dar le şi armonizează.

Sonetul *Răsai asupra mea lumină lină,* cu varianta *Revărs asupra mea lumină,* este o splendidă poezie religioasă, care, alături de alte câteva poezii (*Învierea, Rugăciune* şi *Colinde, colinde*), îl apropie pe poet de categoria sacrului şi, dacă timpul ar mai fi avut cu el răbdare, „poetul, din geniu, ar fi devenit un sfânt" (Nichifor Crainic). Scos la lumină din ms. 2260 (ff. 202), superior celui din ms. 2276 (ff. 81), textul aparţinând anului 1879 are aceeaşi formă şlefuită ca a ultimului sonet publicat atunci în *Convorbiri literare:* 5 rime (*abba, baab, cde, cde*), plasarea cuvintelor-cheie în rimă (*lumină lină – vină – noian de vină, pururea fecioară – coboară, suferinţa – credinţa* etc.), concentrarea întregii rugăciuni în ultimul cuvânt al ultimului vers (*Marie*). Apostrofa lirică este predominantă. Poetul o invocă pe Preasfânta Fecioară, întâi prin metafora *lumină lină,* apoi prin apelativul evlavios *maică sfântă, pururea fecioară,* continuând cu o corolă de epitete morale (*privire de milă caldă, plină, îndurătoare*) şi încheind cu invocaţia *Marie!* Monologul liric este o confesiune de taină, o spovedanie. Poetul recunoaste că e învăluit de un *noian de vină, în noaptea gândurilor,* pierdut în *suferinţa adâncă a nimicniciei,* fără *credinţă,* fără *tărie.* Rugăciunea se înalţă spre regăsirea tinereţii, a credinţei, a smereniei.

Numărul din aprilie 1905 al revistei *Voinţa naţională* îmbogăţeşte seria sonetelor postume cu poezia *Ai noştri tineri.* Ilarie Chendi a scos la lumină forma definitivă a textului, din mai multe variante prezente în ms. 2262 (ff. 178) cu titlurile *Ai noştri tineri ştiu că merg departe* şi *Coborâtori ai oştilor romane,* în ms. 2262 (ff. 179) cu titlul *Ai noştri tineri în Pariz învaţă,* şi ms. 2278 (ff. 52) versiunea finală, toate aparţinând anului 1876. Câteva luni mai târziu, reeditează volumul colegului său Nerva Hodoş, care între timp murise, şi o introduce în noul volum: *Eminescu – Poezii postume,* ediţie nouă (cu o prefaţă de Ilarie Chendi), 1905. Numărul sonetelor postume egalează numărul sonetelor antume, totalul celor publicate ajungând la 12.

Sonetul *Ai noştri tineri…* este o satiră, una de cea mai bună calitate. Deşi este scris încă din 1876, aşadar în perioada primelor exerciţii de sonet sub înrâurirea lui William Shakespeare, are o formă bine şlefuită: număr redus de rime (*abba, baab, cdc, dcd*), un indiciu al definitivării textului, realizate pe cuvinte-cheie (*nodul – norodul – nerodul – Podul; cafenele – uşurele – stele*). Lirismul este obiectiv, obţinând printr-o simplă vorbire cantabilă imaginea arhetipală a bonjuriştilor, în contextul mişcării junimiste conservatoare.

Printr-un imaginar poetic bogat în detalii caricaturale (*la Paris învaţă/ la gât cravatei cum se leagă nodul; chip isteţ de oaie creată; Vorbesc pe nas, ca saltimbanci se strâmbă:/ Stâlpi de bordel, de crâşme, cafenele/ Şi viaţa lor nu şi-o muncesc – şi-o plimbă*), realizează un portret colectiv, imagine concretă a formelor fără fond. Indignarea poetului vine tocmai din acest contrast: deşi se dovedesc uşuratici, prefăcuţi, paraziţi sociali (*mărfuri fade, uşurele*), se pretind a fi reprezentanţi de seamă ai naţiei (*Pretind a fi pe cerul ţării: stele.*).

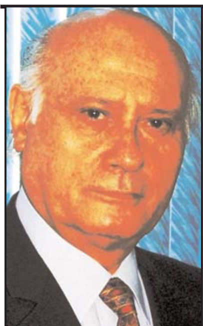
Celelalte sonete aveau să rămână mulţi ani în atmosfera tainică a manuscriselor. Ele se încadrează în aceleaşi teme pe care le-am abordat deja (sonete de dragoste – *Vorbeşte-ncet, Gândind la tine, Pe gânduri ziua…, Părea c-aşteaptă…*; meditaţii – *Coborârea apelor;* satire – *Sonet satiric, Oricare cap îngust, Petri-notae*). După 1905, îndeosebi prin atitudinea fermă a lui Maiorescu de a reedita opera lui Eminescu doar cu puţine adausuri postume la ediţia princeps, se instalează treptat o oarecare rezervă în privinţa manuscriselor, în ciuda unor voci care cereau cu insistenţă întregirea operei poetului (Alexandru Vlahuţă, Ilarie Chendi, Nicolae Iorga ş.a.). Soarta făcuse ca momentul publicării propriei opere de către poet să fie prea târziu faţă de posibilitatea lui de a mai interveni şi finaliza texte aşa cum poate şi-ar fi dorit. Dar, în acelaşi timp, o bogăţie incomensurabilă strălucea printre sutele de retuşuri, ortografie veche, punctuaţie aproximativă, ale căror forme ultime gândite de poet se cereau lămurite. Momentul avea să apară în perioada interbelică prin cercetările lui George Călinescu, apoi prin studiul manuscriselor de către Perpessicius şi continuatorii săi până la Petru Creţia, D. Vatamaniuc şi Eugen Simion.

În final, voi mai analiza un singur sonet, scris în 1878 şi păstrat în ms. 2268 (ff. 33) şi ms. 2259 (ff. 330) până la publicarea lui de către Perpessicius în *M. Eminescu, Opere,* vol. IV, *Poezii postume,* 1952. Este sonetul *Iambul,* o artă poetică de slăvire a acestui tipar poetic în care, cu trudă, poetul îşi toarnă limba veche şi-nţeleaptă. Prin extensie, iambul devine nu numai simbolul sonetului, ci simbolul întregii sale poezii. După *troheii* şi *săltăreţele dactile* în care-şi cântase frumoasele visuri de tinereţe, *iambul* este ritmul tristeţilor sale, al deziluziilor şi al profundelor meditaţii filosofice. Respectă şi în acest sonet structura rimelor în catrene (*abba, baab*), aduce prima inovaţie în structura rimelor din terţine (*ccd, eef*), caută terminologia poetică şi o plasează în rime (*măsura – cezura; preambul – iambul*), cultivă rima rară (*n-o pot – şopot*), aşază frumosul meşteşug artistic sub semnul lui Amor. Poetul este conştient de lupta sa de făuritor de limbă poetică prin care exprimă *patima şi ura,* dar frumuseţea obţinută nu şi-o revendică sieşi, ci o închină de-a pururi *iambului,* aşa cum conchide în ultimul vers.

Avem de-acum o integrală a operei eminesciene, o ediţie critică completă a Academiei Române. Valorificarea operei eminesciene în ansamblul ei este un act intelectual şi patriotic al fiecărei generaţii care va urma.

Sub crugul Eminescului

Rosa del Conte

Florea FIRAN

Istoric și critic literar, filolog și traducător, cu o activitate îndelungată în învățământul academic din spațiul italic, dar și românesc, Rosa del Conte rămâne cea mai importantă cercetătoare și exegetă străină care și-a dedicat întreaga activitate operei eminesciene.

Preocupările pentru fenomenul literar românesc, în general, și pentru Mihai Eminescu, în special, au deja o frumoasă tradiție în Italia. Primul traducător italian din Eminescu este Marco Antonio Canini, apreciat de Nicolae Iorga drept cel mai bizar reprezentant al *Risorgimentului* italian. El publică la Veneția, între 1885–1890, *Libro dell'amore,* antologie în patru volume cu poezii de dragoste în care include creații ale unor poeți din diverse literaturi, între care și Eminescu cu *Dorința, Sunt ani la mijloc..., Când însuși glasul...*

Pier Emilio Bosi, cunoscător al limbii române, susține o rubrică de profiluri și medalioane ale unor scriitori români în revista *Nuova Rasegna di letterature moderne* din Florența (1905-1907), în paginile căreia publică prima importantă prezentare a „Luceafărului poeziei noastre" însoțită de poemele *Venere și Madonă, Veneția, Și dacă ramuri, Singurătate*, considerate cele mai reușite traduceri în italiană. Romeo Lovera, care a predat română la Universitatea din Torino și a publicat în 1892 prima gramatică în italiană a limbii române, este și autorul micromonografiei *La letteratura romena* (1908), în care dedică un capitol lui Eminescu încheindu-l cu o paralelă Alecsandri-Eminescu.

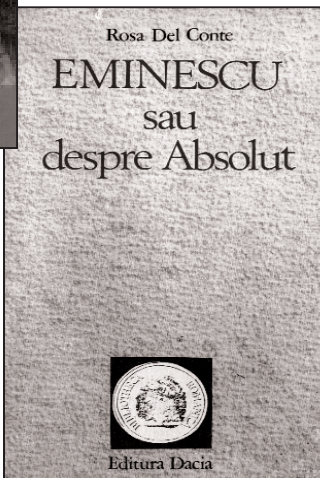
Cel care prezintă cititorilor italieni viața și opera lui Eminescu într-o amplă sinteză științifică este Carlo Tagliviani, profesor la Universitatea din Padova, personalitate cu merite în difuzarea fenomenului literar românesc în Italia și în lume, membru onorific al Academiei Române și *doctor honoris causa* al Universității din București. Studiul său, *Michele Eminescu,* apărut în revista *L'Europa Orientale* din Roma, în 1923, a devenit punct de referință și este însoțit de versiunea italiană a poeziilor *O, rămâi, Freamăt de codru, Colinde, colinde, Scrisoarea IV* – traduse de profesorul Ramiro Ortiz. Prieten apropiat al lui George Coșbuc, Ramiro Ortiz putea fi văzut în compania poetului, la Tismana, când traducea *Divina comedie*. În 1927 tipărește la Florența volumul *Mihail Eminescu – Poesie*, ce reunește un număr însemnat de poezii cu o introducere subintitulată *Eminescu – poetul român al pădurii și izvoarelor,* care i-ar fi dat ideea lui G. Călinescu pentru a scrie *Viața lui Eminescu.*

Giulio Bertoni, întemeietorul catedrei de limba și literatura română la Universitatea din Roma și sprijinitor pentru înființarea de lectorate românești în Italia, scrie și el studii importante asupra poeziei eminesciene, iar discipolul său, Umberto Cianciolo, publică traducerea a 22 de poezii ale lui Eminescu însoțite de textul original și o amplă introducere.

Mario Ruffini, profesor la Universitatea din Torino, la catedra de limba și literatura română înființată în 1863 de G. Vegezzi-Ruscalla, ne dă remarcabile studii privind limba și literatura, cultura românească în genere. În 1964 tipărește la Torino, cu o grafică originală, în ediție bibliofilă, un amplu volum din lirica erotică, în traducere proprie, sub titlul *Mihai Eminescu, Poesie d'amore,* pentru care a fost distins cu Premiul Academiei Române. Acestora li se pot adăuga Gino Lupi, Marco Cugno, Bruno Mazzoni, Luisa Valmarin ș.a.

Studii și traduceri valoroase din Eminescu ne-a lăsat cu deosebire Rosa del Conte, care va deveni cel mai important eminescolog străin. Cunoscuta profesoară s-a născut la 12 aprilie 1907, în Voghera, localitate din nordul Italiei, provincia Pavia. A încetat din viață la 104 ani, în 3 august 2011, în casa din via dei Liburni din Roma, nu departe de Universitatea „La Sapienza" unde a predat. În 1931 obține licența în Litere cu o lucrare în estetică (*magna cum laude*) la Universitatea „Sacro Cuore" din Milano, unde va reveni după un stagiu de peste șase ani ca lector de limba și literatura italiană în România (1942-1948). Se formează la școala unor maeștri precum F.T. Marinetti, G.A. Borgese, Banfi, dar poezia lui Eminescu o va tulbura mai mult decât Novalis, Hölderlin, Rilke și oricare poet modern de limbă neolatină, după cum mărturisea. Specializată în limbile clasice, a fost trimisă ca lector de limba italiană la catedra profesorului Al. Marcu de la Universitatea din București, în schimb cu italienista română Nina Façon, la Universitatea din Padova. A funcționat mai întâi la Institutul de Cultură Italiană și Universitatea din București, la Câmpulung Muscel și la Universitatea din Cluj, urmând unor nume italiene ilustre precum Giovanni Frollo și Ramiro Ortiz. La Cluj îl cunoaște pe Lucian Blaga, din poezia căruia va traduce și va realiza o antologie lirică, și împreună cu Basil Munteanu, la inițiativa lui Mircea Eliade, îl propune la Premiul Nobel. Prietenia cu autorul *Poemelor luminii* a fost atât de profundă încât acesta i-a încredințat dreptul de editare și traducere a operei sale în Italia.

Rosa Del Conte
EMINESCU
sau
despre Absolut
Editura Dacia

În 1948, când are loc reforma învățământului și se rup relațiile cu Occidentul, Rosa del Conte este obligată să-și întrerupă cursurile și să părăsească România, împreună cu alți intelectuali și diplomați italieni, dar rămâne fidelă culturii noastre și apropiată exilului românesc. Autoritățile comuniste din București dispun închiderea Școlii Române din Roma (actuala Accademia di Romania) întemeiată cu două decenii în urmă (1922) de Nicolae Iorga și Vasile Pârvan, cu sediul inaugurat în 1933, în Valle Giulia, loc privilegiat, unde își au sediul o serie de biblioteci din țările europene, în imediata apropiere a celebrului parc Villa Borghese. Bursierii și tinerii italieniști români sunt evacuați și se instalează Legația Română, deși statul italian pusese clauza ca locația să fie folosită în exclusivitate pentru activități culturale și de învățământ. Biblioteca este în mare parte distrusă. Del Conte îi mărturisea profesorului român Alexandru Niculescu că prin anii 1949-1950 cumpăra de la precupeți din piața Campo dei Fiori din Roma cărți cu ștampila Școlii Române folosite ca hârtie de împachetat.

Reîntoarsă în Italia, începând cu 1950 predă limba română la Universitatea din Milano, iar din 1956 la Universitatea „La Sapienza" din Roma, unde devine șefa catedrei (înființată în 1930), continuată de profesorii Emil Turdeanu și Luisa Valmarin. Timp de peste un deceniu, cât au fost întrerupte relațiile culturale dintre cele două țări, Rosa del Conte a continuat să predea limba română și să publice în italiană studii despre cultura noastră, participând frecvent la reuniuni internaționale cu comunicări științifice prin care susținea că Eminescu este unul dintre marii poeți ai Europei, prea puțin cunoscut. A publicat numeroase studii în lucrări enciclopedice (*Dicționarul Bompiani, Dicționarul literaturii mondiale din secolul XX*), articole în reviste de specialitate, între care *Eminescu e Pascoli* (*Belfagor,* nr. 1, 1957), *Eminescu e „Forma cea dintâi"* (*Acta Philologica*, III, 1964), *Mihai Eminescu, „Poesie"* (Madrid, 1989). În 1964, la Veneția s-a ținut *Convengo-ul Eminescu* organizat de Rosa del Conte și Angelo Monteverdi, președintele Academiei dei Lincei din Roma, cu prilejul împlinirii a 75 de ani de la moartea poetului, când au fost prezenți eminescologi din toată lumea și s-au auzit versurile solemne ale sonetului *Veneția*. Zoe Dumitrescu-Bușulenga, participantă cu o comunicare, scria că „Rosa del Conte a deschis porțile europenității lui Eminescu, dând poetului omagiul unei consacrări publice". Atunci, Rosa del Conte, traducătoare și mare admiratoare a poeziei argheziene, împreună cu Angelo Monteverdi au prezentat propunerea ca Tudor Arghezi să candideze pentru Premiul Nobel, dar, ca și în cazul lui Lucian Blaga, obstacolele au venit tot din partea confraților de breaslă și autorităților comuniste române.

În anii '70-'80, când Rosa del Conte a început să revină în România, statul român a încercat să-i confere o înaltă distincție pe care însă a refuzat-o ca protest pentru felul în care Blaga și alți intelectuali români erau tratați de regimul comunist. Pentru activitatea sa deosebită i-a fost acordat titlul de *doctor honoris causa* de către Universitățile din București (1972), Cluj-Napoca (1991), Iași (1998), iar în 1994 a fost aleasă membru de onoare al Academiei Române. În decembrie 2000 i-a fost conferit Ordinul Național „Pentru Merit" în grad de Mare Cruce.

Interesul pentru limba și cultura românească veche, pentru folclor, se regăsește în cursurile și studiile sale care confirmă calitatea de filolog, istoric și critic literar, traducător, de colinde, iertăciuni sau vechi texte religioase: *Le „colinde" religiose nella letteratura popolare romena, I „Perdoni" nella tradizione del rito nuziale rumeno* (Milano, 1950), *Nascita e morte del canto popolare romeno* (*Romania*, nr. 6, 1954), *Le due madri della Peregrinatio Virginis rumena nota col nome di „Cântarea Maicii Domnului"* (Roma, 1967). Alte cursuri acoperă perioada premodernă, pașoptistă și romantică: *Dal Cârlova al Macedonski* (Roma, 1967), *Il periodo di transizione. Figure e momenti* (1967), până la I. Heliade Rădulescu, dar și studii despre scriitori români clasici și moderni – G. Coșbuc, I. Agârbiceanu, Tudor Arghezi: *Invito alla lettura di Arghezi: „Inno all'Uomo"* (1967); *La funzione dell'ambiguita nel linguaggio poetico di Arghezi* (1970); Lucian Blaga: *Il senso di Dio nella lirica di un poeta rumeno contemporaneo: Lucian Blaga* (1950); *La lirica di Lucian Blaga* (1952, 1967); *Transfigurarea mitului folcloric în ultima dramă a lui Lucian Blaga: Arca lui Noe* (1969); *La lirica di Lucian Blaga, Poesie 1919–1943* (1971) ș.a.

O serie de studii într-o interpretare personală sunt dedicate operei eminesciene: *Eminescu e Pascoli* (1957); *Mihai Eminescu o dell'Assoluto* (1961), tradusă și în românește, în două ediții (1990, 2003); *La sensibilita e „forma cea dintâi"* (1964); *Leopardi ed Eminescu* (1979); *Eminescu, poeta metafisico* (1982).

Rosa del Conte publică studii de italienistică în România, precum *Lectura Dantis* (1945), *Poetica e poesia del Dolce stil novo* (1946), *Carlo Goldoni e la filologia rumena; Questioni di linguistica rumena* și numeroase traduceri în românește din Elio Vittorini, Eugenio Montale, Salvatore Quasimodo, dar și contribuții referitoare la relațiile culturale româno-italiene (*Dante in Rumania,* 1965; *Carlo Cattaneo e filologia romena in Cultura neolatina,* 1972 ș.a.).

Cartea care o situează pe Rosa del Conte alături de marii eminescologi români și în fruntea exegeților eminescieni străini este *Mihai Eminescu o dell'Assoluto* (Società Tipografica Editrice Modenese, Modena, 1961, 482 p.). Primul care a salutat, printr-o recenzie, apariția lucrării a fost Mircea Eliade, relevând valoarea și dimensiunea acesteia: „Este, fără îndoială, cea mai vastă monografie închinată, într-o limbă străină, lui Mihai Eminescu. [...] Cartea aceasta deschide atâtea noi perspective în interpretarea lui Eminescu, încât se cere recitită și meditată pe îndelete.

Viață, matematică, destin, sub comuniști și după: Dragoș Vaida

Marian NENCESCU

Numele istoric de ***Vaida*** (ortografiat uneori *Vayda* sau *Wajda*) reprezintă echivalentul maghiarizat al vechiului titlu nobiliar de *voievod*, denumire comună în ierarhia juridică a Evului Mediu timpuriu, acordată familiilor de români transilvăneni, deținătoare de moșii ancestrale și recunoscute, ca atare, de Regatul Maghiar sub titulatura de *Wayda filius Vayvoda.* Din Banat și până în Maramureș, familiile purtând titlul de *voievod* (local, se mai foloseau și titlurile de *cneaz, comite, vice-ban,* sau jude orășenesc) erau asimilate cu demnitatea de *nobili,* situație ce a durat până în 1514, când, după Răscoala lui Gheorghe Doja, Dieta Maghiară a interzis titlul de *voievod,* termenul fiind păstrat doar ca patronim. Cu toate acestea, timp de peste două secole, numele de familie s-a conservat, fiind atestat în acte de posesiune, inclusiv în *nova donatio,* actele acordate celor care își pierduseră titlurile de proprietate. În cartea sa *La porțile împărăției,* profesorul academician Alexandru Surdu invocă, citând surse istorice (inclusiv *Enciclopedia familiilor nobile maramureșene de origine română,* tipărită la Ed. Eikon, în 2015, de Alexandru Filipașcu, dar și *Diplome maramureșene din secolul XIV,* apărută la Sighet, 1900, sub redactarea lui Ioan Mihaly de Apșa), tradiția *cavalerilor* maramureșeni, precizând că dreptul nobiliar invocat „atestă vechimea și autoritatea populației românești față de ocupanții străini” (*op. cit.,* p. 227). Cel mai cunoscut voievod maramureșean a fost *Bogdan din Giulești,* numit în 1343, de Carol Robert de Anjou, *Woywoda de Maramorosio*, cel care, în slujba regelui cu sânge angevin, trece Pasul Prislop, cu o ceată de 170 de cavaleri, și ocupă teritoriul Moldovei de nord de azi, revendicându-și ținutul „liber” de după retragerea tătarilor. A fost prima „descălecare”, urmată de cea a *voievodului Bogdan din Cuhea,* care, în 1365 se revoltă împotriva stăpânirii maghiare și, săvârșind o a doua „descălecare”, îl învinge pe Balc, fiul lui Sas Vodă, întemeind de data aceasta primul stat românesc independent. Este încă un prilej pentru profesorul Surdu de a observa că denumirea de Prislop (pas, trecătoare, în slava veche) „a rămas puntea de trecere dintre românii din cele două principate” (*op. cit.*, p. 232).

Așadar, numele de Dragoș Vaida purtat nu întâmplător de matematicianul și cărturarul născut la 1 iunie 1933, într-o familie cu puternice rădăcini ardelenești, indică o veche tradiție locală, dar și o apartenență la un spațiu spiritual rafinat. Este și motivul pentru care, peste ani, urmașul voievozilor de odinioară se va mândri că între fruntașii naționaliști din Transilvania care „au pus umărul” la Marea Unire au fost și un Vaida (Alexandru Vaida-Voievod, 1877, Olpret, Solnoc-Dăbâca – 1950, Sibiu, medic, jurnalist și fruntaș al Partidului Național Român din Transilvania), dar și un Haliță (profesorul Solomon Haliță, unchi după socru, cel care s-a străduit să-i convingă pe unioniști să introducă în Proclamația de la Alba Iulia promisiuni față de minorități care s-ar putea transforma ulterior în „constrângeri față de guvernul național” – *Istoria din noi. Timpuri crude, timpuri duioase,* Pitești, Tiparg, 2016, p. 34).

Fiul al doctorului Carol Vaida, mobilizat pe frontul antisovietic într-o unitate sanitară și scăpat ca prin minune de prizonierat, în urma luptelor de la Sevastopol (octombrie 1941) ce au precedat cucerirea Crimeii (Dragoș, fiul, păstrează și azi lângă calculator iconița Sfinților Cosma și Damian, „doctori fără de arginți”, care i-a salvat „miraculos” viața tatălui său), profesorul Vaida a trăit, după război, urmările tuturor evenimentelor politice și economice care au marcat perioada instalării regimului comunist: refugiul, răsturnarea valorilor, ascensiunea oportuniștilor și prigoana față de cei ce se opuneau „tăvălugului roșu”.

După un an absolvit la Liceul „Horea, Cloșca și Crișan”, din Alba Iulia, vine cu familia la București, înscriindu-se la Liceul „Titu Maiorescu”, cu aplicație pedagogică, actualul Liceu „I.L. Caragiale”: „Erau vremuri vitrege în anii 1948-52. Pe atunci noi nici nu ne puteam gândi la îndestularea cu cele materiale, divertisment, locuri în societate, haine” (*ibidem*, p. 14). Aici, sub ochii îngăduitori ai profesorului de română, rafinatul poet ardelean Emil Giurgiuca (1906-1992), dar și ai lui Virgil Bogdan, redus la condiția de profesor de „Constituție” (fiul lui Gheorghe Bogdan-Duică, 1866-1934, un alt mare cărturar ardelean, membru al Academiei Române), ori ai dirigintelui clasei, Constantin Floru (1897-1983, fiul lui I.S. Floru, student al lui Maiorescu și editor, cu Constantin Noica și Mircea Vulcănescu, al revistei *Izvoare de filosofie,* 1942-43), trăiește „intens și neconvențional”, alături de noii săi colegi de clasă, Ion Vianu (n. 1934, fiul lui Tudor Vianu, medic psihiatru și cunoscut militant anticomunist, autor al romanului autobiografic *Amor intellectualis,* 2010), Matei Călinescu (1934-2009, Indiana, S.U.A., autorul *Vieții și opiniilor lui Zacharias Lichter,* 1971, dar și al ciclului biografic *Amintiri în dialog,* 1994, scris împreună cu Ion Vianu) și Miron Chiraleu (n. 1933, „figură a demnității și curajului”, sinucis la Aiud, la 11 ianuarie 1962, nedorind să ducă o existentă „atinsă de compromis și delațiune”).

Era vremea „conferințelor”, iar Dragoș Vaida vorbește („păcatele mele”!) despre Shakespeare, în vreme ce „Giurgiuca ne asculta cu atenție de parcă ar fi auzit prima dată cele povestite” (*ibidem,* p. 16). Neputând să asimileze în liceu „cultura râvnită” (frecventa, cu prietenii săi, fie Biblioteca Universitară, ori, „pe ascuns, în fofilări de seară”, Biblioteca Franceză, de pe Bulevardul Dacia, ori anticariatul, azi dispărut, de lângă altarul Bisericii Doamnei, unde descoperă cărțile lui René Guénon), asadar, „cu acest debut strâmtorat”, se înscrie, în 1952, la Facultatea de Matematică (absolvită în 1957), unde „profesorii erau modele vii, iar contestațiile și falsele conflicte între generații erau înlocuite de normalitate”: „Profesorii noștri aveau poate și imperfecțiunile lor, dar eu nu le găsesc. Aveau, în schimb, în comun, ambiția nu de a ne uimi cu performanțele lor, ci de a ne învăța” (*op. cit.*, p. 93). Treptat, sub influența profesorilor Alexandru Froda (1894-1973; „a fost nu doar un *spirit fin,* dar și *un domn*”), Mihai Neculcea („ne preda matematică elementară cu un umor nebun”), dar mai cu seamă al „corifeilor”, Caius Iacob (1912-1992, membru al Academiei Române: „Și-a arătat virtuozitatea, calculând derivate pe tablă, fără corecturi sau oboseală, dându-ne un exemplu de muncă și sistematizare, tipic de școală de la Blaj, greco-catolică”), Dan Barbilian (1895-1961, alias poetul Ion Barbu) ori Grigore C. Moisil (1906-1973, urmașul episcopului greco-catolic de Năsăud, Iuliu, dar și fiul lui Constantin Moisil, directorul Cabinetului Numismatic al Academiei Române), a format o „echipă”, cu cei mai buni studenți matematicieni ai generației sale, Sergiu Rudeanu, Alexandra Bagdasar (Bellow), Kostache Teleman, Ion Zamfirescu, Gheorghe Gussi, Ciprian Foiaș, „și alții, pe care din cauza mulțimii numelor nu mi-i pot aminti…”

În facultate, este fascinat de *teoria laticilor,* „introdusă la noi de Barbilian, preluată de Mihai Benado (1920 –), adoptată de Moisil și, până la urmă, abandonată” (*op. cit.*, p. 101) Cursul lui Benado, unde nu se dădeau note, ci doar calificative, este promovat cu brio de tânărul Vaida, fiind ulterior așezat la baza *teoriei multilaticilor,* susținută împreună cu Sergiu Rudeanu în numeroase articole științifice, prezentate la congrese de matematică din țară și străinătate și de la care au pornit primele aplicații ale informaticii teoretice de la noi din țară.

→

Geniul lui Eminescu ni se revelează încă și mai excepțional decât îl cunoșteam până acum.” Zoe Dumitrescu-Bușulenga afirma: „Între patria ardent iubită și cosmosul atât de familiar, poetul-gânditor își arată în cartea Rosei del Conte, una din cele mai strălucite care s-au scris vreodată, dubla (de fapt, unica văzută din înălțimi) față a ființei sale de excepție”.

În paragraful final, din *Cuvânt înainte*, Rosa del Conte oferă „cheia ființei marelui artist”: „Eminescu nu e o floare rară, desfăcută aproape prin miracol dintr-o sămânță adusă din întâmplare pe solul Daciei de suflarea vânturilor apusene: este un astru țâșnit din adâncurile cerurilor din Răsărit, ca mărturie despre o civilizație tânără și nouă, dar înrădăcinată într-un trecut de veche cultură și de severă tradiție. Ca și a Luceafărului său, și lumina lui a străbătut, înainte să ajungă până la noi, o cale lungă.”

Marian Papahagi, critic literar, eseist și traducător, în ultimii ani de viață director la Accademia di Romania din Roma (1997-1999), urmând lui Zoe Dumitrescu-Bușulenga, are meritul incontestabil de a fi pus la îndemâna cititorilor români, în traducere proprie, volumul *Eminescu sau despre Absolut,* publicat la Editura Dacia din Cluj (1990, 2003), cu un *Cuvânt înainte* de Zoe Dumitrescu-Bușulenga, *Postfață* de Mircea Eliade și *Un cuvânt pentru ediția românească* de Rosa del Conte. Într-un interviu acordat lui Mihai Cimpoi în 1991, Rosa del Conte mărturisea că volumul s-a născut și materializat în perioada universitară de la Milano și Roma, în „acea atmosferă de pură fervoare pe care numai tinerețea știe s-o creeze”, dar primele pagini le-a scris la Păltiniș, în 1945, unde se refugiase în așteptarea unei vize pentru reîntoarcerea în Italia. „Studiul a fost scris înainte de toate pentru mine” și „este un act de iubire...” Îi era recunoscătoare lui George Ivașcu, care o elogiase pentru a fi „proiectat în umanitate cea mai tulburătoare imagine a celui mai mare poet român”, iar lui Emil Turdeanu pentru aprecierea studiului ca fiind „un exemplu dintre cele mai înalte de știință metodologică și de probitate intelectuală”.

Pe Rosa del Conte am întâlnit-o în octombrie 1981, la Roma, când mi-am început stagiul de profesor asociat. La o sesiune de referate dedicată lui Eminescu, desfășurată în cadrul Universității „La Sapienza”, am ascultat-o pe distinsa profesoară susținând un eseu despre poezia eminesciană. Atunci am prezentat comunicarea *Receptarea lui Eminescu în critica italiană* (publicată în volumul *Momentul Eminescu* (Ed. Eminescu, 1987, pp. 89-100), cu referiri în principal la studiul Rosei del Conte și am avut privilegiul unei discuții extinse despre literatura și cultura română de care spunea că se simte fascinată.

Rosa del Conte, prin activitatea sa didactică și științifică, rămâne una dintre cele mai importante prezențe în romanistica și eminescologia modernă.

Seniori ai culturii

În 1956, la cursul de teoria numerelor îl întâlneste pe Dan Barbilian („un teoretician al numerelor”), care le dezvăluie studenților arta de a privi matematica *din interior,* făcând apel la „teorii ascunse sub faldurile axiomatizării”. Dificil de citit, *dense* și *scrise cu neînduplecare,* cărțile de matematică ale lui Barbilian (în special *Teoria aritmetică a idealelor*) îi apar azi matematicianului Dragoș Vaida drept purtătoare de *concepte* care, „dacă ar fi reluate, ar conduce la progrese matematice interesante”.

Curând după absolvire, se căsătorește cu Constanța Haliță, arhitect, ea însăși cu rădăcini ardelenești (familie originară din Oradea, dar legată și de Bistrița, unde locuia unchiul său, Solomon M. Haliță, „buldogul lui Haret” și reprezentant al Guvernului român pe lângă Marea Adunare de la Alba Iulia), ducând o viață, nu ușoară, dar agrementată de mici „bucurii” comune vremurilor, vacanțe la mare, două-trei „evadări” în Occident (prima, în 1973, în Grecia, la un Congres de Matematică), promovări și căderi, inclusiv multă cultură – cărți, concerte, lungi plimbări prin Bucureștiul asediat de demolări.

A urmat doctoratul, susținut, la propunerea și cu sprijinul lui Grigore Moisil, la Universitatea de Stat „Lomonosov”, din Moscova, cu o teză despre *teoria inelelor,* prilej cu care reușește să-l convingă pe unul dintre profesori (Skornyakov) că textul său e coerent („Timp de 7 ore am parcurs împreună primele 15 pagini ale tezei. N-a fost nevoie să repet vizita. A doua zi, l-am văzut pe profesor la bibliotecă, verificând toate enunțurile citate în teză.” – *Istoria…, op. cit.*, p. 94). În 1964, era deja doctor în matematici. A fost, pe rând, cercetător la I.F.A. Măgurele, cadru universitar, colaborator al lui Mircea Malița (fost ministru al Învățământului), în conducerea Diviziei UNESCO pentru Învățământul superior, autor de cărți și manuale etc. Făcea parte din ceea ce se numea „nomenclatura tehnico-științifică” a țării, o categorie socială fără privilegii, dar intens curtată de mecanismele puterii. Cărți precum *Programarea calculatoarelor electronice* (1967), *Elemente de informatică aplicată* (1968), *Algoritmi de compilare* (1971), *Structuri matematice discrete* (1989), completate de cursuri și comunicări aplicative (*Utilizări ale calculatoarelor, Limbaje formale și tehnici de compilare,* multiplicate la Ed. Universității din București) îi aduc profesorului Dragoș Vaida recunoaștere și prestigiu. Acest aspect nu i-a schimbat și firea: „Adesea îl întâlneam la Coloane, la Romană. Când îl salutam, dânsul își scotea pălăria, gest de politețe de care ne minunam”, își amintește actualul șef al Catedrei de Informatică de la A.S.E.

De câțiva ani, profesorul Vaida, împreună cu soția sa, Constanța Haliță-Vaida, susține un serial istorico-cultural în revista *Curtea de la Argeș,* finalizat printr-un ciclu de cărți editate la Tiparg, Pitești (*Istoria din noi,* 2 volume, 2016, 2017, și *Viitorul din începuturi. Gândurile unui matematician privind unitatea culturii,* 2014). De la Grigore Moisil încoace, titularul catedrei de filosofia științei de la Facultatea de Filosofie, n-am mai avut specialiști de acest nivel, cu excepția acad. Mircea Malița, cel care i-a și oferit, la plecarea din Ministerul Învățământului, un exemplar din volumul *Aurul cenușiu,* completând: *Numai redactările nocturne cimentează aurul cenușiu al prieteniei.* „Eram, observă Dragoș Vaida, un personaj cam algoritmic, cam prea puțin imaginativ, în timp ce dânsul era sintactic, un inventiv invaziv” (*Viitorul din începuturi,* p. 90).

Cu totul, cărțile lui Dragoș Vaida, unele scrise „la patru mâini”, împreună cu dna Vaida, reprezintă un caz aparte al intelectualului român de tip tradiționalist, preocupat nu doar de prezent, cât mai ales de zestrea culturală cu care *intrăm* în Europa. Care Europă, nu e, însă, foarte precis conturată, câtă vreme *economicul,* în loc să ne unească, ne *dezbină.* Faptul că, în spatele (aproape) fiecărui text din cele mai recente cărți regăsim nu unul, ci doi autori, ne duce cu gândul la neuitații profesori Angela și Victor Botez, eterni *debateuri* ai mișcării de idei, total dezinteresați de onoruri și publicitate.

Citind cărțile, cele pe care le înțelegem (!), profesorului Vaida, suntem mai bogați. Ne cuminecăm din înțelepciunea unui cărturar care i-a cunoscut pe Dan Barbilian, Grigore Moisil, Solomon Marcus, Miron Nicolescu, Simion Stoilow (pentru a-i aminti doar pe cei plecați). E mult? Am spune că e chiar prea puțin, pentru un matematician adept al t*eoriei lanțurilor* (*théorie des chaines*). Asta, pentru că, susținea cândva Grigore Moisil, ideea de înlănțuire (chiar și a generațiilor) este fundamentală, ea fiind prezentă atât în *logică,* cât și în *mecanică* și *filosofie.* Este exact ceea ce susținea și Octav Onicescu, anume că, în multe domenii ale matematicii, ca și în știință, există legături de substanță, ce pun cercetarea interdisciplinară într-un cadru cultural mai larg. Evazivă, inclusivă, corozivă și concluzivă, cartea/ cărțile soților Vaida despre „vremuri” constituie în întregime un *roman postmodern,* de sfârșit de veac. Este o istorie, o carte de morală și un avertisment public. Cu bune și cu rele, timpurile „duioase” au trecut, urmează apocalipsa. Este avertismentul lui Constantin Noica, al tuturor marilor intelectuali contemporani, sensibili la *vuietul* timpului.

Iar profesorul Vaida, cu autoritatea vârstei și cu prestigiul profesiei, ne pune în gardă. Merită să-l ascultăm!

Semn(al) de carte

Mihail Diaconescu, *Discursuri,* Editura Magic Print, Onești, 2018

De mai multe ori, la întâlnirile cu amicii sau cu colegii care îmi sunt apropiați sufletește, mi-am amintit de câteva dintre discursurile rostite de mine în fața publicului iubitor de literatură. Acești amici și colegi m-au îndemnat să public discursurile mele literare.

Am fost de acord cu îndemnul lor binevoitor. Dar, după un timp de reflecție, a apărut îndoiala. A fost o îndoială care m-a sâcâit mult.

De-a lungul evoluției mele literare, într-un răstimp de mai multe decenii, am avut sute de întâlniri cu publicul interesat de cărțile mele. (...)

Constatarea că publicul este un factor decisiv în existența mea ca scriitor, ca om, pur și simplu, se impune de la sine. Fără publicul dispus să-i citească opera, scriitorul nu poate exista.

Unele dintre discursurile rostite de mine s-au păstrat. Ele sunt înregistrate pe bandă magnetică. Altele s-au pierdut. Nu m-am preocupat să le înregistrez. Gândindu-mă la cele pierdute, îmi dau seama că unele dintre ele au fost, probabil, mai reușite decât cele păstrate pe benzi magnetice.

Pentru acest motiv și pentru altele, nu m-am grăbit să public o carte cu discursurile mele literare. (...)

(Autorul, la începutul cărții: „Încercare despre puterea de a convinge, frumusețea și dificultățile discursului”)

Marga-Rita Popeli-Tatu, *Meandrele unui destin,* Editura SemnE, București, 2014

În acest roman am dăruit ceea ce am cunoscut și ceea ce am trăit. Am evocat strămoșii, trezindu-i din somnul lor adânc, i-am strâns din toate ungherele astrale sau, mai știi, apropiate, necunoscute celor in viață.

Oare părticelele înghesuite în noi, neastâmpăratele gene, nu cumva au țâșnit dansând a bucurie? Oare aceste gene care trăiesc în scrinul urmașilor, printre care și eu, pline de energia din mine, mi-au dictat aducerea aminte?

Mistere sau nemistere, un lucru este cert: mi-am făcut datoria, cu conștiința morală de a-i fi stârnit din sarcofagul lor prăfuit, ornat cu frunze de acante. Acum îi trimit la culcare, spre liniștire și mulțumire.

Pe cei în viață, cunoscuți mie, nu-i cruț. Îi tot aduc pe platoul existenței prezente.

(Autoarea, pe coperta a patra)

Ion Popescu-Sireteanu, *Călător spre noapte,* Editura Printis, Iași, 2018

Suntem doar umbră și pulbere, cum spune poetul antic.

Cineva ne ia în brațe și ne poartă spre lumi necunoscute, pe căi nebătute, ne trece vaduri adânci și păraie repezi, ne trece păduri bătrâne și văi încotoșmănate în cețuri groase. Ne pare că alergăm lumea toată, dar nu suntem decât umbră și pulbere date unui trup spre amăgire și îndoială.

Umbră și pulbere sunt visele noastre, glasuri pe care le auzim când sufletul se dezleagă de trup și iar se leagă într-un joc nevinovat.

Da, da, suntem doar umbră și pulbere, în drum spre judecata veșniciei, dornici să mai rămânem în lumea albă, dar nevrednici de viață fără de moarte. De aceea se spune că unii ascultă învățătura și că alții nici la mustrări și ocară nu iau seama. Nu-i trebuie învățătură celui nebun, iar cea mai mare pedeapsă a acestuia este propria lui nebunie.

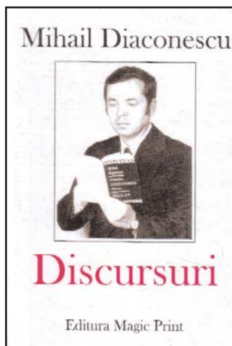
Suntem, cu adevărat, doar umbră și pulbere...

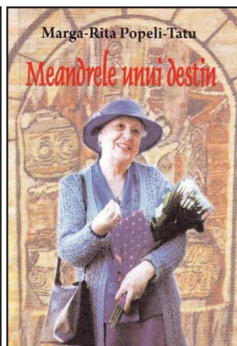
(Primul text din carte, reprodus și pe coperta a patra: *Doar umbră și pulbere*)

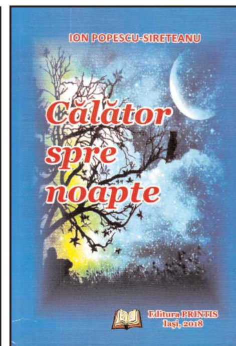
Răzvan Nicula, *Diagramele unor vieți risipite,* Editura Eikon, București, 2018

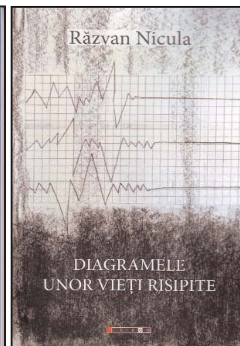
„Gândește mult, periculos e-acesta”: o replică din Julius Caesar care i-ar veni mănușă și autorului *Abisurilor* și al *Gândurilor nopții.* În tihna hedonismului tehnologic din vremea de azi, când excesul de gândire dăunează grav sănătății, Răzvan Nicula face figură de rebel. Industrioasele lui analize nu-și invită deloc cititorul pe confortabila „canapea a lui Freud”, ci în adânci hățișuri de rațiocinări și tribulații pline de capcane fără de scăpare. Iar fiara ce te-așteaptă în tenebrele acestor labirinturi nu este vreun fabulos Minotaur, ci, pe traiectoria realismului „licantropic” lansat de *Lord of the Flies,* chiar lupul din om.

(Text din *Luceafărul de dimineață*, reprodus pe coperta a patra)

Petre Sergescu, stâlpul nenumit al *Gazetei Matematice*

Olimpia POPESCU

Apariția *Gazetei Matematice* a fost hotărâtă de un grup de ingineri care lucrau la construcția podului de la Cernavodă, astfel că, la 14 septembrie 1895, se inaugura podul, iar a doua zi, pe 15 septembrie, apărea primul număr al gazetei. Pe cât de durabil a fost podul, ce se va numi Carol I, tot atât de durabil se va dovedi și demersul inițiatorilor publicației, care apare neîntrerupt de peste 120 de ani, înfruntând două războaie mondiale, vitregiile unor dictaturi și fiind singura revistă periodică de matematică atât de longevivă. Sacrificiul „stâlpilor” *Gazetei Matematice* nu a fost numai redacțional, ci și material. Cei 5 inițiatori, Victor Balaban, Vasile Cristescu, Ion Ionescu, Mihai Roco și Ion Zotu, au ajuns la concluzia că nu le ajung leii aur cu care contribuiau și au mai găsit încă cinci ingineri și profesori dispuși să contribuie în beneficiul pregătirii tinerilor, îndeosebi viitori studenți ai Școlii de Poduri și Șosele. Niciodată, niciun redactor sau corector nu a pretins vreun ban pentru munca depusă, toți acționând sub deviza: „muncă dezinteresată, armonie, entuziasm, sacrificii continue”. *Așa arată patriotismul implicit și nu doar declamat!*

Unui asemenea demers nu putea să nu i se alăture, încă din adolescență, și Petre Sergescu (1893-1954), omul „croit” să se dăruiască sufletește și materialicește celor din jurul său. Poate că este de origine divină explicarea faptului că, în 1873, cu 20 de ani mai devreme, tot la Turnu-Severin se născuse un alt mare matematician, Gheorghe Țițeica, dăruit total științei românești și poporului său.

Prima mențiune relativă la colaborarea lui Petre Sergescu la *Gazeta Matematică* o găsim în anul 1909, pe când era elev la Turnu-Severin și când este premiant al concursului organizat de gazetă. Cu siguranță, premiul i-a fost înmânat de Gh. Țițeica, căci pe atunci el se ocupa, cu mult interes, de concursurile școlare. În anul 1910 îl găsim ca rezolvitor de probleme, fiind citat de 86 de ori. Pentru eleganța lor, unele soluții date de el sunt publicate integral. Așa s-a întâmplat în 1910, când este publicat ca rezolvitor alături de S. Stoilow, O. Mayer, Dan Barbilian, care pe atunci și el era elev, la Liceul „Gh. Lazăr” din București. Tot în acești ani, 1910-1912, îl găsim și ca autor al unor probleme originale de geometrie.

În perioada 1909-1914, Petre Sergescu apare în paginile *Gazetei* ca autor al unor articole importante pentru matematica liceală și pentru pregătirea metodică a profesorilor și a studenților. Spre exemplu, a scris articole despre divizibilitatea polinoamelor și despre interpretări geometrice ale unor identități algebrice.

Au existat și situații în care la unele probleme nu s-au dat soluții decât de către 2-3 colaboratori. De exemplu, în 1911, la o problemă propusă de Ion Ionescu, nu au dat soluție decât Dan Barbilian, Petre Sergescu și Ermil Caraman. În anul școlar 1911-1912, ultimul an de liceu al lui Petre Sergescu, pe lângă faptul că este citat cu 74 de soluții corecte la probleme, este menționat, alături de Dan Barbilian, printre premianții concursurilor organizate de *Gazeta Matematică*. În 1916, la o problemă propusă de Gh. Țițeica, privind triunghiurile ortologice, ca rezolvitor, alături de Octav Mayer și Al. Pantazi, apare și Petre Sergescu. Probabil că el a propus și alte probleme, înainte de a fi arestat și dus prizonier în Bulgaria, căci, în decembrie 1917, când nu mai era liber, apare ca propunător al unei interesante integrale.

Spuneam mai sus că *Gazeta Matematică* a înfruntat cele două războaie mondiale, dar nu și-a întrerupt apariția. Cu greu și-a continuat apariția după 1916. Redacția, ca și Guvernul și Casa Regală, s-au mutat la Iași, unde o activitate deosebită au depus Traian Lalescu și Vasile Teodoreanu, astfel că gazeta a apărut, ce-i drept, pe hârtie slabă și în numere duble, dar tot s-a difuzat și s-a trimis chiar și pe front. Dar Petre Sergescu a înfruntat cel mai greu perioada Primului Război Mondial. O parte din articole le-a publicat până în 1917, iar o altă parte după întorcerea din prizonieratul din Bulgaria (1919). Tematica celor două grupe de articole a fost diversă: *Despre grupul cuaternion, Lanț Jordan, Probleme de extrem, Raza de curbură a conicelor, Patrulater inscriptibil, Curbura unei suprafețe, Volumul tetraedrului, Secțiuni în elipsoid, Spații cu n dimensiuni, Cursuri de matematici la Paris* (serie), *Aproximații succesive în geometrie* ș.a. Articolele și notele matematice semnate de Petre Sergescu în *Gazeta Matematică* erau bine apreciate de colaboratorii ei, fiind considerate ca extinderi ale matematicii liceale.

Dar, pentru că a venit vorba de perioada de prizonierat în Bulgaria a lui Petre Sergescu (1917-1918), vreau să semnalez o carte care descrie grozăviile prin care au trecut prizonierii români în aceste lagăre. Cu siguranță, aceeași soartă a avut-o și Petre Sergescu. Cartea se numește *Calendarul de războiu al ostașilor români,* apărută în Editura „Arte grafice C. Sfetea” (1919), dar pe care n-am găsit-o în nicio bibliotecă, scrisă de Aristia Pompei, soția marelui matematician Dimitrie Pompei. În timpul ocupației germane, Aristia Pompei, împreună cu ficele sale, a ajutat prizonierii din lagărele din București (era lagăr și în Palatul Cotroceni) să evadeze și să treacă alături de frontul din Moldova. Unii au fost prinși și duși în lagăre din Bulgaria, iar de acolo i-au scris Aristiei Pompei prin ce au trecut. Cum Petre Sergescu, după terminarea facultății, s-a întors profesor la Turnu-Severin (pe acolo era poarta de intrare a nemților), a fost arestat în 1917, chiar din sala de clasă, ținut 7 luni în România, iar apoi dus în lagăr în Bulgaria. Iată ce povestește slt. Mihăiescu Alexandru, Reg. 75 Infanterie. „În gara Gorni-Oravița, am fost ținuți în ploaie o zi și o noapte, iar un civil bulgar cu gârbaciu în mână striga să seadă toată lumea jos, pe pământul ud. Pe cel ce nu ședea jos îl lovea. (pag. 143) Toată ziua ședeam întinși pe paie, nu ne mișcam deloc, pentru a nu consuma energie. Chipurile noastre deveniseră palide, stravezii, unghiile ni se învinețiseră și aveam ceva hidos și sălbatec în figură. Foamea ne chinuia groaznic și mulți din noi am încercat să mâncăm și paie. (pag. 147) Mâncarea ce ni se dădea era grâu, alternând cu cruște (mere și pere pădurețe uscate); ni s-a dat apoi semințe de mătură, mei, borceag, iar pe vară ni se dădea, la 400 de ofițeri, 20 kg. de ardei verzi fierți în apă.” (pag. 154) Cu siguranță, un asemenea regim a îndurat și Petre Sergescu, care însă, cu înțelepciunea sa, a anticipat concepția lui Noica de a valorifica suferința și libertatea interioară, atunci când cea exterioară nu mai există.

După această paranteză tristă din viața sa, Petre Sergescu pleacă, cu bursă, la Paris, unde își susține licența în matematici și urmează cursuri de filosofia matematicii la Collège de France. În 1923 obține titlul de doctor în matematici la Universitatea București. Prima sa apariție, după prizonierat, în *Gazeta Matematică* este în 1922, când propune o problemă originală. „Să se găsească *p* numere întregi consecutive a căror sumă e un pătrat perfect”. Ceea ce este surprinzător este faptul că primul rezolvitor al acestei probleme este chiar Miron Nicolescu. Continuă să creeze probleme originale, pe care să le publice în *Gazeta Matematică* și, în 1925, publică o problemă căreia îi dau soluție, pe lângă alții, Nicolae Teodorescu, N. Ciorănescu și Cezar Coșniță. După 1925, deși nu locuia în București, din dragoste și respect pentru *Gazetă*, se alătură „stâlpilor” acesteia și intră în colegiul de redacție împreună cu Dan Barbilian, Miron Nicolescu, N. Ciorănescu, D.V. Ionescu, Al. Pantazi, Constantin-Ionescu Bujor ș.a. În perioada 1925-1935, pe lângă problemele propuse sau rezolvate, a publicat și articole despre *Laplacian, Ecuația de gradul trei, Ecuații cu rădăcini subunitare,* ca și despre *Primul congres al matematicienilor români,* precum și un alt articol despre Vasile Conta. În articolele privitoare la cele două Congrese ale matematicienilor români, primul în 1929 (Cluj) și al doilea în 1932 (Tr. Severin) și unde el a suportat cea mai mare parte a cheltuielilor din buzunarul propriu, evidențiază prestigioasa participare și valoarea lucrărilor susținute.

Pe lângă activitatea pe care o depune ca redactor permanent al *Gazetei Matematice,* în toată această perioadă (1925-1935) apare ca propunător al unei probleme în 1933. Cred că în această perioadă, când era deja căsătorit, încă din 1922, cu poloneza Maria Kasterska, locuia în Franța și la Cluj, căci, așa cum povestește Caius Iacob, acest „cuplu mitic” (așa îl numește Basarab Nicolescu) a apărut întodeauna în mod miraculos în viața sa. Când Caius nu reușea să-și publice lucrarea de doctorat, în 1935, căci ar fi durat prea mult timp la editurile franceze, Petre Sergescu i-o publică în revista *Mathematica,* pe care o înființase la Cluj împreună cu Gh. Țițeica și Dimitie Pompei, iar admirabila poloneză Maria Kasterska, pe lângă faptul că asistă la Sorbona, alături de soțul ei, la susținerea tezei lui Caius Iacob, își oferă propria casă ca să-i invite pe participanți la sărbătorirea sucesului conaționalului lor. Când Caius Iacob, cu un strălucit doctorat la Sorbona, nu este încadrat la universitățile din țară, corespunzător unei asemenea pregătiri, Petre Sergescu este cel care îl cheamă la Universitatea din Cluj pentru funcția de conferențiar la matematici.

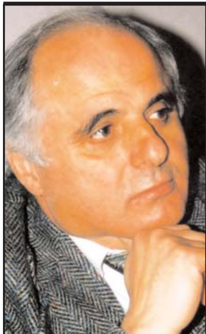
Și în perioada 1935-1946, Petre Sergescu desfășoară o activitate deosebită, fiind redactor la *Gazeta Matematică* și colaborator la *Revista Matematică* din Timișoara, mai ales în anii războiului, când facultatea de matematică din Cluj a fost refugiată la Timișoara. În același timp, se ocupa și de revista *Mathematica*, de la Cluj. Tot în acești ani, împreună cu Maria Kasterska, s-a ocupat de ajutorarea refugiatilor polonezi, ca și de cei din Ardeal, din teritoriul luat prin Dictatul de la Viena.

După plecarea sa definitivă din țară, în 1946, *Gazeta Matematică* și *Revista Matematică* din Timișoara au continuat să publice probleme și articole pe care el le trimisese înainte de a pleca, cum de altfel el a continuat să-și iubească țara și să scrie despre matematica românească până în ultima clipă a vieții: a închis ochii scriind un articol despre Dimitrie Pompei. Articolul a fost continuat de academicianul francez Paul Montel și publicat în *L'enseignement mathématique* din Geneva.

Maria Kasterska l-a susținut în toate demersurile sale, chiar și atunci când, din cei 950.000 lei, cât costa tipărirea și difuzarea revistei *Mathematica,* 430.000 lei au fost donați din leafa sa de profesor. Dacă mai adăugăm și faptul că la congresele de matematică din 1929 (Cluj) și 1932 (Tr. Severin) mai mult de jumătate din bani erau din leafa lui, fără să mai ținem seamă de redactarea, corectura *Gazetei Matematice,* pe care o făcea gratis, putem acum să-l numim „stâlp” al acesteia, alături de cei care, în 1904, au fost numiți astfel: Gh. Țițeica, Andrei Ioachimescu, Ion Ionescu și Vasile Cristescu.

Cărţi şi autori

Un scriitor autentic - Lina Codreanu

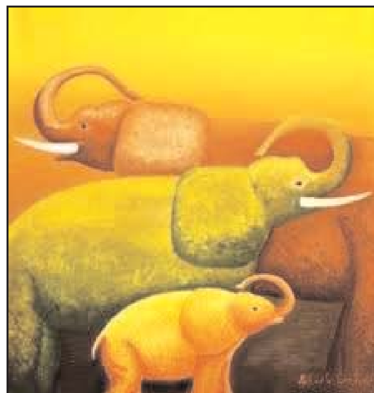
Tudor NEDELCEA

Puţine sunt cazurile în literatura română ca ambii soţi să fie creatori de beletristică. Reputatul şi temutul critic şi istoric literar, eseistul şi prozatorul Theodor Codreanu se bucură de acest beneficiu: soţia sa, Lina Codreanu, nu este numai o remarcabilă profesoară şi confidentă întru idei a soţului său, ci şi o prezenţă tot mai activă şi pregnantă în peisajul literaturii române contemporane. A debutat în 2012, cu o excelentă bibliografie critică *Theodor Codreanu,* apărută la Chişinău, sub egida Bibliotecii Municipale „B.P. Hasdeu", o lucrare de excepţie, exhaustivă, la care s-ar încumeta s-o întocmească doar un serviciu de informare şi documentare al unei mari biblioteci. Dar, Lina Codreanu a elaborat-o singură – o bibliografie adnotată, extrem de preţuită de cercetătorii fenomenului literar românesc. Au urmat alte cărţi de literatură: *Viaţa ca o poveste, lagărul – un coşmar* (Galaţi, Editura Axis Libri, 2013), *Poştalionul* (Iaşi, Editura Junimea, 2014), *Studii şi interpretări* (Rm. Sărat, Editura Rafet, 2015), *Proprietarii de amintiri* (Rm. Sărat, Editura Rafet, 2015), *Chemarea apelor* (Iaşi, Editura Junimea, 2017) şi, cea mai recentă, *Răsfrângeri critice* (Bucureşti, Editura Detectiv literar, 2018). Aproape anul şi cartea în edituri diferite şi de prestigiu, bine primite de publicul cititor sau de critica literară, ceea ce îi conferă o notă distinctă. Lina Codreanu îşi expune profesiunea de credinţă: „Când cuiva îi place să făurească ceva, nu se pune problema vreunui disconfort. Te cheamă şi gata! Truda artistică îl devorează clipă de clipă pe creator, chiar când e conştient că răsplata e dedesubtul aşteptărilor. Creaţia artistică este o trudă plăcută sufletului şi spiritului. Sacrificiul? Sacrificiul, cred eu, implică scrisul de jertfire, adică o experienţă unică, mult mai profundă şi... dilematică. Foarte rari sunt cei aleşi şi întru jertfire." Admirabilă confesiune!

Născută la 25 noiembrie 1949, în localitatea gălăţeană Mândreşti, unde urmează cursurile şcolii generale, continuate la Liceul nr. 1 din Tecuci, Lina Codreanu finalizează studiile universitare, în domeniul filologiei, la Universitatea „Al.I. Cuza" din Iaşi, activând ca profesor de limba şi literatura română timp de peste patru decenii. Debutează în 1974, în periodicul vasluian *Vremea nouă,* colaborând apoi la numeroase reviste literare sau participând activ la diverse manifestări literare de amploare, în ţară sau în afara graniţelor.

Alternând creaţia literară cu domeniul criticii literare, Lina Codreanu ne dăruieşte recenta sa carte, *Răsfrângeri critice,* considerată de însăşi autoarea, „rezultatul unor lecturi la timpul prezent, fiindcă sunt adevărate impresii de lectură, recenzii şi cronici despre ediţiile literare contemporane", apărute vreme de 15 ani în reviste de prestigiu, precum *Cronica, Pro Saeculum, Curtea de la Argeş, Litere, Literatura şi arta, Oglinda literară, Scriptor, Vatra veche, Bucovina literară* etc. Ca metodă de lucru, a decodificat mesajele cărţilor „din perspectiva *in intentio operis,* coroborată cu i*n intentio lectoris",* conform terminologiei utilizate de Umberto Eco în *Opera aperta.*

Structurată în trei capitole, după genul literar abordat: poezie (sub titlul expresiv, *Pulbere pe aripi*), proză (*Imagistică epică*) şi metacritică (*Cărţi despre cărţi*), volumul Linei Codreanu, *Răsfrângeri critice,* abordează scrierile confraţilor prin „paradigma culturală în care a fost elaborată", necantonându-se „de o anumită arie tematică" sau în „matricea unei anume direcţii estetice", întrucât „lumea scrierilor literare contemporane – îşi argumentează autoarea demersul critic – este «în mişcare», uneori haotică, alteori dezmărginită, asemenea fenomenului artistic în genere".

În primul capitol, dedicat liricii, Lina Codreanu se opreşte asupra scrierilor unor poeţi consacraţi şi binecunoscuţi (I. Brad, Gh. Păun, V. Tărâţeanu, I.Gh. Pricop, V. Macoviciuc, I. Alex. Anghelus) sau mai puţin cunoscuţi (Valentina Teclici, Nicuşor Darabană, Olguţa Luncaşu Trifan, Martin Cata, Veniamin V. Boţoroga, Ana Anton), precum şi asupra volumului *Antologie 2014* din colecţia Bibliotecii revistei *Convorbiri literare*, proiect anual realizat de Cassian Maria Spiridon.

Acelaşi criteriu îl aplică şi prozatorilor, pe lângă deja consacraţii Nicolae Dan Fruntelată, Florentin Popescu, Ştefan Mitroi, Gh. Chiper, autoarea îi alătură şi pe A. Brumă, I. Ţicalo, Anica Facina, Romeo Pivniceru. Este un demers curajos, asemenea rubricii lui Laurenţiu Ulici, „Prima vorbă", din *România literară* de pe vremuri.

Din punctul meu de vedere, ultimul capitol, cel dedicat comentariilor critice, este substanţial, Lina Codreanu desfăşurându-se cu dezinvoltură şi spirit critic autentic. Ne prezintă, de pildă, monografia (la bază, teza de doctorat) Adrianei Niculiu despre *Gala Galaction – omul şi scriitorul prin el însuşi,* apărută în 1971. În persoana Adrianei Niculiu (prea puţin cunoscută, din păcate), Lina Codreanu desluşeşte două aspecte: „cercetătorul, care, fără ambiţia de a rămâne în conştiinţa istoriei literare, aduce totuşi o monografie esenţială; mai apoi, dincolo de limbajul critic pot fi intuite în genere particularităţi de natură caracterială ale persoanei".

O cronică literară pertinentă se referă la vol. *Eminescu în reflexii critice* (2017) al cunoscutului eminescolog Constantin Cubleşan, „aflat în primul flanc al luptei pentru cultura autentică din miezul Transilvaniei, [...] veghetor înzestrat cu spirit obiectiv, care-şi asumă răspunderea asupra dreptei cumpăniri", atunci când „atacă subiectul Eminescu".

Referindu-se la vol. *Shakespeare în viziunea lui Eminescu* (2012, autori Diana Cotescu şi Tudor Nedelcea), Lina Codreanu consideră cu temei că este o „cercetare de tip comparatist", spiritul eminescian fiind urmărit „arborescent", modelul shakespearean în cultura română fiind o grilă axiologică pentru valorile culturale româneşti.

Opinii critice competente sunt exprimate şi asupra volumelor: *Dintre sute de femei... prezenţe feminine în scrisul românesc actual* al Mioarei Bahna, *Lecturi empatice* de Petruş Andrei, *Ştefan Petică – evadarea în iluzie* de Ionel Necula.

Credinţa autoarei cum că opiniile sale despre cărţile comentate sunt asemenea unui „fascicol de unde luminoase, cu efect optimizant asupra autorilor" este îndreptăţită, Lina Codreanu abordând cu tenacitate, obiectivitate şi pertinenţă un domeniu delicat şi pretenţios. Altfel spus de savantul de la Chişinău, Mihai Cimpoi, referindu-se la proza sa, „Lina Codreanu, naratoare din mijlocul unei comunităţi cu felul său de a trăi, cu mentalitate specifică, nu are, fireşte, complexul marginalităţii barthesiene de a se raporta la alţi povestitori, având mijloacele sale şi – ceea ce spuneam – garanţia nativităţii".

Lina Codreanu – un nume care se impune şi impune în peisajul literar românesc contemporan autori zonali care merită deopotrivă atenţia cititorilor şi criticii literare.

Un talentat poet al conciziunii

Ion C. ŞTEFAN

N-ai putea crede că un bărbat atât de puternic, energic şi cult, cu lecturi bogate şi-o inteligenţă admirabilă, precum Florian Copcea, poate să scrie versuri de-o aleasă delicateţe şi simţire, ca în poeziile cuprinse în volumul *Fior* (Editura Grafix, Craiova, 2017).

Pare un oximoron al vieţii, cum l-am descoperit în câteva exprimări: „Să vorbim despre această tăcere" (*Tăcere*, p. 12), sau: „Şi creşte precum un gol, clipa" (*Uitare*, p. 15), adică o antiteză lirică dintre bărbatul cu forţă herculeană şi delicatul poet, culegător al unor fragile frumuseţi: „Să visezi îngeri, poate trecând/ păsări fără pereche, eliberatoare,/ viaţa-mi şi noaptea luminând/ femeie întârziată-n chemare" (*Aripă*, p. 9).

Poate că în aceasta constă marea expresivitate a creaţiei sale: în conciziune, ajungând până la o sugestie eliptică: „O, femeie, nesfârşită, trecând,/ de tine dorul mă cuprinde – / îţi simt mâinile-aripi bătând/ cum teama o aşază, şi o întinde" (*Stea*, p. 47).

Titlul volumului de versuri la care mă refer, *Fior,* aparţine mai mult simţirilor trupeşti decât celor din sfera raţională, creative; călătorind prin clepsidra trupului, pentru a alege, dintre firele fine de nisip, boabele de aur, de aceea sunt atât de concise – doar două versuri, ca nişte bătăi de aripi pentru fiecare fior poetic.

Am mai descoperit că toate aceste 73 de micropoeme sunt numite, fiecare, printr-un singur cuvânt: un *Anotimp* al creaţiei sugestive, pentru un cititor iniţiat, pe care autorul îl consideră grăbit: „Departe satul etern şi o cruce/ parcă agăţată de o amintire – mama,/ în sângele meu o răscruce/ şi numele tău învingându-mi teama" (p. 13). În nicio altă parte a lecturilor mele bogate n-am întâlnit o mai potrivită reuniune a regretului pentru trecerea timpului şi a evocării chipului drag al mamei.

Ar putea fi citată fiecare poezie, ca model pentru nişte tineri grăbiţi în poetică, dar eu încerc să descopăr doar expresivitatea unei singure strofe, din câteva: „Prima noastră zi rămâne/ dăltuită-n trup de-un înger/ alb trecând clipe bătrâne/ în balans de ceas-străjer" (*Orologiul*, p. 67).

Fiindcă iată ce am mai înţeles: ca un adevărat dascăl de simţire prozodică, Florian Copcea prezintă în prima strofă cadrul ales, ca apoi să planteze în el adevăratul său fior liric. Ce formidabilă combinaţie, câtă trudă pentru a ajunge până aici, sub exigenţa conciziunii, de care nu se desparte nici măcar o singură dată: „Mult captivă, neştiută/ în carte-am să te las –/ rămâne-vei-n veci căzută/ fără nici-un bun-rămas.// Te-am păstrat ca pe o taină/ lângă sufletul-mi arzând,/ tu i-ai spus să nu mai vină/ răstignindu-l şi râzând…" (*Epitaf,* p. 73). Dar acesta este un epitaf de viaţă, nu de moarte, de aceea nu voi încheia cu ultima poezie din volum, deoarece voi mai adăuga faptul că el, volumul, este o funcţie simbolică între talentul expresiv al poetului şi receptarea cititorului – ca o deplină împletire a experienţelor multiple.

O poetă modernă și expresivă

Ion C. ȘTEFAN

Orice ar scrie – poezie, proză sau critică literară – Maria Mona Vâlceanu se prezintă ca o persoană talentată, sensibilă, delicată și cultă, cu o fire prin excelență poetică, prin sensibilitate și comportament.

În Pitești, conduce, pe lângă Centrul Cultural, un cenaclu literar care-i poartă numele, precum și, de mulți ani, Simpozionul Național *Mircea Eliade și mitul eternei reîntoarceri*; în București, este adesea invitata de onoare a Editurii Betta și a Centrului Cultural Mihai Eminescu, din sectorul unu, unde își prezintă autorii și cărțile tipărite la Editura Zodia Fecioarei; în cadrul lansărilor de carte de la Librăria Mihail Sadoveanu, din Capitală, este o personalitate admirată, activă și pitorească – o impunătoare prezență culturală.

Așa este pretutindeni Maria Mona Vâlceanu – și cred că nu ar putea fi altfel.

Recentul volum de versuri, *Poeme păgâne și alte scrieri* (Editura Zodia Fecioarei, Pitești, 2017), o reprezintă și o oglindește în adevărata ei manifestare creatoare: „Poemele acestea/ sunt scrise acum/ când încă iubesc/ îmbrățișările tale,/ când ochii bărbaților/ îmi desenează pe piele/ volute/ de mângâieri viitoare" (*Poeme păgâne*, p. 5).

Poeta se definește prin culorile și miresmele florilor: „Cel care udă busuiocul/ în zori/ și închide ochii somnoroși ai/ Reginei nopții/ (…) Acela trece prin Poarta Vieții/ cu Sinele său sclipitor/ de argint" (*Poem pentru tine*, p. 6); sau: „Tu, trandafirul toamnei,/ tu, rouă-nfrigurată/ de ce cobori pe inimi/ târziu și înc-odată?" (*Niciodată toamna*…, p. 15).

Prin aceste nuanțe descriptive, simțămintele poetei se filtrează pentru anticipări și iubiri târzii: „După mine/ albe dimineți măsoară/ neumbrit de toamnă/ chipul tău frumos/ și de-ar fi tristețea/ să o strâng, amară/ ochiul meu ar plânge/ cântecul întors,/ mâna mea ar strânge/ umbra ta ușoară/ ca o amintire/ cu miros de fum" (*Neumbrit de toamnă*, p. 17).

Chemările ei lirice sunt senzuale și promițătoare: „Hai să râdem,/ în cuvinte/ tu lumină/ eu pridvor/ și uitând de cele sfinte/ iar să coborâm în dor" (*Chemare*, p. 18).

Chiar regretele în fața trecerii timpului par niște culori de curcubeu: „Ca și cum ar fi joacă, așa,/ Mă îmbată-n lumină castanii/ Printre frunze albe îmi caut /Tinerețea pierdută și anii" (*Amintiri dintr-o lume de ieri*, p. 25).

Avem de-a face cu o poezie modernă, dar altfel modernă decât exprimările încifrate ale unor poeți de ultimă oră: „Nici frunze nu mai sunt/ nici amintire/ culege-mă din umbră/ cu uimire/ culege-mă subțire/ și uitată/ dintr-o poveste cu/ a fost odată"… (*Poem de decembrie*, p. 40).

Prin toate cele scrise de ea în aceste *poeme păgâne*, Mona Vâlceanu se prezintă ca o ambasadoare a sentimentelor primare, care doar aparent sunt *păgâne*, tocmai prin frumusețea lor pură: „Zâmbind spre-extazul clipei/ albe clară/ știu, fericirea doarme-n întuneric/ ca de smoală,/ depinde doar de tine/ să-i simt gustul/ de tine eu depind/ cu lumea mea săracă/ Tu ești laguna/ portu-n care/ niciun vapor nu vine/ și nu pleacă" (*Odă minții mele*, p. 32).

Da: între lumini și umbre, descoperim una dintre cele mai expresive poete contemporane!

Emoții literare de călătorie

Ion C. ȘTEFAN

Când primesc o carte cu dedicație, din partea unui scriitor pe care-l admir și, uneori, îmi este și prieten, încerc acel sentiment al împăratului din poveste, căruia un ochi îi râdea și altul îi plângea.

Bucuria mea este declanșată de speranța că voi parcurge un text bun și voi avea parte de o lectură eficientă și motivantă pentru mine, în compania spirituală a acelui autor; tristețea provine dintr-o îngrijorare: când voi mai avea timp să citesc și acest volum și să scriu despre autorul lui? Fiindcă orice contact cu un scriitor talentat presupune și o asumare de responsabilitate, iar cronica mea amicală devine un fel de dialog cu acel prieten literat, neavând neapărat pretenția să emit păreri de valoare, ci doar unele interpretări pe marginea operei respective.

Iată însă că, de data aceasta, am avut norocul că Lia-Maria și Ion Andreiță tipăresc împreună volumul *Iubiri lângă Marele Zid,* apărut în 2017 la Editura Antim Ivireanul, condusă cu dăruire și competență de scriitorul Ioan Barbu, din Râmnicu Vâlcea, iar interesul meu pentru o astfel de apariție cu iz exotic m-a ajutat, deodată, să-i compar pe cei doi autori de mare prestigiu literar; deși bănuiam că, în familie fiind, fiecare scrie altfel.

Ion Andreiță este un jurnalist de clasă, cunoscut încă din tinerețe ca autor al unor minunate reportaje, care-mi încântau lecturile de odinioară, pe paginile *Scânteii tineretului;* el scrie și acum proză captivantă, cronici și reportaje, traduce și comentează, cu o dorință permanentă de-a ne informa și de-a se exprima specific și convingător.

Lia-Maria Andreiță a fost însă diplomat de carieră, reprezentându-ne țara cu pasiune, mândrie și demnitate, având în acest domeniu o mare experiență, despre care ar putea să se pronunțe în cunoștință de cauză, spre încântarea unui cititor ca mine – care n-a avut, în tinerețe, prilejul să călătorească prea mult peste hotare.

Devenită, de curând, o doamnă de elită a literelor românești, prin publicarea succesivă a câtorva volume de proză cu largă vocație, m-a surprins că, în loc să ne prezinte oglinda strălucitoare a carierei sale, care ar fi fost destul de atractivă, s-a apucat de literatură rurală, gen Liviu Rebreanu sau Marin Preda și a altor câtiva de nivel apropiat. Am ales intenționat vârfurile autorilor care au abordat cu succes tematica tradițională, a sămănătorismului, către care înclinam și eu în tinerețe, tocmai pentru a-mi exprima părerea că literatura recentă a Liei-Maria Andreiță este cel puțin la nivelul autorilor admirați de noi, ba chiar cu un iz modern, actualizat.

Mai mult încă, fosta diplomată de carieră s-a retras din saloanele unor ambasade într-un sat de câmpie, unde ară cu tractorul, așază cu grijă maternă

semințele în brazdă, iar, între timpurile de scurte răgazuri ori în nopțile de iarnă, țese icoane, sfinți și flori. Am descoperit încă de la începutul cărții că și atunci când a zburat cu o cursă intercontinentală de la București la Londra și de acolo în îndepărtata Chină, ea tot la ogorul de acasă se gândea: „Acum, aceste ispite nu mai au niciun efect asupra mea. Am redescoperit parfumul spicului de grâu copt, al floriisoarelui când o caută albina, al mătăsii de porumb, al florilor de câmp, al salcâmului înflorit sau al nenumăratelor soiuri de flori din grădină" (Lia-Maria Andreiță, p. 13). Înconjurată de aceste miresme multiple, amplificate imaginativ, călătorește doamna, alături de soțul său, spre China, pentru a duce câteva exemplare de versuri traduse de ei, în limba română, din mari poeți chinezi, tipărite chiar la Editura Rawex Coms, adică sediul vestitei Catacombe, de pe Calea Griviței, din București.

La capătul acestui drum plin de emoții, cei doi soți o întâlnesc pe Elena Racu, de la Institutul Cultural Român, iar la sediul acestuia pe directorul Constantin Lupeanu, care le coordonează apoi întâlnirile cu scriitori chinezi, prezentându-le o serie de monumente locale, chiar și Marele Zid: „Deodată, vederea este ghilotinată nemilos, mărunțită apoi pe meterezele unei alăturări fabuloase: un dragon uriaș, șerpuind de-a lungul unei miriade de creste muntoase – Marele Zid Chinezesc! Imaginația face eforturi să cuprindă tot ce vede, mintea să explice (Ion Andreiță, p. 136).

Am parcurs paginile acestei cărți nu cu niște filtre de lectură prestabilite, ci doar cu o documentație prealabilă necesară. Dar chiar dacă nu aflam puținele date despre autori, tot le-aș fi descoperit, fiindcă firile lor sensibile se potrivesc destul de bine cu impresia pe care mi-o formasem anterior despre ei, dacă ar deveni posibile personaje ale unui viitor roman al meu.

Frumoasă colaborare cu astfel de oameni despre care nu pot să scriu decât dacă îi asimilez spiritual, în splendida lor desfășurare în această carte, invitându-mă să ne plimbăm împreună, fie prin grădina de rod a Liei, unde ea este o Zână a Florilor, reîntinerind, fie prin livada de pomi din Arefu meu natal, de unde eu am devenit Grădinar de Suflete.

Asemănările și diferențierile dintre cei doi se văd cu ochiul liber (al minții). Textele lor sunt alternative, desprinzându-le după genul pronumelui personal: Doamna povestește la feminin cum au călătorit cu un avion supersonic, ce impresie i-a făcut albastrul spațiului străbătut și specificul sufletului chinezesc, revenind mereu, în amintire, spre satul natal din România, cu dese comparații și revărsări lirice de patriotism, din sufletul unei țesătoare de îngeri, care a ajuns cu arta sa tradițională până la picioarele lui Iisus Hristos, Fiul Omului și al lui Dumnezeu, cel răstignit întru credință în Tatăl Atoatestăpânitor, Fiu pe care l-ar fi luat sub oblăduirea sufletului ei de Țărancă, din Câmpia Română, ca o a doua mamă, dacă acest fapt dumnezeiesc, al unei mari și nenegociabile credințe, ar fi fost posibil. Evident că niște adevăruri plastice le-am completat cu imaginile pe care le-am privit cu uimire într-o expoziție de tapițerie, a Doamnei, la Râmnicu Vâlcea, unde fusesem invitați, pentru aproape o săptămână, de prestigiosul scriitor Ioan Barbu, unde talentata scriitoare a șters hotarul dintre literatură și artele plastice.

Pe când domnul Andreiță: cult, modern, autoritar și generos, urbanizat încă de pe vremea când lucra la un cotidian pentru tineret, de la Casa Scânteii, s-a manifestat și în această carte de familie ca un bun autor de reportaje, mai ales că, în tinerețe, fusese printre primii redactori dintr-o țară socialistă europeană care au vizitat Marea Chină. A avut o idee formidabilă de a îmbina reportajele din tinerețe cu realitatea contemporană a Chinei, aflată într-o puternică dezvoltare.

În continuare: descrieri minunate, albume verbale, chipuri de scriitori chinezi, câteva figuri de la Ambasada Română, între care și prietenul nostru scriitor Constantin Lupeanu – un om de-o rară cultură și noblețe sufletească.

O carte-mozaic: însemnări de călătorie, incursiuni culturale în relațiile românochineze, care au o tradiție îndelungată, conversații multiple cu poeții chinezi traduși de cei doi și altele – pe care vă rog să le descoperiți singuri, fiindcă e vorba de-o carte cu totul atipică, scrisă de doi soți care se completează, fără a se confunda vreodată. Dacă doar unul dintre ei ar fi alcătuit acest volum, ar fi fost altfel, dar mai puțin decât colaborarea lor literară – și sper că aceasta va continua și pe ogorul unde țesătoarea de vise și credință este stăpână.

Cărți și autori

Ipostaze ale (non)ficțiunilor lui Dumitru Radu Popescu

Florian COPCEA

Dumitru Radu Popescu este, ceea ce numim îndeobște, un scriitor total. Romanele sale – *F, Vânătoarea regală, Ploile de dincolo de vreme, Împăratul norilor, Viața și opera lui Tiron B., Orașul îngerilor, Falca lui Cain, Întoarcerea tatălui risipitor* – sunt doar câteva dintre construcțiile epice care l-au consacrat. Miturile și, mai ales, formulele semantice utilizate au contribuit decisiv la celebritatea pe care a căpătat-o în literatura națională și universală. Pornind de la considerentul că Dumitru Radu Popescu s-a impus ca un adevărat corifeu în lumea literelor românești, vom accentua faptul că proza a devenit pentru el o modalitate indiscutabilă de reprezentare a existenței artistice. Datorită misiunii asumate, grație celor trei elemente ale formulei literare practicate, remarcate de Eugen Simion: *gustul pentru mister și spectaculos, o intrigă bogată și poeticul*, prozatorul D.R. Popescu intră definitiv, și pentru totdeauna, în jocul cu semnificațiile paradoxului existențial, nu pentru a se erija în Dumnezeu, ci pentru a întemeia o mitologie. Expresia stilistică a acestui catharsis pare să fie însăși rațiunea de a fi a creatorului care poate asigura unicitate operei „purtătoare de Istorie" (Roland Barthes) și o fuziune ireversibilă a eului auctorial cu textul acesteia. Cogito-ul autorului, aflat într-o relaționare (îndeosebi estetică) cu cel al operei create, devine simbolul unui univers paralel, sincronic, mistificator și metafizic, în care omul descoperă tot timpul că „nu este nimic altceva decât ceea ce se face el însuși" (P. Sartre).

Prozele lui D.R. Popescu sunt „deschise", ca să folosim cunoscuta teorie despre operă a lui Umberto Eco, lucru care dezvăluie ceea ce, la rândul său, Roland Barthes numea „o transportare a stilului spre alte teritorii ale limbajului și ale subiectului, departe de un cod literar clasat". În *Opere* I. *Mări sub pustiuri* (Ed. Polirom, Iași, 2010), D.R. Popescu ilustrează și, dacă vreți, validează, tocmai sensul scriiturilor sale. Se poate vorbi în acestea despre o canonicitate a genului romanesc, despre unele dintre elementele avangardei moderniste întâlnite și în romanele lui William Faulkner, dar altfel cultivate și determinate contextual. Nu invocăm o analogie între operele celor doi mari scriitori, dar „rețetele" lui D.R. Popescu se detașează net și spectaculos de arhetipurile după care W. Faulkner și-a „experimentat" hermeneutica prozodică.

Temeiurile epico-ontologice care stau la baza narațiunilor *Păpușa spânzurată, Ploaia albă, Mări sub pustiuri, Leul albastru, Duios Anastasia trecea,* deși sunt, din punctul de vedere al tehnicii, de sorginte occidentală, au o identitate istorică specific românească. Ioana din *Păpușa spânzurată* este un personaj magnific. Viața ei fusese un calvar lângă Toma Jumanu, bărbatu-său, acum mort, pe care douăzeci și șase de babe veniseră să-l jelească. Ioana însă, crâncenă și afectată, își rememorează anii tinereții care „trecuse fără s-o vadă", și plânge după aceasta, și nu după cel care fusese om „rău din fire". Prozatorul pătrunde în dedesubturile sufletului, declanșează resorturile unei sensibilități acute și, cu instrumente stilistice simple, (de)construiește parabola luptei dramatice a omului cu singurătatea, într-un cuvânt, cu destinul.

În *Duios Anastasia trecea*, autorul, urmând firul narativ al tragicului, enigmaticului Oedip Rege, desigur, într-o manieră proprie, ne demonstrează că adevărul nu întotdeauna triumfă, că, în cele mai multe cazuri, acesta, presupunând nenumărate sacrificii, devine inutil pentru condiția umană. Autorul mizează aici pe efecte psihice greu de stăvilit, care conferă plăcere textului desacralizat. În toate cele douăzeci și patru de povestiri care compun volumul menționat, D.R. Popescu își are logosul orientat spre ceea ce presupune *filosofia Ființei* traumatizată de conflicte existențiale și de mituri deja create, unele la începutul lumii, el intervenind pentru a le interpreta din alt unghi sau pentru a le cosmetiza/reactualiza conform necesității definitorii a omului modern, confruntat cu realități fictive, împovărătoare, cu o conștiință proprie despre viață. Reconsiderarea raportului *autor-personaj,* ecuație care convertește eul biografic al romancierului, declanșează un proces profund de recuperare a autorului și nu eliminarea lui, chiar dacă motivul ficțiunii se dezvoltă latent, în crescendo, ca să asigure consistența tramei epice a nuvelelor.

Opere I. *Mări sub pustiuri* valorifică activ potențialul imaginativ al prozatorului, certificând asertiunea enunțată mai înainte, stârnind astfel imaginația. D.R. Popescu, cu siguranță, ar putea avea un cu totul alt raționament cu privire la reeditarea prozelor de tinerețe, decât cel pe care ni-l închipuim noi, fascinați de tradiția deja cunoscută a restituirilor, la modă, împrejurare în care mentalitățile influențează, negativ sau pozitiv, depinde de buna credință a exegetului, cultura în general. Volumul în discuție apare, deci, într-o epocă bulversată de nonvalori și de ofensiva agresivă a internetului care (dar asta este altă chestiune) ne-a îndepărtat de obiectul numit *carte,* viciindu-ne, nu?, gândirea.

Unitatea voce-idee existentă în structura mini-nuvelelor *Gâștele sălbatice, Cireșul cu clopoței, Ora cinci, La culesul perelor,* induce reperele stilului inconfundabil care l-a consacrat pe D.R. Popescu: *simplu, concis, parabolic.* Fondul psihologic și moral al mesajului umanist pe care ni-l transmite autorul dă o perspectivă istorico-socială unui mit faustic devenit laitmotivul ideatico-artistic al timpului trăirii și regăsirii, proiecție antiutopică a realismului ontologic. O ilustrare vie a respectivei ideologii, să nu ne ferim a-i spune astfel, este nuvela *Dor,* unde viziunea epică este, în fond, tragică. Scriitorul este creatorul destinului personajelor sale, în care sunt încorporate sensurile umane ale suferințelor tragice ale acestora. De fapt, *Dor* este o testare a resurselor artistice ale lui D.R. Popescu datorită cărora a zămislit, indubitabil, fresca unei istorii în care fericirea și nefericirea eroilor capătă dimensiuni cosmice. Relația conflictuală între Lena și Milu întruchipează, într-un fel, un cod interconex, cu largi reverberații în literatura universală, mai ales că, din punct de vedere compozițional, este realizată sub forma unui monolog interior continuu, tributar mai multor dimensiuni temporale, pentru a crea atât un suspans, cât și o stare absurdă de luciditate.

Originalitatea narativă a prozelor din *Opere* I. *Mări sub pustiuri* constă, dincolo de particularitățile pragmatice, expresive, ale construcțiilor, în voluptatea dialogurilor directe și subînțelese, pitorești, picante sau adânc filosofice, care le conferă un *rol actanțial* (cf. Jakobson), îmbogățind astfel câmpul semantic și stilistic al textului. Proza lui D.R. Popescu, indiferent că este de inspirație rurală sau urbană, se constituie într-o multitudine de puzzle-uri de realități ascunse, dar cognoscibile, fapt care ne sugerează tendința autorului de a intra în istoria culturologică a spațiului etern-identitar prin crearea unor tipologii umane esențiale. Arta romanească este o copie fidelă a vieții, bazată pe un limbaj ficțional, individualizat, care exercită un impact semnificativ asupra capacității autorului de a se dedubla, de a coexista și în ființa sa biologică, și în cea „împrumutată" personajelor. Relevante în acest sens sunt nuvelele *Leul albastru* și *Drumul,* care stratifică tematic, am zice, cu suflu epopeic: *destinul, paradisul, labirintul, ființa* și *moartea.* Acestea, și multe altele, reprezintă ipostaza demnității, a mitului consubstanțial al *luptei sinelui cu sinele,* cel din urmă intersectat de liniile euclidiene emoțional-psihice ale imaginarului diegetic. De aici putem trage concluzia firească și obligatorie că scriitorul D.R. Popescu este ghidat în demersul său epic de principiul autologic universal al *Ființei* și dispune, la nesfârșit, de resurse artistice inepuizabile, în măsură să confere relevanță actului de creație. E lesne de observat că personajele-cheie din *Opere* I. *Mări sub pustiuri* urmează un model unic de spiritualitate (deosebindu-se, prin ceea ce R. Barthes numea „conștiința cuvântului", de cele ale lui Zaharia Stancu, Fănuș Neagu, Marin Preda), situație care pur și simplu te forțează să accepți teza că relația *autor-personaj* este antinomică, îndeosebi în susținerea dialogică a conotropilor *lume* și *existență.* Lipsa liniei de demarcație între eu și celălalt constituie unul dintre avatarurile literaturii, moment în care ne amintim de întrebarea lui Eugen Simion din *Întoarcerea autorului. Eseu despre relația creator-operă*: cine vorbește în operă?

Călătoria estetică a lui D.R. Popescu, derulată de-a lungul firului Ariadnei, vizibil, prin labirintul modelelor, antimodelelor și seducțiilor literare, care, din fericire, nu l-au atras, el urmându-și propriul drum, este expresia unei vocații înnăscute. Arhitectura eclectică a prozelor romancierului reflectă, să recunoaștem, aspirația sa de a regenera genul romanesc. Urmând acest raționament nu ne împiedică nimeni să considerăm că D.R. Popescu este un fenomen, mereu aflat în căutarea ficțiunii și a văzutului nevăzut, certificând astfel harul cu care s-a născut. Dacă am ține seama de conceptul lui Mikhail Bakhtin – *heteroglossie,* am putea susține că D.R. Popescu are o biografie ficțională din care, deseori, atribuie anumite trăsături și personajelor pe care le creează. Drept urmare, alteritatea arhetipală, cognitivistă, îi permite *alter ego*-ului său să se oglindească, să se identifice sau nu cu propria-i persoană, să se „multiplice", fără însă ca între privitor și cel privit să se declanșeze vreo rivalitate: *eu devine celălalt, celălalt = eu.* Creatorul, conștient fiind de semnificațiile aparatului reflexiv (= oglindă, explică Jacques Marie Lacan, în *Le stade du miroir comme formateur de la fonction du Je*, Paris, Gallimard, 1971) și de translația eului dinspre existent către inexistent, facilitează comunicarea realității imediate cu incertul fantastic mitic, acesta din urmă fiind, permanent și fără opreliști, generator de forme deschise de viață și de artă.

„Metamorfozele" lui D.R. Popescu confirmă ceea ce Bacon observa, vizavi de motivul oglinzii: „Spiritul uman este ca o oglindă ce oferă razelor venite de la lucruri o suprafață inegală, care amestecă propria sa natură cu natura lucrurilor, le desfigurează și le corupe". Aproximativ în același context, Dan Grigorescu (în *Jocul cu oglinzile*, Ed. Universal Dalsi, București, 2000) este de părere că „semnificația artei stă în capacitatea ei de a reinterpreta vizualul". Revenind, și autorul volumului *Opere* I. *Mări sub pustiuri* este obsedat anume de imaginea din oglindă, de descoperirea celuilalt eu în spatele măștilor purtate, ritualic, de personajele cărora le-a dat chip, timp și lume. Ideea exprimată prinde, la rându-i, viață, desigur, în (ne)mărginirea universului estetic, gigantesc, însuflețit de creator cu o sublimă sete de absolut.

E firesc, așadar, ca artistul să se regăsească în tectonica propriei opere, accentuând traiectoria unui spirit vizionar, stăpânit de sentimentul absolutului și al creației.

O sursă organică și vitală pentru inspirația lui D.R. Popescu o constituie arhetipurile literaturii universale, chiar dacă, cum spuneam mai înainte, nu a insistat decât tematic asupra lor: viața, moartea, mitul, omul, timpul, creația și eternitatea. Toate acestea se regăsesc, sub o formă sau alta, în „biografia" personajelor. D.R. Popescu nu recuperează artistic lumea pierdută (sau cea numită) a lui Dante, ci o reinventează, dându-i dimensiuni fizice și metafizice.

Iorga în primii ani de posteritate

Florentin POPESCU

Este un adevăr unanim recunoscut (şi nu de azi, de ieri!) că, pe măsură ce trece vremea, moştenirea culturală a unor mari personalităţi îşi dezvăluie noi faţete, noi carate ale valorii, ale semnelor şi semnificaţiilor lor, impunând totodată noi grile de evaluare în raport cu istoria naţională.

Este şi cazul marelui savant Nicolae Iorga – despre care s-a scris mult în ultimele decenii, însă nu atât de mult încât să putem considera că opera lui a fost definitiv şi în toate compartimentele analizată şi clasată definitiv într-un anume loc al patrimoniului de valori naţionale, fără a mai lăsa loc de noi aprecieri şi puncte de vedere din unghiul posterităţii.

Este, de asemenea, cunoscut şi recunoscut faptul că unul dintre cei mai harnici şi avizaţi cercetători şi editori ai marelui savant, de aproape trei decenii încoace, a fost şi a rămas Valeriu Râpeanu, ale cărui contribuţii în domeniu sunt mai mult decât remarcabile, aşa încât oricine se va avânta de aci înainte în studierea vastei, polivalentei şi seducătoarei opere a lui Nicolae Iorga îşi va putea lua drept necesar sprijin ceea ce ne-a dat până în prezent acest autor.

Lucrări precum *Cultură şi istorie* II: *N. Iorga – Gh.I. Brătianu* (1981), *Cultură şi istorie* III: *N. Iorga – I.G. Duca* (1989), *N. Iorga – Mircea Eliade – Nae Ionescu. Polemici, controverse, elogii* (1999), *Nicolae Iorga* (1994), *Orientări în cultura română modernă. Început de secol. Direcţia naţională* (2005) şi altele, ca şi textele apărute în volumele *Pe drumul tradiţiei* (1973), *Interpretări şi înţelesuri* (1975), *Cultură şi istorie* (1979), *Scriitori dintre cele două războaie mondiale. De la N. Iorga la…* (1981), *Noi şi cei dinaintea noastră* (1996), *O istorie a presei româneşti. De la Mihail Kogălniceanu la N. Iorga* (2008), sau ediţiile pe care le-a îngrijit, *N. Iorga, O viaţă de om aşa cum a fost* (1972), *Teatru şi societate* (1986), *Sub trei regi* (1999), *Sfaturi pe întunerec* (2001) – cuprinzând textele rostite de marele savant la microfonul Radiodifuziunii între anii 1931-1940, *O nouă epocă de cultură* (2007), reprezintă nu numai o carte de vizită impresionantă a d-lui Valeriu Râpeanu în materie de studii despre N. Iorga, ci şi creditul pe care trebuie să i-l acordăm de fiecare dată când editează ori tipăreşte o nouă carte, fie cuprinzând texte ale genialului cărturar, fie contribuţii proprii la cunoaşterea vieţii şi operei lui.

Este aproape de la sine înţeles că şi cel mai recent volum (Valeriu Râpeanu, Sanda Râpeanu, *N. Iorga, 1940-1947. Reconstituire cronologică*, 2016) are darul de a se constitui într-o contribuţie importantă la cunoaşterea destinului operei iorghiste în posteritatea autorului ei, mai ales că este vorba de o perioadă insuficient sau chiar deloc abordată până acum.

De ce şi-a ales dl. Valeriu Râpeanu anii 1940-1947, ani din debutul (dacă putem zice aşa) posterităţii cărturarului, ne spune el însuşi în chiar primele rânduri ale *Introducerii:* „1940, 1947: doi ani fatidici pentru Nicolae Iorga şi deopotrivă, doi ani fatidici pentru istoria României. Nu vrem să alunecăm pe tărâmul apropierilor hazardate, al construcţiilor arbitrare. Dar acum, când perspectiva timpului şi luciditatea ne permit o privire nepărtinitoare, ferită de orice angajări partizane, o realitate se impune. Aşa cum în timpul vieţii numele lui Nicolae Iorga a fost implicat, prin scrisul şi faptele sale, în cinci decenii de istorie românească, tot aşa moartea şi destinul postum al operei sale au fost condiţionate şi se explică prin seismele aceleiaşi istorii… A fost asasinat de extrema dreaptă omul care a avut de la primii paşi ai scrisului şi înfăptuirilor sale vocaţia rostirii adevărurilor în care credea mai presus de conjuncturi, iar numele şi opera i-au fost interzise mulţi ani de extrema stângă, pentru că sensul vieţii şi operei sale veneau în contradicţie cu ideologia care se aşternea peste ţară din 1944. Cele două extreme au acţionat în aceeaşi direcţie: una suprimând omul, cealaltă interzicând opera care exprima tumultul ideilor sale.”

Desigur, pentru a înţelege cât mai exact împrejurările în care au avut loc atât asasinarea, cât şi interzicerea operei în 1947, era necesară o incursiune în viaţa socială şi politică a acelor timpuri. Valeriu Râpeanu, semnatarul *Introducerii*, o face cu atenţie şi bine motivat, începând de prin anul 1938, când, zice d-sa, „N. Iorga, deşi îngrădit – aşa cum a şi declarat – de situaţia sa de demnitar, de profesor şi de neutralitatea ţării noastre, a construit cel mai amplu şi cel mai coerent sistem de gândire românească împotriva imperialismului contemporan, căruia i-a relevat sursele, i-a opus raţiunii istoriile, i-a demascat caracterul agresiv, vădit prin nesocotirea drepturilor pe care le aveau statele şi naţiunile agresate. Toate mijloacele de afirmare ale gândirii sale, toate formele de expresie ale personalităţii sale s-au focalizat în această direcţie: curs universitar, conferinţă radiofonică şi publică, articol cotidian, comunicări la congrese şi reuniuni ştiinţifice de peste hotare, lecţii la cursurile de la Vălenii de Munte.” Toate celelalte mişcări şi mutaţii din viaţa politică internă, mişcări în care N. Iorga şi-a manifestat tranşant poziţia patriotică, naţionalistă, aveau să culmineze cu asasinarea lui de către legionari.

Nu mai puţin de trei capitole (sugestive prin chiar titlul lor) din acest corpus de texte sunt consacrate eliminării fizice a savantului: *Preludiu tragic, Asasinarea morală, Asasinarea lui N. Iorga. Extrase din presa vremii,* reproducerea opiniilor unor personalităţi politice ori ale presei – uneori într-un limbaj de o violenţă nemaiîntâlnită – se constituie într-un documentar ce constituie mărturii indubitabile ale atacatorilor savantului şi, la un posibil proces al istoriei, ele n-ar putea şi n-ar trebui ocolite. Aşa, de pildă, Constantin Noica îl acuza că „e necinstit sufleteşte”, iar un anume I.P. Prundeni îl considera „umbra lui Robespierre”. Mai târziu, după asasinat, ecourile europene n-au întârziat să apară. Valeriu Râpeanu le reproduce *ad-litteram.* Ele au fost numeroase şi au venit din partea unor mari personalităţi politice şi culturale. Între altele, Henri Focillon scria: „România Mare de ieri era opera lui N. Iorga. Cărţile lui, cuvântul, opera-i uriaşă de istorie şi de om de acţiune arătaseră lumii întregi unitatea prin veacuri a unui neam sfâşiat. În timpul marelui război o îndemnase să intre în luptă. În zile grele, când jumătate din pământul ţării era ocupat şi România tăiată în două, ca Franţa astăzi, o cuprinsese în braţele-i puternice şi-i sădise în suflet nu cine ştie ce ruşinoasă filosofie a ispăşirii, ci forţa şi mărinimia hotărârilor bărbăteşti” (noiembrie 1946). De altfel, capitolul următor, al IV-lea – *Opinia publică omagiază personalitatea lui N. Iorga,* vine ca un adjuvant al celui anterior, adunând în cuprinsul lui opinii şi gânduri de recunoştinţă pentru marele om şi pentru opera lui.

Urmând cronologia evenimentelor, aşa cum s-au desfăşurat ele după anul 1942 (Cap. V. *Continuitate şi contestare*), autorii acestei crestomaţii pun în pagină anul următor, 1943, în care are loc ceea ce d-lor numesc *Culminaţia prezenţei postume a lui N. Iorga*, în care se înregistrează „Un moment de rezonanţă ştiinţifică şi publică: discursul de recepţie al lui Gheorghe I. Brătianu la Academia Română”, de fapt, o trecere în revistă a înfăptuirilor celui omagiat, dar şi o exactă portretizare a lui în faţa naţiunii şi a istoriei. Ne-a reţinut atenţia un pasaj care, credem, spune totul: „…Învăţatul trecut prin disciplina Şcolii de Înalte Studii din Paris, pentru a urma apoi la Leipzig şcoala riguroasă a lui Lamprecht, aducea şi preocupări de alt ordin, ce până atunci îşi găsiseră prea puţin, sau defel, locul cuvenit în scrierea istoriei naţionale. Pentru Iorga istoria fiind viaţa însăşi, aşa cum a fost şi cu tot ce a fost, nu se putea mărgini la enumerarea războaielor şi întâmplărilor zilnice, mai puţin încă la o înşirare de biografii panegirice. Cultura toată se integra în istorie, cu toate manifestările ei literare şi artistice, după cum poporul întreg, de la vlădică la opincă, de la conducătorii săi cu spada ori cu sfatul – până la masele anonime ale aşezărilor săteşti, lua parte la viaţa istorică. Era dat veacului nostru să descopere formula grozavă a războiului total; se poate spune că Iorga a fost printre acei care au avut viziunea istoriei totale, nu însă spre a distruge, ci spre a construi.”

În 1944, însă, începe „Ofensiva împotriva lui N. Iorga”, care constă deopotrivă în atacuri la adresa savantului, în manifestări de opoziţie la dezvelirea bustului de la Vălenii de Munte, în închiderea Universităţii de vară din acelaşi oraş şi în altele, pentru ca în 1947 „cortina să cadă pentru mai bine de un deceniu”.

Autorii prezentei antologii, dând dovadă de multă acribie şi simţ istoric şi filologic, au „şters colbul” cum ar fi spus Eminescu, nu atât de pe „cronice bătrâne”, cât de pe colecţii de publicaţii şi de pe studii despre Iorga, multe dintre ele nereeditate încă, şi ne oferă acum, cu un plus de răspundere, nu numai un Iorga aşa cum îl ştiam din tot ce s-a publicat până în 1944, ci şi un portret al acestuia după 1944. Evident, un portret în oglinda distorsionantă a regimului politic instaurat în România după anul respectiv. „Studiile şi articolele – ţin să ne precizeze autorii – au fost reproduse integral. Mai multe motive ne-au determinat să procedăm astfel. După 1944, interdicţia care a operat decenii întregi asupra unor istorici – Gheorghe I. Brătianu, Al. Lapedatu etc. – sau asupra unor ziarişti – Pamfil Şeicaru, Nichifor Crainic – a făcut ca aceste texte să rămână fie în pagini de reviste cu tiraj restrâns, fie în pagini de ziare a căror consultare era interzisă… Nu puţine articole şi studii selectate de noi apar pentru prima dată în volum. Ţinem să avertizăm cititorul că n-a fost posibil să reproducem tot ce s-a scris despre N. Iorga în aceşti şapte ani postumi. O selecţie s-a impus din două motive: cantitativ – numărul mare de pagini – şi calitativ – unele articole, evocări plăteau tribut convenţionalismului, tonului exaltat, reluând locurile comune din timpul vieţii lui N. Iorga. N-am vrut să fragmentăm şi nici să lăsăm deoparte pagini esenţiale.”

La capătul lecturii putem afirma, la rândul nostru, că autorii şi-au onorat sarcina asumată, dându-ne o carte-reper despre una dintre cele mai mari personalităţi pe care le-a avut vreodată România.

Nu putem încheia comentariile despre *Opere* I. *Mări sub pustiuri* fără să adăugăm acest citat al lui Mircea Iorgulescu (vezi *Ceara şi sigiliul,* Ed. Cartea Românească, Bucureşti, 1982): „Pentru D.R. Popescu, întreaga literatură tinde să fie nu doar un stomac monstruos de rechin capabil să înghită nesăţios orice, ci, încă mai mult, o realitate totală, căreia nu-i este nimic indiferent şi nu-i scapă în irezistibilul său elan devorator, neselectiv, dizarmonic şi uniformizant. Ficţiunea încetează să-şi mai caute autonomia şi să-şi afirme independenţa; înglobând totul, cucerind totul, impunându-şi pretutindeni regulile, devine unica realitate. În spaţiul ei discontinuu, când aglomerat până la sufocare, când rarefiat până la inconsistenţă, heteroclit şi aleatoriu, pot intra – şi intră – nu numai produse ale imaginaţiei, dar şi realitatea însăşi. Această expansiune a sistemului fictional duce la pierderea libertăţii elementelor care îl compun şi a individualităţii lor. De la o carte la alta, lumea lui D.R. Popescu este tot mai puţin una modelată şi devine tot mai mult una infinit modelabilă.”

Vecina mea, Africa

Expansiunea terorismului în agonie

Nicolae MELINESCU

Începutul verii în Cornul Africii înseamnă trecerea de la *jilal,* anotimpul cel mai secetos, la *gu,* perioada de trei luni marcată de musonul din sud-vest. De-a lungul coastelor Somaliei, fenomenul ciclic natural este însoţit de un fel dezmorţire a vieţii localnicilor, mai anemică în interiorul arid, care rămâne victima arşiţei deşertice şi semideşertice.

Este şi perioada în care mai vechile ambiţii sau incapacităţi politice, sociale sau economice persistente produc victime, noi tensiuni şi nesiguranţă pentru omul de rând. Ambiţiile le manifestă grupurile extremiste, încăpăţânate să impună fundamentalismul islamic cu orice preţ şi cu oricâte victime nevinovate. Incapacităţile provin din statutul prelungit de stat fragil al Somaliei, în care guvernul susţinut de Uniunea Africană şi de ţările donatoare bogate nu a reuşit să-şi impună autoritatea pe întreg teritoriul cu egală forţă şi recunoaştere după 27 de ani de conflict intern.

La începutul lui aprilie 2018, două camioane încărcate cu explozibil, conduse de fanatici sinucigaşi, au atacat unităţile ugandeze, desfăşurate de coaliţia militară multinaţională AMISOM, sub mandatul Uniunii Africane. Primul atac a fost declanşat la 9 dimineaţa împotriva bazei de la Bulamarer, situată la 80 de kilometri sud-est de capitala Mogadishu. 46 de militari ugandezi au fost ucişi de explozia primului camion-capcană şi de asaltul care i-a urmat declanşat de militanţii Al Shabaab. Maiorul somalez Farah Osman, a cărui unitate se afla aproape de Misiunea Uniunii Africane în Somalia, AMISOM (African Union Mission in Somalia, orig. engl.) a declarat pentru Reuters: „Un mare număr de militanţi Al Shabaab au deschis focul de la liziera pădurii. A fost o luptă de iad, cu multe victime. După ce au invadat baza multinaţională, au pornit pe jos şi au atacat satele din apropiere. Până la urmă au fost opriţi, dar violenţa atacului iniţial nu ne-a permis să intervenim imediat.” (https://www.reuters.com/)

Soldaţii ugandezi au dat alarma şi în sprijinul lor a pornit o unitate de transportoare pusă imediat în marş de la o altă bază din apropiere. Convoiul a fost atacat de al doilea camion-capcană, a cărui explozie a provocat întârzierea intervenţiei salvatoare şi a mărit numărul morţilor. „Mulţi ne erau prieteni. Am încercat să-i ajutăm, dar un camion capcană ne-a întârziat. Mulţi dintre militarii ugandezi au murit pentru că evacuarea de urgenţă nu s-a putut face rapid. Teroriştii au blocat drumul”, a declarat colonelul somalez Abdi Nur Hashi, încartiruit la baza vecină cu cea supusă atacului (https://www.theguardian.com/ world/ 2018/apr/01/al-shabaab-attack-kills-ugandan-soldiers-in-somalia, accesat 2 aprilie 2018). Purtătorul de cuvânt al armatei ugandeze a declarat că 30 de militanţi au fost omorâţi, dar purtătorul de cuvânt al grupării Al Shabaab a susţinut că 59 de ugandezi au murit şi numai 14 mujahedini au pierit în atac.

În drumul lor, teroriştii au deschis focul împotriva civililor şi au incendiat mai multe gospodării. După raidurile ucigaşe, au jefuit şi au ars mici chioşcuri întâlnite în cale. Ca şi în alte episoade asemănătoare, teroriştii au urmărit să provoace groaza în rândurile localnicilor şi să-i facă să le accepte prezenţa, de frică, dacă nu din simpatie faţă de doctrina lor extremistă. „Al Shabaab ne-a ameninţat de multe ori pentru că le-am vândut ţigări şi răcoritoare soldaţilor, ceea ce înseamnă lepădare de credinţă pentru Al Shabaab. Tot sperăm la mai multă protecţie, dar situaţia se degradează. Guvernanţii se ceartă între ei şi Al Shabaab îşi continuă atacurile sălbatice. Avem nevoie de ajutorul lumii şi al AMISOM, care nu trebuie retras din ţară”. (https://www.theguardian.com/ world/2018/apr/01/.) Tocmai plecarea forţei multinaţionale din Somalia, la care Uganda participă cu 6.000 din cei 22.000 de militari ai contingentului, urmăreşte Al Shabaab prin campania de atentate. În iulie 2016, Uniunea Africană a anunţat reducerea treptată a efectivelor. La sfârşitul lui 2017, o mie de militari au părăsit misiunea, încă o mie pleacă la sfârşitul lui 2018 şi, până în 2020, retragerea va fi încheiată, potrivit unei rezoluţii ONU adoptată în urmă cu un an. În mod firesc, reducerea efectivelor menţionate lasă loc invaziei extremiştilor, pentru că sistemul local de securitate colectivă este mult prea fragil, dacă nu chiar inexistent în unele zone, în special în jumătatea sudică a ţării. În 2011, trupe kenyene şi somaleze au executat o operaţiune de eliminare a elementelor teroriste numită Linda Nchi („Apăraţi ţara”, orig. swahili). După şapte luni de lupte, 700 de militanţi au fost ucişi şi 61 au fost capturaţi. Au murit 31 de militari somalezi şi 13 kenyeni. Operaţiunea a fost declanşată după răpirea a două asistente spaniole care lucrau pentru Médicins Sans Frontière din tabăra de refugiaţi Dadaab. Planul de pedepsire a răpirii a fost cunoscut de serviciile americane şi franceze şi susţinut fără rezerve de populaţia din nordul Kenyei, frecvent atacată de raidurile transfrontaliere ale grupării Al Shabaab. În octombrie 2011, preşedintele somalez Sharif Sheikh Ahmed şi ministrul kenyan al Apărării, Mohamed Yusuf Haji, au semnat la Mogadishu un acord de cooperare în lupta împotriva teroriştilor din Al Shabaab. Succesele de la sfârşitul acelui an şi din prima jumătate a celui următor au diminuat agresivitatea islamiştilor. Ajutoarele, armele şi finanţările venite fie din partea unor susţinători din diaspora somaleză sau din partea unor grupări ultrareacţionare arabe au grăbit refacerea efectivelor şi a încrederii comandanţilor Al Shabaab.

Pe măsură ce operaţiunea Atalanta a Uniunii Europene a adus tot mai multe unităţi navale de luptă în apele teritoriale somaleze, operaţiune la care fregata românească „Regele Ferdinand” a luat parte timp de trei luni la sfârşitul lui 2012, teroriştii islamişti s-au ascuns tot mai departe de litoral, în localităţi cu populaţie civilă numeroasă, folosită de militanţi ca scuturi umane împotriva forţei multinaţionale din Golful Aden. Ei şi-au extins controlul, dar nu au ajuns să atace capitala. Ofensiva trupelor federale a început în august 2014, când armata somaleză a deschis lupta pentru eliminarea extremiştilor din fâşia litorală sudică. Raidul american din 1 septembrie 2014 l-a ucis pe comandantul islamist Moktar Ali Zubrir. Ca să consolideze victoria militară, guvernul federal le-a oferit o amnistie de 45 de zile tuturor combatanţilor care depuneau armele. În mai puţin de două luni, peste 700 de jihadişti au profitat de actul de clemenţă, au părăsit gruparea islamistă şi s-au pocăit. Între ei s-au aflat trei comandanţi regionali şi expertul în explozibil al grupării. În decembrie 2014, şeful contrainformaţiilor, teroristul Tahliil Abdishakus a fost eliminat cu o bombă lansată de pe dronă, ca şi succesorul lui, Yusuf Dheeq, în ianuarie 2015.

În aproximativ nouă luni, Al Shabaab şi-a văzut compromisă dominaţia în sud, unde trupele guvernamentale asistate de forţele multinaţionale AMISOM au scos din luptă aproximativ o mie de militanţi din totalul de peste două mii.

A fost o a doua mare înfrângere a forţelor disidente fundamentaliste, după demobilizarea totală a Uniunii Tribunalelor Islamice înfiinţată în 2006. Gruparea respectivă, înregistrată de Statele Unite şi de mai multe ţări europene drept organizaţie teroristă, a apărut ca o formă de impunere a legii *sharia* într-o regiune în care nu mai funcţiona nicio altă lege. Iniţial, ea a fost percepută ca o grupare de *vigilantes* care încerca să pună ordine într-o ţară care căzuse ireversibil în haos, dominată de baronii pirateriei maritime şi de sabotori etiopieni.

Ceea ce i-a convins pe strategii militari internaţionali că aparenta ordine adusă de Uniune este o formă mascată de extindere a terorismului a fost sistemul de taxare şi de jefuire a populaţiilor locale în numele unei protecţii colective, care devenise, în fapt, o dictatură confesională.

În ianuarie 2007, trupele Guvernului Federal de Tranziţie şi militari etiopieni au atacat localitatea somaleză Ras Kamboni, lângă graniţa sudică cu Kenya. Statele Unite s-au alăturat ofensivei şi au bombardat cu avioane AC-130, plecate de la baza din Djibouti, aşezarea care adăpostise şi o tabără de antrenament a formaţiunii teroriste Al-Itihad al-Islamia, aliată cu Al Qaeda. După numai două săptămâni, islamiştii au fost copleşiţi şi au abandonat lupta.

Chiar dacă numai şaizeci dintre ei au fost ucişi şi cam o sută răniţi, forţa trupelor somaleze şi etiopiene, susţinerea aeriană americană au provocat desfiinţarea Uniunii Tribunalelor Islamice şi au suprimat aparenţa de forţă dominantă militar şi administrativ în jumătatea sudică a Somaliei. Mujahedinii cei mai înrăiţi şi cei mai înverşunaţi au constituit nucleul noii formaţiuni teroriste, Al Shabaab – „Tinerimea” (orig. arab). După o convalescenţă prelungită, gruparea a prins din nou curaj, susţinută de Al Qaeda şi, ulterior, de forţa auto-intitulată Statul Islamic din Irak şi Levant – ISIS/ISIL. Arme şi luptători a oferit clandestin şi Eritreea, duşmanul de moarte al Etiopiei, susţinătoarea Guvernului Federal. Ca să sancţioneze acest amestec într-o zonă şi aşa tulbure, administraţia democrată americană a anunţat sancţionarea severă a şefului contrainformaţiilor şi a altor câţiva militari eritreeni de rang înalt. Gestul a fost mai mult o cascadorie mediatică, pentru că Al Shabaab nu a fost intimidat. În iunie 2017, militanţi islamişti au atacat o bază militară guvernamentală de la Af Urur din nordul Somaliei şi au omorât cel puţin 70 de persoane. Localnicii au declarat că mai mulţi civili, între care două bucătărese care găteau pentru soldaţi, au fost decapitaţi după procedurile sângeroase ale ISIL. Atacatorii purtau uniforme foarte asemănătoare cu cele ale trupelor regulate şi au năvălit din trei direcţii peste militarii din cazarmă. „I-au luat prin surprindere pe camarazii mei. Nu ne aşteptam la un atac masiv împotriva bazei noastre. Au dat năvală urlând «Allah e mare!», au coborât dealul din spatele unităţii şi i-au omorât pe mulţi dintre prietenii mei care erau la odihnă”, a declarat un ofiţer care a cerut să rămână anonim. Atacatorii au intrat printr-o spărtură în zidul înconjurător, după ce au detonat un camion-capcană, tactică obişnuită a teroriştilor. Tabăra a devenit ţinta aleasă pentru că găzduise în mod frecvent militari ai unor armate străine, aliate ale autorităţilor de la Mogadishu.

Cu intenţia să descurajeze asemenea alianţe, la începutul lui 2017, Al Shabaab a atacat baza de la Kulbiyow, unde erau încartiruiţi militarii kenyeni din forţa multinaţională. 57 de militari au murit, potrivit unui comandant al raidului terorist. Localnicii, care au fost martori de la distanţă ai asaltului, au declarat că atacatorii au ocupat baza, restul celor 120 de militari aflaţi în ea şi care au supravieţuit asaltului au fugit în pădurea din apropiere. Teroriştii au furat armament, muniţie, camioane şi echipamente militare, după care au incendiat tot ce nu au putut lua cu ei. În comunicatul difuzat ca să-şi maximizeze fapta, Al Shabaab a anunţat că nu renunţă la atentate până când nu elimină guvernul proocidental şi nu goneşte din ţară efectivele forţei multinaţionale, AMISOM. A fost o mistificare propagandistică menită să mascheze faptul că militanţii jihadişti au fost măturaţi din principalele oraşe şi porturi şi au fost forţaţi să se ascundă în sate sărăcăcioase şi izolate din zona semiaridă. Soarta lor s-a complicat şi mai mult în ultimii doi-trei ani, de când Statele Unite au acţionat mult mai ferm în zonă de teamă că terorismul african ar putea să capete forţă de tracţiune dacă nu este combătut decisiv şi cu mijloace de distrugere de mare capacitate.

Pe lângă operaţiuni de luptă ample, Statele Unite şi aliaţii din spaţiul est-african se confruntă cu o problemă strategică. Kenya, cu 3.600 de militari în contingentul AMISOM şi Uganda, cu 6.000 de militari, au anunţat că îşi retrag trupele nu numai pentru că aşa a decis ONU, ci şi pentru că americanii şi partenerii lor nu şi-au respectat obligaţiile şi promisiunile de susţinere financiară a campaniei anti-Al Shabaab. Dacă ameninţarea kenyano-ugandeză va fi aplicată, comunitatea internaţională se va ciocni de o nouă provocare care ar putea să apară după o eventuală şi tot mai posibilă solidarizare a mujahedinilor somalezi cu teroriştii nigerieni din Boko Haram, cu bandele janjaweed din Sudan şi Al Qaeda magrebiană.

2017 a fost anul cel mai sângeros marcat de atacurile fundamentaliştilor islamişti. Pe măsură ce ele s-au intensificat şi au provocat tot mai multe victime, au depăşit perimetrul somalez propriu, plasat în zone semiaride şi au încercat să se apropie de centrul puterii politice şi militare.

→

Cherchez la femme

Doamna Ecaterina și veneticul din Fanar

Paula ROMANESCU

La conacul din Țigănești, nu departe de Tecuci, în familia logofătului Costache Conachi, soția sa Smaranda aducea pe lume, în vara anului 1829, un boț cu ochi care a primit numele de Ecaterina, sora vitregă a lui Costache Negri, militant unionist, ministru, ales în 1857 în Divanurile Ad-hoc, poet, scriitor. A fost singurul lor copil.

Ecaterina (Cocuța) a primit o educație aleasă în familie și o instrucție nu mai puțin lăudabilă de la profesori aduși, după moda vremii, de prin cele străinătăți, cu precădere de la Parisul unde mergeau din adolescență și ai noștri tineri să mai învețe și altceva decât „la gât cravatei cum se leagă nodul”.

Când a împlinit 17 ani, părinții săi, cei mai bogați boieri moldoveni din acea vreme, au socotit că niciun pretendent la mâna ei (dota *y compris!*) n-ar fi mai potrivit decât ministrul de Finanțe Nicolae Vogoride, care avea să devină caimacan (1857-1858) – loctiitor de domn, cu mari șanse de a se cocoța pe tronul țării dacă ar fi avut destul talent ca să se gudure pe lângă eunucii de la Înalta Poartă ca să-i dea liber să ajungă să pupe cu evlavie (și cu binecuvântarea Austriei!) papucul sultanului Abdul Medjid, fiul lui Mahmud al II-lea, care nu era deloc insensibil la cocoșei (de aur, cum altfel!) – un coate-goale venit de prin Fanar să se chiverniseascä (și nu oricum!) prin Moldova noastră cea frumoasă, plină de miraculoase povești.

Și au făcut tranzacția matrimonială: fata a venit cu bogăția tinereții ei neprihănite, părinții ei cu vise de mărire au adăugat la lujerul de fecioară și greul pungilor cu galbeni, basca moșii, păduri, case. Tânărul Niculăieș Vogoridis, cu nouă ani mai copt decât mireasa, a adus splendida lui inutilitate și dezmățul princiar în care excela, plus visele de mărire până hăt, în susul scării, spre tronul domnesc!

Numai că în Moldova sufla amarnic vânt de schimbare. Fusese Revoluția de la ’48 cu rezultatul de care se știe. Dar visul de Unire amenința să devină coșmar pentru Vogoridul caimacan. Și-a fost deschis el porți evropenești dispuse să-i promită marea cu sarea (dacă plătea cum se cuvine!), a alergat și la Poarta Mare (care l-a ușurat de parale și l-a umplut de ciori de pe gard în schimbul vrăbiuței de aur ajunsă ditamai dropie!), a încheiat înțelegeri secrete, dar nu trecuse se pare prin școala latinească și nu aflase cum că *scripta manent*. Iar Cocuța doamna știa să citească! Și să scrie.

La alegerile (libere, tot ca astăzi!) pentru Divanurile Ad-hoc din 1857, antiunioniștii au ieșit din urne gata de sărbătoare. Șampania era la rece. Ei clocoteau de bucurie. Festinul putea să înceapă. Tronul Moldovei aștepta fundul fanariotului. Ecaterina lui îl părăsise *de facto* și locuia cu cei trei copii ai lor la conacul din Țigănești. Dar casa de la Iași tot a ei era și putea intra în ea oricând dorea. Ceea ce a și făcut. Într-o zi, căutând oarece... dantele de Olanda în scrinul cu multe zăvoare, a dat peste un vraf de scrisorele primite de pretendentul la tron Vogoride de la susputșii săi protectori turcaleți ori vienoazi. Și ce scria în ele? Păi ce să scrie? Erau sfaturi de taină mare de la Poartă și de la Ambasada londoneză a Turciei cum să facă el să măsluiască alegerile, dar s-o facă în așa fel ca să nu știe nici vântul, nici pământul că ideea vine de departe, tocmai de la ei… Și că, abia când se va vedea cu sacii-n caleașcă (saci pe care să-i deșerte repejor la ei în ogradă!) abia atunci înscăunare pe cai mari, neneacă!

Atât i-a trebuit Cocuței noastre!

A și expediat scrisorile bucluccase (14 la număr!) la revista *Étoile d’Orient* (*Steaua Dunării*) care-și mutase sediul de la Iași la Bruxelles, unde au și fost publicate sub titlul *Estract de scrisori secrete trimise către deosebite fețe politice*. „Deosebitele fețe” au prins să facă fețe-fețe (rușinică, rușinică!), Europa și-a zis că „aiasta nu se poate”, Napoleon al III-lea, împăratul cale-l primea pe bardul de la Mircești la un suc de struguri, a invitat-o pe regina Victoria la un ceai englezesc tocmai la Osborne și astfel s-a dispus printr-un fel de ordonanță de urgență din vremi știute nouă, repetarea alegerilor din Moldova, cu supraveghere internațională. Se asociau acestui demers și Prusia, și Rusia, și Sardinia. Asta da corectitudine politică! Păi nu?!

Cam ce sfaturi primise Nicușor Vogoridis, judecați și voi după fragmentelul următor: „Poarta dorește ca luminăția ta (Vogoridul luminatul!!! n.n.) să lucreze cu energie împotriva unirii, dar să lucreze fără vuet și mai ales să nu arate că primește aceste instrucțiuni de la Poartă”. Și „vuet” european se făcu! Alegerile au fost repetate și, de data aceasta, unioniștii au ieșit învingători.

Ca să nu-l dea pe ușă afară din casa ei cu un picior bine plasat în fundul lui dolofan pe caimacanul ei soț prins cu ocaua mică (Cuza avea să demonstreze nu peste multă vreme ce era cu ocaua ceea), Cocuța l-a obligat pe acesta să-l demită urgent din funcția dregătorească pe antiunionistul Catargiu. Poruncă îndeplinită! Teama de sărăcie lucie trebuie să-l fi furnicat pe șira spinării pe „veneticul din Fanar”, cum îl „alinta” soția lui

Vogoride a înapoiat Franței „trădătoare” cu papuc cu tot și curtezana pe care și-o adusese la Iași să-i facă masaj și manichiură... În 1858, își ia și el tălpășița din Iași. A murit în 1863 și a fost înmormântat la Brăila în Cimitirul „Sf. Constantin”. O fi sperat că apele Dunării îi vor spăla trecutul de licheluță. Ba!

Și-a fost anul 1859.

La 5 ianuarie li s-a propus lui Alecsandri, Kogălniceanu și Negri să-și depună candidatura pentru tronul Moldovei. Erau cei mai vizibili unioniști. S-au gândit ei ce s-au gândit până i-a prins noaptea și atunci au trimis solie colonelului Alexandru Ioan Cuza să vină să-i scoată din dilemă. Prea erau buni toți, prea erau bogați, prea erau egali în măreție și nu se făcea ca unul dintre ei să fie alesul și ceilalți doi să trebuiască să-i zică „Măria Ta”. Cuza a fost soluția genială. Și s-a dovedit că a fost cea mai bună alegere.

Și Unirea s-a făcut. Minunată și sfântă zi: 24 Ianuarie 1859!

Abia de și-au mai amintit fericiții care au încins hora frăției pe pământul României de doamna Ecaterina Conachi Vogoride, fără de care Unirea poate ar fi fost mult întârziată de n-ar fi fost gestul ei de adânc patriotism prin care a arătat Europei cine suntem noi românii și ce vrem.

La Centenarul Marii Uniri din 1 Decembrie 1918 de la Alba, figura luminoasă a Cocuței Conachi a ieșit din noaptea uitării în toată splendoarea ideii de patriotism întrupat într-o imagine de femeie.

Renumitul sculptor tecucean Dan Mateescu (n. 1943), autor al unor lucrări de excepție, între care Eminescu, Ștefan cel Mare, Barack Obama (ei, da, n-o fi el de-al nostru, dar lumea va fi aflat și de el!), a realizat un bust al celebrei unioniste spre a fi donat orașului Tecuci și plasat în Parcul „Alexandru Ioan Cuza”.

Forurile decidente nu au găsit încă locul pentru această lucrare de for public. Grăbiți-vă, decidenților, anul Centenarului ține doar un an! Doar faptele de ispravă ale înaintașilor sunt însemnate cu ne-moarte. Faceți și voi o ispravă!

În capitala Mogadishu, chiar în prima lună a anului citat, o mașină-capcană detonată la intrarea în hotelul Dayah la 8 dimineața a provocat 26 de morți și 47 de răniți. Atentatul a fost o demonstrație a teroriștilor că vor vizibilitate pentru isprăvile lor barbare, vor ca lumea să le cunoască abilitatea de a pătrunde în locuri aparent sigure. Acțiunile lor au perturbat și chiar au blocat acțiunile umanitare de distribuire a medicamentelor și alimentelor, ceea ce poate să ducă la o nouă criză de proporțiile celei din 2011, când 260.000 de civili au murit de foame și peste 6 milioane de oameni au fost subnutriți și au ajuns în pragul prăbușirii. Reprezentantul FAO pentru Somalia, Dick Trenchard, avertiza la începutul lui 2017: „Cele mai recente rapoarte ne avertizează că riscăm să ne confruntăm cu foametea. Nu există avertisment mai clar și nici mai crud. Ceea ce este cel mai îngrijorător este rapiditatea degradării, dimensiunile ei în termenii numărului oamenilor aflați în stare de risc, ai geografiei și ai primejdiei reale de înrăutățire semnificativă a stării actuale.”

Presiunea asupra teroriștilor din autointitulata grupare ISIS/ISIL în timpul ofensivei împotriva cartierului său general de la Raqqa a avut două consecințe pentru Al Shabaab. Prima a fost dovada amenințării directe și tot mai consistente pe care o reprezintă hotărârea statelor puternice să combată formațiunile jihadiste acolo unde sunt mai fortificate și mai sigure de sprijin. A doua o reprezintă refugiul relativ sigur pe care-l oferă teritoriul controlat de Al Shabaab pentru așa-zișii luptători care au scăpat din zona de conflict și au reușit să se strecoare până în taberele din interiorul Somaliei. Este posibil ca, în disperare de cauză, după pierderea unui sprijin și a unor victorii cu efecte propagandistice în centrul și sudul Somaliei, teroriștii să-și copleșească pe săracii din zonele pe care încă le mai controlează și să folosească Kenya și Eritreea ca un fel de vase de expansiune în care să-și creeze spații de regrupare.

Atacurile împotriva unităților alianței multinaționale tocmai în anul în care a fost anunțată reducerea efectivelor sale redau disperarea militanților după raidurile devastatoare la care au fost supuse bazele lor, dar și speranța că vor recupera terenul pierdut odată cu evacuarea totală a armatelor Uniunii Africane. Ambele sentimente anticipative au o viață scurtă, care depinde de mișcările coaliției și ale Uniunii ca strategie postconflict și de aderența, deocamdată în scădere, a strigătului de luptă al teroriștilor. Pentru lumea săracă pe care vor să o schimbe cu o lume dogmatică și mai săracă și chiar și mai înfometată este greu de crezut că fundamentalismul islamist poate să mai fie atractiv după aproape o generație de la căderea dictaturii, după aproape treizeci de ani de conflicte interne, hărțuieli și lupte cu mai puternicul și mai militarizatul vecin de la vest – Etiopia.

E adevărat că marii jucători din Cornul Africii au interese uriașe să vadă Somalia pacificată și stabilă, fie și numai pentru simplul motiv geostrategic că ea are peste 3.500 de kilometri deschidere la Golful Aden și la Oceanul Indian și se învecinează cu doi adversari regionali sângeroși, Etiopia, susținătoarea autorităților centrale, pionul avansat al americanilor în zonă, și Eritreea, solidară conjunctural cu teroriștii din Al Shabaab. Este o poziție care poate calma Africa orientală dacă Somalia însăși se stabilizează, dar care poate să provoace exportul terorismului înspre sud, către Kenya, țară care a dovedit că intuiește efectele toxice ale vecinătății cu o conjunctură incertă încă, din care amenințările continuă să vină pe măsură ce teroriștii din Al Shabaab resimt presiunea militară a aliaților și susținătorilor regimului de la Mogadishu. Numai fragilitatea acestuia și incompleta suveranitate asupra întregului teritoriu le mai dă celor din Al Shabaab speranța supraviețuirii. Cu cât teroriștii sunt mai dur loviți, cu atât devin mai agresivi. Când sursele de susținere externă se vor secătui, așa-numita lor luptă va decădea într-o operetă cu decor de mucava. Dar până atunci mai e!

La pas prin satul global

Pași prin Maroc

Ion PĂTRAȘCU

Reveneam în Maroc după 37 de ani. Mă așteptam să-mi pară familiar. Nici vorbă! Aproape totul era nou, cu imagini inedite pentru mine. Mi-am mai revenit din deruta inițială în momentul în care am ajuns în Medina, orașul vechi, cu souk-urile și monumentele sale istorice, minunate pagini de civilizație nord-africană. O cultură de sinteză în acel Maroc care, odinioară, se afla la capătul lumii cunoscute, în *Vestul îndepărtat,* la confluența a trei culturi: arabă, africană și europeană. Plămada rezultată în plan istoric, cultural și religios dă o notă aparte atât Medinei, cât și zonelor moderne (Ville Nouvelle) ale orașelor marocane. Arhitectura laică și religioasă, ornamentația și simbolistica se constituie într-o imagine feerică. Până la urmă, Marocul este o țară unică, unde tradiționalul coexistă cu modernul, sacrul cu profanul, familiarul cu exoticul, dar și luxul cu sărăcia.

În primele momente, chiar mă întrebam unde este Marocul pe care-l văzusem eu în anul 1981. M-am convins repede că nu încremenise în starea de atunci. El se înscrisese pe coordonatele modernizării, făcând progrese remarcabile în toate domeniile, păstrând totodată un echilibru, o moderație în orice. Generațiile secolului XX și ale începutului de secol XXI au păstrat cu sfințenie, au conservat și au completat moștenirea strămoșească. Si nu orice moștenire, ci una care individualizează Marocul ca pe un mozaic arabo-africano-european, cu tezaurul său atât de căutat și în zilele noastre de oameni din cele patru zări.

Peregrin prin lumea Orientului, din China și până în Maroc, credeam că sunt, cât de cât, familiarizat cu elementele specifice acestui vast areal cultural. Însă, revenind pe aceste meleaguri, după vizitele relativ recente în Iran și India, comparațiile făcute de mine plasează Marocul pe podiumul unui concurs imaginar. În cazul de față, nu dimensiunile (446.550 km^2) și nici numărul de locuitori (peste 33 de milioane) disting această țară din Nordul Africii. Nu! Marocul are atuurile sale bine implantate. În primul rând, prin poziționarea sa pe coastele Mediteranei și Atlanticului, el a fost râvnit și călcat de mai multe valuri de cuceritori, de la fenicieni la romani, portughezi, spanioli, francezi. Din secolul al VII-lea d.Hr., Marocul intră și el în marele Imperiu Arab. Însă, populația băștinașă, berberii (numele vine de la barbari, cum erau numiți de romani toți cei care nu făceau parte din imperiul lor) au reușit să-și păstreze, până în zilele noastre, tradițiile și chiar limbile (au trei idiomuri mai importante), rămânând un factor activ în societatea marocană.

Apoi, Marocul se mândrește cu patru capitale imperiale, toate perle urbane în două registre (Medina și Ville Nouvelle), considerate pe bună dreptate minuni ale Orientului. Cea mai veche dintre ele, Fès, este astăzi supranumită atât *Mecca Vestului,* cât și *Athena Africii.* La rândul lui, orașul roșu Marrakech este gratulat cu epitete precum *Ținutul zeilor* sau *Fiica deșertului.* Cea mai mică dintre capitale, Meknès, are renumele de *Versailles*-ul Marocului, iar mezina, Rabat, are și ea poveștile sale încântătoare. De aceea, nu este întâmplător faptul că cea mai tânără dintre capitale, Rabat, se află pe listele Patrimoniului Mondial UNESCO *pentru schimbul fertil între trecutul arabo-musulman și modernismul occidental.* Apoi, *medinele* din toate cele patru capitale imperiale se regăsesc pe acea listă onorantă.

Orașele imperiale au locul lor bine definit în istoria și cultura Marocului, însă Casablanca (nume dat de portughezi) se mândrește astăzi cu statutul de capitală comercială și financiară a țării. Dezvoltat mai ales în timpul Protectoratului francez, el devine un Ville Nouvelle, cu bulevarde largi, clădiri impozante (singurul oraș marocan unde se înalță și blocuri turn). Bulevardul Mahommed V, croit în 1915 ca principală arteră comercială, seamănă cu *Champs-Elisées* din Paris. Să ne amintim și de Tanger, *Poarta Orientului,* de Agadir, *Cannes-ul Marocului,* sau de minionul Ifrane, care se impune drept *Elveția Marocului.*

Pentru o singură țară, este impresionant numărul de obiective declarate Patrimoniu Mondial UNESCO. *Medinele* au avut prioritate, însă de pe acele liste nu putea lipsi cel mai important sit arheologic al Marocului, orașul roman Volubilis, dar nici așezarea fortificată Ait-ben-Haddou (cu ale sale Studiouri Cinematografice din Atlas), sau Fântâna *Chrob ou Chouf* (*Bea și admiră*) din Marrakech.

Din poveștile orientale ale acestui colț de rai terestru fac parte și nume celebre de personalități din lumea întreagă (la ele vom reveni), care și-au găsit refugiu și detașare în diverse orașe marocane. Este bine să ne amintim și de minunatele pelicule de film, turnate sau inspirate de mirificele decoruri naturale marocane. Cele mai multe au fost realizate la Studiourile Cinematografice din Atlas, printre care: *Lawrence al Arabiei* (1962), *Iisus din Nazaret* (1977), *Kundum* (1996), *Gladiatorul* (1999), *Misiunea Cleopatra* (2002), *Babel* (2006), precum și episoade din serialele TV *Urzeala Tronurilor* și *Atlantis.* La Marrakech, Alfred Hitchcock a filmat *Omul care știe prea multe* și a fost inspirat pentru filmul *Păsările* de atacul zburătoarelor asupra lui, pe balconul celebrului Hotel Mamounia. Să adăugăm și filmele *Othelo* al lui Orson Welles, realizat la Essaouira, precum și *Ali Baba și cei patruzeci de hoți,* turnat de Jaques Becker în oaza Tioute.

La Casablanca

La monumentele istorice, laice sau religioase, trebuie poposit mai mult. Aici vom aminti doar de orașele vechi, *medinele,* cu fortărețele, palatele, zidurile, moscheile și *souk*-urile, pe care le regăsim și în zilele noastre în strălucirea ce le-a fost conferită de mințile și mâinile marocanilor, cu secole sau chiar milenii în urmă. Am intrat în multe dintre ele. Structura și ornamentațiile arabo-andaluze par de domeniul fantasticului. Nu poți să nu te întrebi cum au fost posibile acele minuni (pentru că minuni li se spune) cu 8-10 secole în urmă. Ele sunt monumente care, în bună parte, n-ar putea fi realizate cu mijloacele tehnice și cunoștințele începutului de secol XXI. Într-un fel, pot intra și ele pe acea listă lungă a întrebărilor despre monumente egiptene, peruane, mexicane, boliviene sau de aiurea, pentru care nu există nici astăzi răspunsuri satisfăcătoare. Din structura *medinei* să alegem, deocamdată, doar moscheile, mai vechi sau mai noi, cu reverberațiile lor maure din Peninsula Iberică. Interferențele celor trei culturi au creat noi stiluri arhitecturale, diversificând și gama ornamentală. Influențele sunt atât de pregnante încât pe pământ marocan întâlnești moschei *andaluze*, iar minaretul *Giralda* din Sevilla are frați în Maroc. Vorbind de minarete, nu-ți vine să crezi că *Turnul Hassan* din Rabat, care s-a oprit la înălțimea de 44 de metri, din cei 86 planificați, a putut fi realizat în secolul al XII-lea. Uimește, de asemenea, singurul minaret circular din Maroc, sau cel cu colțurile punctate cu bețe, pentru a înlesni urcarea sufletelor la cer. Venind mai aproape de zilele noastre, la Moscheea Hassan al II-lea din Casablanca constați cât de sărac îți este vocabularul. Cum să descrii unul dintre cele mai mari lăcașuri musulmane de cult din lume (se pare, al treilea) cu un minaret de locul întâi, înalt de 200 de metri?! Având la dispoziție 800 milioane de dolari, constructorii s-au întrecut pe ei înșiși sub toate aspectele. Nu lipsesc nici bisericile creștine sau sinagogile (mai mult ca obiectiv turistic), aparținând popoarelor care au conviețuit cu berberii și arabii din Maroc timp de secole sau chiar milenii.

În această scurtă raită prin Maroc, ne încântă și natura generoasă, cu piscuri de peste 4.000 de metri, văi roditoare și oaze de basm, care leagă Marocul de zona sahariană. Nu numai că-l leagă, dar îl și mențin în calitate de administrator/stăpân a peste 260.000 de km^2 de nisipuri și oaze din spațiul numit Sahara Occidentală. Aceasta este însă o poveste cu cântec, costisitoare și cu potențial exploziv. Din goana autocarului sau în timpul popasurilor prin orașele și satele marocane, constați că teritoriul național este foarte bine gospodărit. Numeroase zone deșertice s-au transformat în grădini înfloritoare, terenurile în pantă au fost stabilizate prin plantații cu cele mai diverse soiuri de lemn, constituindu-se într-o colecție de invidiat, cu reprezentări din cele mai diverse zone geografice. Parcuri naționale, cu dimensiuni de neînchipuit, protejează flora și fauna. Dintre acestea să ne oprim la Parcul Național Souss-Masse de lângă Agadir, creat special pentru a proteja ibisul pleșuv, specie pe cale de dispariție. Ibisul a fost transformat de vechii egipteni în hieroglifa akh, care semnifică strălucire, onoare, glorie, virtute. De reținut că în acel parc se regăsesc șase sate berbere, care-și păstrează propriile tradiții și obiceiuri.

Având un relief variat, Marocul se poate mândri cu o gamă foarte largă de produse agricole, cunoscute sau chiar necunoscute nouă europenilor. De data aceasta, noi să ne oprim, doar în treacăt, la două dintre ele. Primul mi-a fost imprimat pe retină de imaginea unui pom plin cu capre la cules de fructe. Foarte fotogenice, ele pozau pentru vizitatorii curioși, aducând câte un bănuț și pentru stăpânul lor. Pomul, *arganul* sau *măslinul marocan,* specie endemică adaptată perfect la climatul arid, este prezent doar pe lângă Agadir, Essaouira și Taroudant. Este pomul care, timp de 150-200 de ani, oferă marocanului un ulei special, folosit atât în alimentație, cât și în cosmetică. Apoi, prin Munții Sirwa din sudul țării (în localitatea Taliouine), avem șansa să facem cunoștință cu cel mai scump condiment din lume, *șofranul.* Este singurul loc din Maroc unde se produc anual cca 3 tone de șofran, care, pe piața externă, se vinde cu 10-30 euro gramul. În luna noiembrie, la Taliouine are loc și un Festival Internațional al Șofranului.

Din această enumerare sumară a minunilor Marocului nu ar putea lipsi câteva conexiuni româno-marocane. Astfel, călătorind pe splendidele autostrăzi și șosele marocane, te încântă prezența numeroaselor autoturisme Dacia, în patru modele. Dacia, plecată de la Mioveni, se montează de câțiva ani în Tangerul marocan, urmând ca anul acesta, 2018, să egaleze sau chiar să depășească numărul celor realizate în România. Oficial, se susține că Tangerul nu concurează Mioveniul, care, astfel, nu ar avea motive de îngrijorare. Dar, cine știe ce ne va rezerva viitorul. Când vorbim de piețele externe pentru Dacii, nu putem să nu ne gândim că produsele de la Tanger ajung în Europa doar în două ore, pe când cele de la Mioveni fac trei ore doar până la Sibiu.

Tangerul este și acel prim pilon pe care se sprijină unul dintre capetele arcului peste timp româno-marocan. Era 1 octombrie 1851 când Vasile Alecsandri traversa Strâmtoarea Gibraltar și acosta în Tanger pentru *Călătoria în Africa*, cum se va numi jurnalul în care Marocului îi revin două capitole generoase. La distanță de 167 de ani, constatam că adnotările scriitorului român își păstrează acuratețea și savoarea. Ajuns în acel oraș cosmopolit, încă de pe atunci, Alecsandri schița următorul tablou: *Toți ne înconjoară pe mal, privesc la noi cu o curiozitate comică și ne grăiesc delaolaltă, unii arăbește, alții spaniolește, fără a se îngriji dacă îi înțelegem sau ba... le răspundem serios englezește și românește și astfel reînnoim scena confuziei limbilor din turnul lui Babel.*

→

La curtea epigramei

George Topîrceanu

Elis RÂPEANU

Anul acesta, în mai, s-au împlinit 81 de ani de când George Topîrceanu (1886-1937) ne-a părăsit, sau, cum se exprima Gala Galaction, „a trecut în somnul cel mai presus de înțelegerea pământească" (în *Jurnal,* vol. III, p. 103).

În ultimul timp, pe nedrept, Topîrceanu a intrat într-un con de umbră, nu mai stârnește interesul meritat, ca pe vremea când se studia în școli și când, după mărturisirea lui Nichita Stănescu, „el ne-a fost nouă, unei categorii întregi de tineri, primul meșter care – râzând în hohote – ne-a învățat să ne pregătim pentru plâns. Cărțile lui sunt un fel de abecedare ale spiritului sensibil al copilului,/…/ ele sunt primul magnet către cultură." (Cf. *Perpetuum comic* '83, p. 233). Acest dezinteres nu ne mai miră, scrie într-un articol George Militaru, „acum, când însuși Mihai Eminescu este denigrat de unele spirite *subțiri,* elitiste".

Încă din timpul vieții sale, în *Dicționarul Enciclopedic Minerva* (Cluj, 1930), se consemnează următoarele aprecieri: „A scris, atât în versuri, cât și în proză, bucăți vesele, remarcabile prin bogăția formei de expresie artistică a umorului său variat – vesel și trist – bazat pe spontaneitatea asociațiilor de imagini scăpărătoare, pe contrastul dintre fondul melancolic și forma glumeață de expunere, pe o simțire rafinată, uneori discretă, în care ironia plină de spirit se strecoară zglobiu, desfășurându-se în chipul cel mai firesc" (p. 923). Structura personalității sale datorează mult atmosferei în care s-a format – familia și zona Muscelului și a Argeșului, cu tradițiile și armonia reliefului lor, cu ecoul luptelor împotriva germanilor din noiembrie 1916, încheiate cu victoria trupelor române de la Albești–Cândești. Toate acestea și-au pus amprenta asupra sufletului și personalității scriitorului și a operei sale – aspect nu suficient devoalat în caracterizările și în exegezele privind opera sa. Se impune, deci, chiar și într-un eseu de dimensiuni modeste, o succintă trecere în revistă a biografiei sale. Există multe surse de informare în această privință, dar revelatoare și la obiect este cea oferită de volumul *G. Topîrceanu și Casa memorială de la Nămăiești,* scris de dr. Mircea Constantinescu și Adrian Florin Pristavu, Editura Larisa, Câmpulung Muscel, 2015, pe care ni l-a pus la dispoziție profesoara Maria Chirtoacă din același oraș.

Scriitorul *Topîrceanu,* care a primit numele de *Gheorghe*, s-a născut pe 20 martie 1886, la București, unde mama sa, maestră în țesut covoare, fusese chemată, în 1879, de doctorul Carol Davila, s-o angajeze în cadrul Azilului „Elena Doamna", înființat împreună cu soția sa, Ana, pentru a le învăța arta țesutului pe fetele orfane, de creșterea și educarea cărora se îngrijea acel azil. Pe Paraschiva Coma, doctorul o cunoscuse la un târg din Sibiu, unde aceasta își expunea țesăturile. Ea vine la București împreună cu mama sa și cu cei doi copii – Ion de patru ani și Ana de doi ani – rămași în grija mamei, după desfacerea căsătoriei cu Ion Mateescu. Se recăsătorește cu Ion Topîrceanu, cojocar, care s-a dedicat și țesătoriei de covoare. Au avut împreună trei copii, toți născuți în acest azil: Ralița, în 1882, Gheorghe, viitorul scriitor, în 1886, și Alexandra, în 1892. Părinții se mută cu atelierul de țesut covoare la Mănăstirea Văleni din județul Argeș, împreună cu cei trei copii, ceilalți doi, de 18 și, respectiv, de 16 ani, fiind deja plecați la școli. Mai târziu, Ion va deveni profesor la Școala de Arte frumoase de la Iași, iar Ana, căsătorită cu Emil Bădălicescu, se stabilește la Craiova și va avea doi copii – pe Emil și Ana. G. Topîrceanu urmează primele două clase la București și-și continuă cursul primar în comuna Suici, la 2 km de Văleni. Își continuă școala la București, la Liceele „Matei Basarab", apoi la „Sfântul Sava", la internat, ca bursier. Timpul petrecut la Văleni, ca elev la școala primară și în perioada vacanțelor, și-a pus amprenta asupra eului său, marcându-i structural existența și scrisul. În plimbările sale, se întâlnea deseori cu preotul Florea, care făcea călare drumul dintre Rudeni și Văleni, având la brâu o ploscă pe care o umplea cu țuică la hanul de la Vadu Văii, pentru a-i cinsti pe lucrătorii angajați la munca pământului, la Văleni. Acesta avea să-i inspire *Balada popii din Rudeni,* apărută în 1910 în *Viața socială* condusă de N.D. Cocea.

În 1905, părinții, împreună cu cele două surori rămase acasă – Ralița de 23 ani și Alexandra de 13 ani – se mută la Nămăiești, unde se instalează cu chirie, pentru un timp, în casa Victoriei Iuga, educatoare la grădinița de copii din comună, iar atelierul de țesut covoare e plasat într-o casă din apropiere, ambele clădiri situate foarte aproape de bătrâna mănăstire. Topîrceanu își petrece vacanța din vara lui 1905 și o bună parte din 1906, când termină liceul, la Nămăiești, unde o cunoaște pe gazda părinților, frumoasa Victoria, cu patru ani mai mare, de care se îndrăgostește.

A fost perioada cea mai fericită din viața lui, această „dragoste înflăcărată de adolescent" care nu cunoscuse încă acest sentiment „îi va aduce mai târziu singurătate, nostalgie, amărăciune și tristețe și-i va marca, în mare măsură, viața și opera" (Cf. Ștefan Trâmbaciu, Mircea Constantinescu, *Casa Memorială, Poetul G. Topîrceanu,* Editura Universității din Pitești, 2007, p. 7). Spre sfârșitul anului 1906, pleacă la București cu speranța de a se realiza. Încă din copilărie simțise chemarea de a scrie versuri. În șederile sale la Nămăiești, compusese multe poezii, iar în timpul liceului a publicat astfel de producții în foile literare *Dumineca* și *Revista noastră.* Nămăieștiul și sentimentul de iubire care-l înălța, dar care-i bulversase și echilibrul existențial, îl inspirau și-i alimentau melancolia – stare afectivă complexă care-l va caracteriza întreaga viață. În ultima vacanță de licean (vara lui 1905) scrie *Sonet,* rămas în manuscris, care transmite sentimentul de apartenență la Nămăiești, infiltrat în întreaga sa ființă („Cât de dragi îi erau aceste locuri se poate vedea și din faptul că, deși născut la București, nu a contrazis niciodată pe unii critici [Virgiliu Ene, de exemplu] care afirmau că autorul baladelor vesele și triste este născut la Nămăiești." – *ibid.* p. 9): *Ci doar plopul de la poartă,/ Nămăieștii cu Toplița,/ Apa râului cu puntea/ Și iubita cu gurița!/ N-aș vrea să-mi săpați mormântul/ Colo sus cu alții-n șir/ S-ar scula să mă mănânce/ Morții toți din cimitir…// Ci aproape de costiță/ E o cruce pe cărare,/ Lângă drum și-n mâna dreaptă/ Cum te duci la Valea Mare// Albă cruce să vă spuie/ Tot acolo nemișcată:/ Asta care doarme-n groapă/ S-a plimbat p-aici odată…*

La București a avut numai posturi mărunte, unde câștiga foarte puțin. Din veniturile modeste, trimitea în fiecare lună atât Victoriei, cât și părinților. Se înscrie la Facultatea de Drept în 1906, dar o abandonează din cauza greutăților materiale; la fel se întâmplă și cu Facultatea de Filologie, la care se înscrie în 1909. A colaborat, cu versuri și proză, la multe reviste literare, precum *Sămănătorul, Tribuna, Viața literară, Viața Românescă* etc. Demn de remarcat este faptul că Victoria Iuga, semnând cu numele *Dolor* (poetul i se va adresa, în scrisori, „Dragă Dolora"), a publicat versuri și proză (ce-i drept, puține) în unele reviste, printre care *Noua Revistă Română* condusă de C. Rădulescu-Motru (în nr. 14, 11 ian. 1909).

„Adevăratul debut literar al poetului este considerat cel din anul 1910, la cererea lui Garabet Ibrăileanu, redactor-șef al revistei *Viața Românească* din Iași, de a trimite versuri. Topîrceanu trimite *Răspunsul micilor funcționari,* după care au urmat *Balada chiriașului grăbit* și *Balada popii din Rudeni"* (vol. Mircea Constantinescu..., p. 23). Constatând talentul tânărului poet, Ibrăileanu îi propune să vină la Iași. La 11 septembrie 1911, Topîrceanu îi scrie, din București, Victoriei Iuga la Nămăiești: „Victoria dragă, am primit scrisoarea recomandată de la revistă prin care sunt numit sub secretar în redacția *Vieții Românești.* Secretar e Ibrăileanu. Eu sunt numit în locul lui Octav Botez (profesor de filozofie) care acum pleacă în străinătate. /…/ Ar trebui să stărui și tu să ne vedem odată aranjați într-un fel. O duc foarte greu cu banii. Pe-ai tăi îi trimit la leafă. Stau în strada Eminescu până la plecare. Te sărut mult, Gogu." Victoria refuză să-l urmeze la Iași, nici după ce s-au căsătorit în 1912, an în care l-au botezat și pe unicul lor copil Gheorghe (Gică), nu pleacă din Nămăiești.

La redacția revistei *Viața Românească,* leagă strânse prietenii cu Garabet Ibrăileanu, Mihail Sadoveanu, Demostene Botez ș.a., iar după 1912, cu Otilia Cazimir, care intră în colectivul de colaboratori. S-a adaptat atmosferei din acest grup de colaboratori din capitala Moldovei, „devine ieșean". Este numit secretar de redacție în locul lui Ibrăileanu, care rămâne directorul revistei „și, dintr-un anonim funcționar în București, ajunge persoana cea mai cunoscută" din Iași.

În 1916 îi apar primele două volume de versuri – *Balade vesele și triste* și Parodii originale – care-l consacră ca poet liric. Urmează Filosofia la Universitate, dar își întrerupe studiile din cauza războiului din 1916-1918, la care ia parte. Cade prizonier, încă din primele zile, în luptele de la Turtucaia și rămâne în captivitate la bulgari, 18 luni. Amintirile, suferințele îndurate în captivitate îi vor inspira volumele de memorialistică *Amintiri din luptele de la Turtucaia* din 1919 și *Pirin-Planina* din 1936.

→

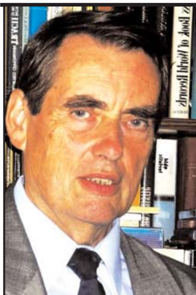
După vizitarea unui palat al sultanilor marocani, scriitorul nota: „În sânul acestui pustiu palat, închipuirea se exaltă și reclamă trecutul strălucit... ea întrevede pe acei mauri cavalerești care au domnit în Andaluzia și au zidit geamia cu sute de coloane din Cordoba, Alcazarul și Giralda din Sevilla și mai cu seamă Alhambra din Granada, trei minuni de arhitectură feerică..." Vasile Alecsandri nota, dar și stihuia uneori ceea ce vedea. Erau idei la prima strigare, erau primele lui impresii, care în versuri sunau astfel:

Îmi place pe mare să fiu legănat,
Îmi place prin lume s-alerg ne-ncetat,
Să văd țări și oameni și munți și câmpii,
Și albe deșerturi și mări albăstrii.
Dar cât de departe voi fi pribegit
De țărmul poetic în care-s iubit,
Ca valul de spume, sărman călător,
Ah! Veșnic mă-ngână al patriei dor.

După această scurtă *întâlnire* româno-marocană de la Tanger, rămâne să ne continuăm poveștile în numerele viitoare ale revistei.

Orizont SF

Cele două ipoteze extraterestre

Dan D. FARCAŞ

Am încercat să argumentez, pe parcursul acestui serial, că, în conformitate cu informaţiile de care dispunem, în Univers, există, probabil, un număr de hipercivilizaţii, unele dintre ele vechi, poate, de miliarde de ani. Acestea puteau ajunge în preajma planetei noastre de foarte mult timp şi este chiar posibil să ne monitorizeze continuu, de sute de milioane de ani. Ele au adoptat în acest timp, în mod firesc, un „principiu ecologic", graţie căruia intervenţiile lor în existenţa noastră au fost extrem de discrete, pentru a nu ne afecta diversitatea biologică şi culturală.

Aşa cum am ilustrat în episoadele precedente – analizând câteva prejudecăţi binecunoscute – ca urmare a acestui „principiu al intervenţiei minime", pământenii nu trebuie să se aştepte, nici de acum încolo, la vreo invazie ori ocupaţie, dar nici la vreun contact oficial, schimb de idei, sau ajutor substanţial. Hipercivilizaţiile nu ne vor transmite, nici măcar prin sugestii vagi, propria lor viziune asupra Universului, sau tehnologiile pe care le posedă, pentru a nu distruge specificitatea noastră, pe care o vor lăsa să se maturizeze.

Acest scenariu este nu doar diferit, dar chiar opus celui cu care ne-a obişnuit literatura de popularizare şi de anticipaţie. Prin urmare, înţelegem că, privitor la şansele ca omenirea să fie vizitată de o civilizaţie nepământeană din Cosmos şi formele unei astfel de vizite, există, de fapt, două mari scenarii: (1) o ipoteză extraterestră primitivă, implauzibilă prin tot ce ştim, dar luată totuşi în considerare, chiar şi de mulţi oameni de ştiinţă, şi (2) ipoteza hipercivilizaţiilor, care oricât ar fi de stranie, este mai aproape de adevăr, aşa cum am mai avut ocazia să argumentez.

Ipoteza extraterestră primitivă susţine că dacă va exista o vizită extraterestră, ea va fi efectuată cu nave care au străbătut până la noi, după o lungă şi grea călătorie, spaţiile interstelare. Dacă au ajuns aici, înseamnă că sunt binişor mai avansaţi decât noi şi au venit să ne invadeze, să ne ocupe planeta, să profite de bogăţiile sale minerale, biologice şi aşa mai departe. În acest scop, ei vor dori să ne transforme în sclavi sau, prin inginerie genetică, să combine omenirea cu rasa lor, sau poate chiar să ne extermine. O altă variantă ar fi să ne ofere tot ce posedă ei ca ştiinţă, tehnologie, cultură, bunuri, dar să devenim astfel, pe veci, nişte cetăţeni de mâna a doua, cam ca băştinaşii primitivi ai ţărilor colonizate de la noi. În versiunea ştiinţifico-fantastică a acestei ipoteze, chiar dacă vizitatorii declară că sunt – să zicem – cu milioane de ani mai avansaţi decât noi, tehnologiile lor sunt cele pe care noi înşine sperăm să le avem, în cel mult câteva secole. Între altele, comunică tot prin unde radio, au calculatoare ca ale noastre şi aşa mai departe.

Ipoteza hipercivilizaţiilor pleacă de la premisa că o întâlnire cu o civilizaţie extraterestră de acest tip, deci care are, mai mult sau mai puţin, nivelul nostru, este practic exclusă, dar am putea fi în schimb monitorizaţi de hipercivilizaţii vechi de sute de milioane ani, care s-au transformat între timp în altceva, ceva ce depăşeşte ceea ce ne putem azi imagina. Deci ei arată şi se comportă cu totul altfel decât sunt descrişi de majoritatea producţiilor SF. Această ipoteză este privită cu suspiciune, deşi este mult mai rezonabilă şi poate explica multe lucruri bizare care se întâmplă în jurul nostru, între altele poate răspunde la paradoxul lui Fermi. E drept însă, acceptarea ei cere o anumită flexibilitate şi îndrăzneală a minţii.

Cineva ar putea comenta, pe bună dreptate, că toate cele de mai sus, ca şi cele din articolele precedente, constituie doar o dezvoltare teoretică, beneficiind de o oarecare coerenţă. Dar nicio construcţie mentală teoretică nu poate fi acceptată fără dovezi cât de cât palpabile. Întrebarea crucială este, aşadar, dacă ipoteza hipercivilizaţiilor are, în spatele ei, şi nişte fapte care s-o confirme „în practică". Dacă afirmăm că hipercivilizaţiile „sunt aici", care sunt manifestările lor? Avem nişte dovezi în acest sens? Şi dacă da, care ar putea fi ele?

Arthur C. Clarke ne-a avertizat că, prin prisma ştiinţei, filosofiei şi tehnologiei noastre, acţiunile unei civilizaţii foarte avansate le-am considera „magii". Dacă ne-am întâlni cu ele, nu ne-am crede ochilor, le-am găsi atât de neaşteptate şi inexplicabile încât cei mai mulţi dintre noi le-ar taxa drept iluzii, halucinaţii etc., încercând să le uite cât mai curând posibil. Explicaţia este acea „orbire psihică" de care vorbeam într-un alt articol şi de care suferim cu toţii, din cauza unei „hipnoze" comune, exercitată de cultura noastră. Din cauza acestei orbiri, pe de o parte, aşteptăm, de zeci de ani, materializarea unui scenariu eronat, cu personaje eronate, fiind dezamăgiţi de faptul că nimic nu se întâmplă aşa cum ne-am imaginat, iar, pe de altă parte, suntem incapabili să observăm că spectacolul este jucat, în toată plenitudinea sa, undeva în altă parte.

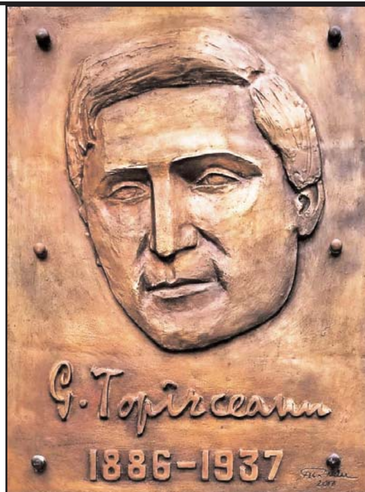
Aşadar, aceste „magii" nu numai că există, dar se manifestă în toată lumea şi au însoţit întreaga evoluţie a omenirii. Iar faptul că refuzăm să le vedem, pur şi simplu pentru că le considerăm incredibile, este cel mai bun exemplu pentru fenomenul de orbire psihică din cauze culturale.

În episoadele care urmează voi încerca să prezint o parte dintre aceste „magii", grupate pe câteva mari capitole. Pentru a nu supraîncărca expunerea, din mulţimea nesfârşită a exemplelor disponibile, voi alege, de fiecare dată, doar câteva, ilustrative, cu speranţa că ele vor fi suficient de convingătoare, iar cititorul va putea intui multitudinea celorlalte cazuri, care stau în spatele lor. (Va urma)

După război, revine, pentru scurt timp, la Bucureşti, dar se întoarce la Iaşi unde se stabileşte definitiv, legând o trainică prietenie cu Otilia Cazimir (Alexandrina Gavrilescu, 1894-1967), renumită pentru proza şi poeziile pentru copii.

În 1919, împreună cu Sadoveanu, scoate revista *Însemnări literare*, în care publică poezii, cronici, note polemice. Revista umple golul lăsat de *Viaţa Românească*, dispărută în august 1916, dar care reapare la 1 martie 1920, G. Topîrceanu fiind prim redactor alături de Ibrăileanu.

În 1920 publică *Strofe alese. Balade vesele şi triste* – volum care se bucură de un deosebit succes. În 1928, apare prima ediţie a altui volum cu titlu semnificativ – *Migdale amare.* După cum subliniază Stefan Strâmbaciu şi Mircea Constantinescu în lucrarea amintită, „Permanenta nelinişte sufletească a poetului întreţinută de greutăţile materiale, de pretenţiile exagerate de bani ale soţiei [motivate şi de creşterea copilului] şi a neînţelegerilor ei cu familia lui rămasă la Nămăieşti, au dus, cu timpul, ca din dragostea înflăcărată […] să nu rămână decât singurătate, melancolie, amărăciune şi tristeţe, stare sufletească ce s-a reflectat şi în opera lui." Originalitatea acestui poet, între contemporanii săi, constă, după opinia lui Ilie Dan, în „fuziunea a două elemente, aparent contradictorii care-i definesc creaţia poetică şi proza: luciditate şi lirism", inteligenţă şi sentiment.

Perioada care a urmat a fost rodnică: având o „disponibilitate sufletească şi o exemplară conştiinţă privind arta scrisului", publică poezii, proză, articole, conduce reviste alături de alţi scriitori, ocupă funcţii în conducerea teatrelor (printre care şi cel de la Chişinău). În scrisul său, umorul e „un mod discret de a cenzura efuziunile sale sentimentale" (Dinu Pillat). Mihail Iordache, în Postfaţa la volumul *G. Topîrceanu. Pagini de proză,* Ed. Junimea, 1985, consideră că poetul era stăpânit şi de demonul parodiei, dar şi el, la rândul său, a fost parodiat. Ionel Fernic, în perioada creaţiei sale înfloritoare, ca „ploieştean", îşi vizita vărul la viile din Valea Călugărească şi nu se întorcea cu trăsura goală: la picioare zăceau damigene de vin şi clondiraşe de ţuică. El a scris, printre altele, *Balada beţivului grăbit,* care se înscrie la loc de cinste în literatura „potatorică". Merită citate prima şi ultima dintre cele 9 strofe: *Trec anii, trec zile-amare/ Şi-n zbor săptămânile trec,/ Rămâi sănătos, cârciumare,/ Îmi iau clondiraşul şi plec! /…/ C-aşa-mi este viaţa-n pahare/ Si astfel durerile trec,/ Rămâi sănătos, cârciumare/ Că-mi iau clondiraşul şi plec!*

În 1926 obţine Premiul Naţional de Poezie, iar în 1936 este ales membru corespondent al Academiei Române.

La începutul lui 1937, i se depistează cancerul la ficat. Pleacă, pentru un consult, la Viena, însoţit de Otilia Cazimir, dar speranţele în vindecare se spulberă. Revenit în ţară, încetează din viaţă pe 7 mai, în vârstă de 51 de ani. Cu acest prilej, se deplasează la Iaşi şi soţia sa, Victoria, care, alături de fiu, de fratele (după tată) Ion Mateescu, de scriitori şi o mulţime de oameni, însoţeşte cortegiul spre Cimitirul Eternitatea, unde poetul este înmormântat pe 9 mai 1937.

Spaţiul unui articol de revistă nu poate oferi amploarea unui studiu privind viaţa şi opera lui Topîrceanu (există, în literatura de specialitate, numeroase lucrări privind această temă), permiţând, totuşi, punerea în evidenţă a datelor esenţiale. Unul dintre aceste aspecte este legătura strânsă a poetului cu meleagurile, cu spiritul Argeşului şi Muscelului, dar şi cu efervescenta activitate literară din capitala Moldovei. În semn de omagiu, la Iaşi se înfiinţează, în 1985, Casa Memorială Muzeu „G. Topîrceanu", în casa care a aparţinut lui Demostene Botez, de pe strada Ralet nr. 7, unde a locuit poetul din 1932 până în 1937, când a încetat din viaţă.

După moartea soţului, Victoria, împreună cu fiul, se mută la Câmpulung şi donează casa din Nămăieşti Consiliului Popular al oraşului Câmpulung. În această clădire a fost organizată de directorul Flaminiu Mârzu Casa Memorială „Poetul G. Topîrceanu". Casa a fost renovată şi consolidată sub conducerea directorului Muzeului de Istorie din Câmpulung, prof. Ştefan Trâmbaciu.

Amintirea şi numele poetului sunt omagiate şi la Curtea de Argeş: Centrul de Cultură şi Arte îi poartă numele. Întru aleasă cinstire, marţi, 19 decembrie 2017, a fost dezvelită placheta cu chipul scriitorului al cărui nume îl poartă, realizată de sculptorul Radu Adrian (figura alăturată).

În căutarea rădăcinilor sale extraterestre

Mircea OPRIȚĂ

Doru Davidovici este un romancier și eseist cu un destin aparte, lucru observabil atât în viața, cât și în scrisul său. Născut la 6 iulie 1945, a făcut studiile militare și de aviație necesare unei cariere de pilot de vânătoare, ajungând curând un performer al zborurilor cu aparatul de luptă MIG-21, vârf al tehnicii aviatice din deceniile ’60-’80 din secolul trecut. Ca instructor îndrăgostit de profesia sa, a marcat viața multor tineri piloți care, ajunși ulterior la gradul de general, îi evocă emoționați talentul și condiția sa umană specială, de aviator militar neconvențional, intelectual și înzestrat cu o cultură remarcabilă. A obținut el însuși gradul de locotenent-colonel aviator. Neșansa lui a fost accidentul din 20 aprilie 1989, când, în timpul procedurilor de aterizare din ultima sa misiune, s-a prăbușit undeva, pe lângă Fetești. Moartea sa tragică a stârnit destulă senzație, încât prietenii și camarazii de armă să-l evoce ulterior, an de an, în mici ceremonii organizate la locul accidentului, în plin câmp. Ca scriitor, a debutat în 1973, prin romanul *Caii de la Voroneț*, câștigător al premiului de debut în proză organizat de Editura Eminescu. I-au urmat o serie de cărți (*Insula nevăzută* – roman pentru copii, 1976; *Intrarea actorilor,* 1977; *Celula de alarmă,* 1979; *Culoarea cerului,* 1981; *Aripi de argint,* 1983), toate despre viața tumultuoasă a piloților de vânătoare și despre relația specială stabilită între aceștia și aparatele lor supersonice, văzute aproape ca niște personaje vii. Pentru SF, autorul este important prin două apariții editoriale: o carte de proză, *Zeița de oricalc* (1977), și alta de cuprindere eseistică a temei contactului dintre Pământ și civilizațiile extraterestre: *Lumi galactice. Colegii mei din neștiut* (1986).

Intitulată *Sferele verzi,* prima nuvelă din volumul *Zeița de oricalc* își construiește acțiunea pe un mănunchi de motive familiare ozenologiei și unite între ele prin convingerea că Universul este alcătuit din numeroase lumi paralele, care tind să realizeze un tensionat și totodată misterios contact. În subteranele unui vechi turn de far din Deltă, naratorul descoperă un fel de sală de comandă a „oamenilor albaștri”, înzestrată cu o tehnică aptă să ne facă părtași la lansări cosmice sugestive pentru mesajul transmis de entitățile extraterestre. Acestea din urmă se dovedesc a fi holograme, ceea ce îi trezește personajului convingerea că nu se dorește încă un veritabil contact între civilizații, ci doar semnalarea faptului că așa ceva este posibil, poate chiar iminent. Alter-ego al scriitorului, naratorul, este și el pilot de vânătoare, profesia obligându-l să execute misiuni supersonice cu un MIG-21 performant. Un accident în stratosferă, care în mod normal produce distrugerea avionului și moartea omului de la manșă, primește în proza amintită continuări senzaționale: pilotul revine la bază cu o întârziere suspectă și cu aparatul de zbor reconstruit parțial, iarăși în chip enigmatic. Motivul capcanei cosmice („sky trap”) ni se sugerează astfel firesc, deosebirea față de schemele clasice de dispariții enigmatice în Triunghiul Bermudelor fiind dată de revenirea obiectului dispărut, cu urmele intervenției extraterestre pe el. Ceea ce iarăși poate fi înțeles ca un mesaj. În final, Lida, soția pilotului, dispare împreună cu cei doi copii ai lor printr-o aparentă combustie spontană, care lasă în urmă sugestia unei treceri în universul paralel. Autorul are inteligența de a complica șirul întrebărilor posibile în ecuația enigmei: toate personajele acestea au fost ele reale pe traseul povestirii, au fost doar artefacte, reconstituite de extratereștri, de ce și pentru ce anume? Ori poate că nici naratorul revenit din „sky trap” nu are altă condiție, este și el mort pentru cei vii, un artefact care suferă, întrucât i s-a redat conștiința inițială, plus calitatea de a se întreba, de a se îndoi. Dureros e faptul că nu mai poți ști ce se dorește de la tine și cărei lumi îi aparții. Toate acestea țin de arta literară a lui Doru Davidovici, ca și de priceperea lui de a relata o acțiune trepidantă, precum cea caracteristică zborurilor cu viteze supersonice, în regim precipitat, cu trăiri intense, fulgerătoare. Devenit pendul între două lumi, MIG-ul face inclusiv treceri conștientizate ale pragului dintre ele:

„Mă lipisem de busolă, eram una cu micuțul cerc negru care se învârtea nepăsător sfâșiind rețeaua meridianelor convergând nepăsător spre nord, întru călăuzirea tuturor navelor și avioanelor mânate de neastâmpăr și de bizare chemări. Eram – simțeam asta, cu simțurile mele imperfecte, și mi-o confirma luciditatea rece a bordului – într-o lume străină, pentru care nici eu, nici avionul meu nu eram făcuți. Acul goniometrului arăta o direcție aiurea, dar la distanța asta de țărm, efectul de mare se amplifica foarte mult.

Am încercat să iau legătura cu turnul de control și m-a înspăimântat vocea aceea uscată, parcă-mi rostogoleam în gura brusc seacă un cocoloș de făină cleioasă. Am înghițit salivă și am apăsat iar butonul de emisie; turnul nu răspundea, dar asta nu însemna nimic, se întâmplă, și oceanul acela străin, fierbinte și molatic, începea să se topească într-o pâclă sidefie. Mi-am dat seama că luam înălțime spărgând cerul necunoscut într-o șandelă repezită, ascunzându-mă, instinctiv, în albastrul nepământesc. Am râs, am făcut un tonou înșurubând avionul în aerul acela bizar, motorul ronrăia liniștitor aerul bun, 21 la sută oxigen, 78 la sută azot și 1 la sută impurități. Prezența necunoscută din spatele avionului devenise totală, se confunda cu mingea albastră în care zburam. Și la fel de brusc, când voiam să cer iar control radio turnului, s-a înfipt ceva în mine, și am știut că zbor spre E–SE și am văzut la busolă 120’. Soarele răsărise parcă la locul lui, eram iar singur pe un cer pustiu – dar singur, înțelegi, fără niciun fel de prezențe simțite misterios în ceafă. Auzeam în căști glasul dispecerului vorbind cu alt avion, cursa de Varna din câte îmi dădeam seama, și am spus și eu ceva, inutil, doar ca să spun și să mi se răspundă.”

Comentatori impresionați de destinul lor asemănător, de legătura constând în aventura aviatică și moartea cam la aceeași vârstă a fiecăruia, au pus mereu în relație numele lui Doru Davidovici și al lui Antoine de Saint-Exupéry.

Cea de-a doua nuvelă din volum, intitulată chiar *Zeița de oricalc*, e compusă pe aceeași temă a contactului sinuos și enigmatic între civilizații. O legătură secretă se stabilește între mica statuetă antediluviană, de metal „viu”, iradiind energie informațională, și infirma Irene, căreia „zeița”, cu prețul propriului sacrificiu, îi transferă în cele din urmă forța neuronală necesară pentru a se însănătoși. În pagini dense, pline de amănunte și de mișcare, unde aventura eroică lasă locul multitudinii de gesturi și întâmplări ce compun existența zilnică a unor personaje „în carne și oase”, proza lui Doru Davidovici cultivă și o sentimentalitate discretă, parcă jenată de propriile ei manifestări. Pe fondul acesta, enigma, prezentă din debut și adâncită în umbrele sale nesigure până la ultima filă, are de asemenea subtilitate, funcționând ca un mecanism provocator pentru spiritul mereu pus la încercare al naratorului:

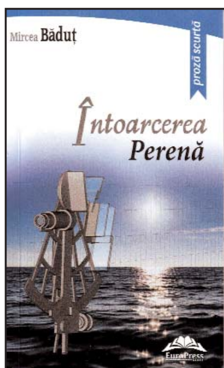
„Țineam în mână fotografiile făcute sul, simțeam zeița încălzindu-se și apăsându-mi burta cu spinarea ei îngustă. Dacă sistemele logice sunt prea perfecte ca să se autodistrugă cedându-și energia unei fete paralizate, iar mașinile nu se sinucid pentru că le lipseste dramul de nebunie necesară... Asta nu putea însemna decât un singur lucru, îmi era, simplu, teamă să merg mai departe. Mi-am amintit urma de târnăcop dispărută, șuruburile dizolvate în oricalc, zâmbetul acela incert. Am revăzut-o pe Irene bătând întunericul cu mișcări moi, încercând să se agațe, clătinându-se pe picioarele cu mușchii umflați de efort.

Nu eram sigur dacă merită. Simțeam în dosul pleoapelor freamătul marilor coloane argintii, se derulau lungile piste betonate, dar de data asta izvorâte numai din mine. Știam că, mai devreme sau mai târziu, întunericul acela roșu ar fi dispărut; nu știam formele în care s-ar fi închegat. N-o să știu niciodată. […] Am pipăit trupul zeiței sub tricou, lipit de trupul meu, și am spus: «Niciodată».”

Dincolo de implicațiile SF, nuvela este o delicată poveste de dragoste, reușind chiar performanța unei inteligente echilibristici la limita dintre inedit și convențional.

În fine, cartea cu conținut eseistic, *Lumi galactice. Colegii mei din neștiut*, ni-l arată pe autor mai direct implicat în preocupările ozenologice, asemeni lui Ion Hobana, Dan Apostol și Dan D. Farcaș. Deși se cunosc reticențele aviatorilor de a declara oficial întâlnirile lor cu OZN-uri, de teama consecințelor suferite de cariera lor și de reputația propriei persoane, Doru Davidovici este unul dintre rarii piloți care sparge tiparul general, descriindu-și propria experiență în raport cu un aparat de zbor pe care îl considera în mod categoric de origine extraterestră. Nu întâmplător Dumitru Prunariu, primul și singurul astronaut român de până acum, îl descrie ca pe „un personaj dintr-o altă lume, venit cu o misiune pe Pământ, dar chemat înapoi înainte să o desăvârșească”. E o caracterizare metaforică, firește, însă în ton cu omul și opera sa, urmată în chip natural de concluzia apoteotică: „Toată viața și-a căutat, probabil, originile extraterestre, visându-le, scriind despre ele, găsind și interpretând dovezi în acest sens”.

Semn(al) de carte

Mircea Băduț, *Intoarcerea perenă,* Editura EuroPress Group, București, 2018

Intoarcerea perenă poate fi considerată o continuare a cărții *Întoarcerea fratelui risipitor* (2014), din care și preia nuvela omonimă. În volum mai găsim o serie de proze ficționale, dar și câteva eseuri (proză neficțională) de factură antropologică. (Avem, deci, similitudini și cu cealaltă carte de succes a autorului, *DonQuijotisme AntropoLexice,* reeditată în 2017.) Cartea de față constituie totodată și „vehiculul" prin care autorul încearcă să consacre, prin cele două proze de întindere din cuprins, o formulă scriitoricească originală (și, deci, experimentală) pe care o propunea inițial cu *Întoarcerea fratelui risipitor.* („Reinterpretare semi-ficțională derulată prin alternare de monologuri interioare", i-am spune dacă ar fi să acceptăm riscul definirii concentrate. Speculare filosofică; amprentă științifică; motiv bipolar; sublimare prin reducerea lexicului; ușoară arhaizare a limbajului;…– filologii le vor spune mai bine.) (Din *Prefața* – nesemnată – a cărții)

GO-ul, dincolo de joc

La un centru pentru bătrâni

Yasutoshi YASUDA, 9 dan

Localitatea Yuzamachi din prefectura Yamagata desfășura o campanie de îmbunătățire a comunicării între oameni. Programul de GO a fost introdus acolo destul de devreme. Dl Hideaki Sato, instructor la Asociația Japoneză a Agricultorilor, a aranjat vizita mea în oraș. În octombrie 1996, am vizitat grădinița Fujisaki, pe care o frecventa unul dintre copiii dlui Sato. Dl Sato discutase la telefon programul meu cu domnișoara Keiko Komasu. Mai târziu, ea mi-a relatat conversația, iar asta ne-a făcut să izbucnim în râs.

La un capăt al liniei, dl Sato a spus: „De ce nu încercați GO-ul la școala dumneavoastră?" Dar, din cauza dialectului local, dra Komatsu a înțeles „să încerce jocul scaunelor muzicale". Până nu am ajuns acolo, ea nici nu visa că era vorba despre GO...

Yuzamachi și Szolnok din Ungaria sunt orașe înfrățite și erau mai mulți vizitatori din Ungaria la grădiniță în ziua aceea – în total, cam o sută de persoane, incluzându-i pe copii. Profesorul m-a confundat cu un translator, ca urmare, cu toții au fost dezamăgiți când au văzut că nu pot traduce niciun cuvânt!

După ce am început să jucăm, a devenit clar că nu numai copiilor, ci și adulților din Ungaria le plăcea GO-ul captură. În ceea ce-i privea pe profesori, părea că deveniseră obsedați de joc. Privind scena, dl Sato a fost impresionat și i-a devenit clar că GO-ul poate fi folosit ca instrument pentru dezvoltarea relațiilor între oameni. Faptul că vedea copii care nu puteau sta liniștiți prea mult timp, dar care acum jucau concentrați până la o oră și jumătate, l-a emoționat – la fel ca faptul că cu toții se bucurau jucând, dincolo de barierele de limbaj sau de vârstă. Mulțumită eforturilor dlui Sato, nu numai Yazumachi, dar și alte orașe din apropiere s-au apropiat de GO.

Până atunci, vizitasem școli și sanatorii, dar nu centre pentru bătrâni. Dl Sato mi-a cerut să vizitez un centru de îngrijire pentru bătrâni și să joc GO, pentru că el considera că inițierea unor relații umane mai bune este importantă nu numai pentru copii, ci și pentru adulți. Ca urmare, am vizitat un asemenea centru în primăvara lui 1996. Centrul acela punea la dispoziția bătrânilor diferite facilități, cum ar fi căzi de baie cu apă caldă și jocuri ușoare pentru relaxare.

S-a spus de multe ori că GO-ul ajută la încetinirea declinului cognitiv provocat de îmbătrânire, dar eu nu aveam nicio experiență în introducerea jocului la bătrâni și nu eram sigur că pot obține același răspuns ca în cazul tinerilor. De fapt, nu aveam nicio idee ce ar trebui să spun, dar am hotărât să încerc. Erau acolo atât bărbați, cât și femei în vârstă. Bănuiam că niciunul nu jucase GO până atunci, dar i-am invitat totuși să joace cu mine.

Am luat mâna unei doamne care refuza să joace și am ajutat-o să plaseze o piesă pe tablă. I-am spus să o aseze la intersecția a două linii, iar cei din jur au aplaudat-o pentru asta. Fiecare dintre ei trebuie să se fi simțit cu adevărat fericit că primea aplauze sau doar poate simpla plasare a unei piese pe tablă îi făcea să creadă că chiar joacă GO. Figura lor se făcea mai luminoasă, de parcă deveneau din nou copii. Curând, au învățat regula „înconjoară pentru a captura".

Era acolo un bătrân care se afla într-o stare mai avansată de declin decât ceilalți. Gura îi stătea mereu deschisă și nu se mișca mai deloc. I-am cerut să aseze o piesă și l-am ajutat să pășească până în față. Totuși, a rămas nemișcat, fără să facă ceva. L-am ajutat să ia o piesă și, sprijinindu-i mâna, l-am ajutat să o aseze pe tablă. Cei din jur au aplaudat cu putere. Probabil că aplauzele au fost un bun stimulent. În cele din urmă a închis gura și, cu o ținută a corpului ameliorată, s-a uitat contemplativ la tabla de joc. Cam pe la a treia mutare, omul, ignorând ordinea corectă, s-a dus dintr-odată la tablă. „Ești un bătrân senil – i-am spus fără ezitare – pentru că ai uitat să-ți mai iei și bastonul!" Cu toții au izbucnit în râs. Mulți dintre bătrânii de acolo foloseau bastoane pentru a merge, iar unii dintre ei erau chiar sprijiniți de membrii personalului pentru a sta în picioare în fața tablei de GO. Acum, exact aceiași bătrâni începuseră să meargă singuri, fără niciun ajutor.

Bătrânii veneau pe rând la centru și, depinzând de locul unde locuiau, fiecare își alesese zile din săptămână pentru vizită. Prima dată, eu am ajuns la ei într-o zi de marți și s-a nimerit ca și alte vizite să fie tot marțea. Între timp, fețele celor de acolo îmi deveniseră familiare, dar de fiecare dată când ne întâlneam repetam întrebarea: „Este cineva care nu a jucat pană acum GO?" Fără excepție, cu toții ridicau mâinile.

Cu vremea, mi-am dat seama că învățaseră, totuși, să joace. Cu fiecare nouă vizită, vedeam chiar cum progresau. Personalul centrului era mai ales în jur de 30 sau 40 de ani, dar atunci când cei mai tineri jucau GO-captură cu cei în vârstă, nu totdeauna îi învingeau. Atât persoanele mai în vârstă, cât și membrii personalului gândeau serios fiecare mutare. Se crease cu adevărat o atmosferă bună. Am început să mă gândesc că seniorii ar fi trebuit să joace GO-captură cu copiii dintr-o grădiniță, pentru că GO-ul apropie oamenii.

Când am început schimburile între bătrâni și copii, mi-am dat imediat seama că copiii nu erau obișnuiți cu persoanele în vârstă. Una dintre explicații era faptul că numai puțini copii trăiesc în case în care conviețuiesc trei generații. Copiii nu erau relaxați. Ei nu-i evitau pe cei în vârstă, dar se vedea că nu le venea ușor să ajungă în contact cu ei. Cu timpul, atitudinea lor s-a schimbat și au început să ia mâna bătrânilor și să meargă cu ei la tabla de GO pentru a plasa o piesă. Nu le-am spus eu să facă asta, a fost un act spontan. Cei mici trebuie să li se fi părut bătrânilor adorabili, iar interacțiunea dintre ei a devenit una extrem de caldă.

De curând, s-au demarat unele proiecte care combină serviciile pentru bătrâni cu cele pentru copii. Acestea sunt presupune a crea o oportunitate pentru interacțiunea dintre cele două grupuri, dar lucrul se dovedește adesea foarte dificil. Asemenea schimburi par bune pe hârtie, dar ceea ce se poate face în practică – de pildă, elevii să cânte pentru cei vârstnici – este foarte limitat. Pentru că nu găsiseră prea multe moduri de a-i pune pe participanți să interacționeze, asemenea proiecte au fost bucuroase să folosească GO-ul. Jucând GO, copiii se bucură de grija vârstnicilor, iar bătrânii recapătă ceva din spiritul copilăriei.

Schimburile s-au extins încet-încet și au început jocuri de GO prin poștă între centrele de zi pentru îngrijirea bătrânilor din prefectura Yamagata și cele din prefectura Fukuoka. Jocul prin poștă se face prin marcarea mutării pe o tablă de joc de hârtie și trimiterea acesteia către oponent, împreună cu scrisori, desene și fotografii.

După prima mea vizită la Yuzamachi, în octombrie 1996, am revenit la fiecare două luni. Acum, GO-captură se joacă în toate grădinițele, școlile elementare și gimnaziale, precum și la casele pentru bătrâni și pentru persoane cu dizabilități mintale din oraș. Este minunat că persoane care nu știau nimic despre GO au fost atrași de aceste schimburi și le extind acum în alte locuri. Toate grupurile au început să interacționeze – printre ele fiind și o școală pentru surzi din orașul Sakata.

Punctul de plecare al vizitei mele la școala pentru surzi a fost o discuție cu o fetiță de grădiniță. Era cu adevărat o bună jucătoare, drept care am întrebat-o dacă a jucat GO-captură și acasă. Mi-a răspuns că ea îl învață GO pe fratele ei, care frecventa școala pentru surzi. I-am spus să continue, pentru că era un lucru minunat ceea ce făcea. După discuție, l-am rugat pe dl Sato să mă ajute să vizitez școala pentru surzi. A fost de acord, pentru că unul dintre prietenii săi era funcționar la școala respectivă și erau bune șanse ca oferta mea să fie acceptată de școală.

Vizitând școala, le-am vorbit directoarei și vice-directoarei despre motivele pentru care am demarat programul meu. Vicedirectoarei i-au dat lacrimile. Mi-au cerut amândouă să-i învăț GO-captură pe copii.

Am vizitat mai întâi o clasă de copii de la primele clase de gimnaziu. În drumul spre clasă, am întâlnit un copil de la clasele mici care stătea singur pe coridor. Vice-directoarea l-a întrebat de ce stă acolo, dar răspunsul a fost ambiguu. I-am spus să vină cu mine, pentru că ceea ce intenționam să fac era cu adevărat distractiv.

Am găsit șapte elevi în clasă. Intrând în încăpere am simțit că atmosfera era luminoasă. La fel ca în școlile obișnuite, au început să joace GO-captură cu entuziasm. Când echipa copiilor a jucat împotriva echipei profesorilor, fiecare elev a fost extrem de excitat și-i încuraja pe jucători. S-a creat o atmosferă splendidă, oarecum diferită de cele din alte școli. Elevii și profesorii deveniseră deopotrivă, ceea ce era fascinant. Atunci au intrat în clasă și elevii de la o clasă elementară. Le-am spus celor mai mari să-i învețe GO și pe cei mai mici, acum, când ei erau deja suficient de buni pentru asta.

Cei de la gimnaziu au pornit imediat să-i învețe GO-captură pe cei mici. Imaginați-vă copiii folosind limbajul semnelor – chiar dacă școala descuraja cât se putea folosirea limbajului semnelor, pentru că acesta le diminuează copiilor abilitatea de a citi cuvintele de pe buze. Foarte repede, elevii cei mici au învățat să joace GO. A urmat o frumoasă competiție.

La întoarcerea în biroul directoarei, aceasta mi-a vorbit despre școală, care avea grădiniță, clase elementare și gimnaziale. Profesorii erau preocupați de îmbogățirea minții copiilor. Prioritatea era aducerea copiilor în contact cu diferite persoane, pentru a învăța singuri, prin dezvoltarea minților lor, dar nu acordau mare atenție limbajului semnelor sau abilităților de a pronunța. Auzind asta, am înțeles de ce atât copiii, cât și profesorii erau atât de agreabili și prietenoși. Mi-ar plăcea să pot populariza GO-ul în toate școlile pentru surzi din Japonia, iar apoi ar trebui organizate întâlniri între școlile pentru surzi și celelalte școli. Cu siguranță, ceva minunat va ieși din asta.

(Fragmente din cartea *GO as Communication. The Educational and Therapeutic Value of the Game of GO*, de Yasutoshi Yasuda 9 dan, Tosho-bunka, 2000, traducere în engleză de Yoshimi Nakao pentru Editura Slate and Shell, Richmond VA, 2002; informații din GO-ul românesc se pot găsi pe site-ul Federației Române de GO, www.frgo.ro)

Pe 12-13 mai, la Hotelul Posada din Curtea de Argeș s-a desfășurat, în organizarea Federației Române de GO, prin Clubul Sportiv de GO Meijin Pitesti, cu sprijinul Asociației Culturale Curtea de Argeș și al Rotarexim S.A., Râmnicu Vâlcea, Semifinala Campionatului Național de GO pentru seniori, ediția 2018 (finala va avea loc în noiembrie, la Pitești). Au concurat 16 jucători din toată țara, arbitrați de Sebastian Ilie, vicepreședinte al Federației. A fost, de asemenea, prezent Cătălin Țăranu, 5 dan pro (rang obținut după un stagiu de șapte ani în Japonia), unul dintre cei mai puternici jucători de GO din Europa. Pe primele șase locuri, calificați deci în finală (alături de campionul și vicecampionul de anul trecut, Cristian Pop și, respectiv, Cornel Burzo), s-au clasat: Dragoș Băjenaru, Elian-Ioan Grigoriu (cel mai tânăr semifinalist, 17 ani, dar deja de tărie 4 dan), Daniel Cioată, Liviu Oprișan, Mihai-Valentin Șerban și Daniel Țîr.

Viaţa de poveste: Mihaela Cocheci

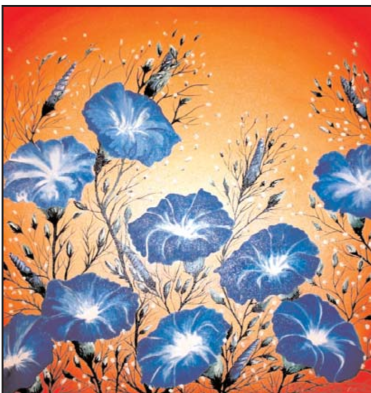
Viorel GAFTEA

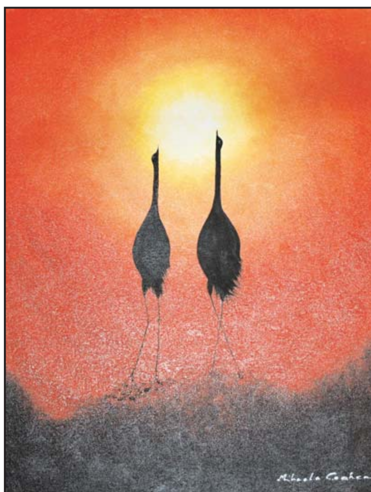

Soare, optimism, culoare – este pe scurt descrierea unui om. Toate acestea pot fi întâlnite în reprezentarea pe pânză, în conversaţii, întâmplări şi tot ce înseamnă viaţa Mihaelei Cocheci.

Împleteşte pasiunea pentru călătorii cu pictura. Poartă în suflet şi în minte experienţa trăirilor, uimirea în descoperirea miracolului planetar, pentru ca apoi să-l dezvăluie tuturor prietenilor săi într-o nouă expoziţie. În acest fel, face din viaţă o permanentă drumeţie plină de armonie şi iubire, de spectacol al culorii şi de mister.

Serge Mercier (ziarist *La Provence*, Marsilia) scria: „Artista este creatoarea unui stil personal, un stil care creează armonie între om şi mediul în care trăieşte, astfel încât generează cea mai bună reprezentare

a realului, abstractului şi cognitivului.” Este vorba despre o combinaţie de linii şerpuitoare care, privite şi gândite în adâncul lor, au condus la ceea ce ea a denumit *ondulism,* un nou curent artistic.

Folosind acest mod de exprimare, un tablou se naşte ca şi Cosmosul, reuşind în cele din urmă să alcătuiască o simfonie, muzica liniilor şi a ondulaţiilor colorate.

Intensitatea sentimentelor şi a gândurilor dau forţa expresiei artistice a unui tablou. Când aceste sentimente sunt învăluite în lumina solară, încărcate de viaţă şi bucuria de a trăi, inevitabil se produce un act de creaţie.

Desigur, pentru a se desăvârşi, toate acestea trebuie prezentate, expuse. Ele trebuie să-şi spună povestea de viaţă. Pentru că viaţa (unui obiect, lucru, faptă) are o poveste – este o poveste. Transpusă pe pânză, ea capătă valoarea unei opere de artă.

Criticul de artă Adrian Silvan Ionescu făcea următoarea remarcă la una dintre expoziţiile artistei: „Lucrările transmit optimism şi încredere, sunt încărcate de bucuria existenţei”. Este o caracterizare extrem de corectă.

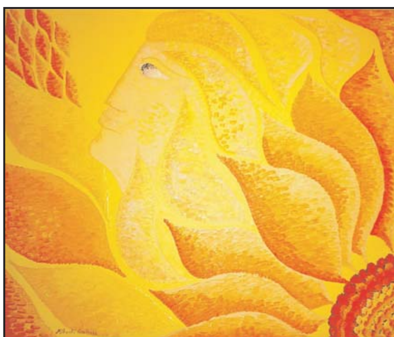
Marius Tiţa spunea în prefaţa cărţii cu caracter autobiografic *Vis de viaţă:* „Mihaela Cocheci este un copil al Pământului care îşi explorează limitele, îşi descoperă casa Părinţilor ei şi se bucură de darurile Tatălui nostru. Preţuieşte marile clipe, trăieşte intens pragurile, suferă, iubeşte, dăruieşte, împlineşte.”

Pasiunea pentru călătorii şi dorinţa de a dărui din tot sufletul şi cu bogăţia însuşirilor artistice au adus-o în postura deosebită şi poate unică de a reprezenta în tablourile ei culturi, civilizaţii, istorii, tradiţii ale popoarelor care fac obiectul drumeţiilor ei. 25 de ani, a străbătut meridianele şi paralelele acestei planete minunate, cu dorinţa de a cunoaşte, înţelege şi picta.

A reuşit astfel să organizeze nu mai puţin de zece expoziţii dedicate ţărilor, popoarelor pe care le-a vizitat de-a lungul anilor. Toate aceste expoziţii s-au desfăşurat sub înaltul patronaj al ambasadelor ţărilor respective la Bucureşti sau al Consulatului Canadian la Montreal. Enumerăm: Franţa, Peru, Bolivia, Japonia, Canada, India, Mexic, Cuba, Argentina, Africa de Sud, China şi Tibet.

Voi încheia citând din Armand Steriadi care, la expoziţia dedicată Chinei, spunea: „În templele budiste, biblioteca purta numele de *shigetsu* sau degetul care arăta Luna – o astfel de bibliotecă-portret este şi memorialul plastic aparţinând Mihaelei Cocheci, dezvăluind câteva dintre miracolele unui ţinut legendar – fascinaţia Chinei. Expoziţia este o poartă deschisă spre întâlnirea cu divinul şi omenescul, spre deosebire de alte experienţe, aici transferul plastic este reciproc, o laicizare a cerului, o spiritualizare a pământului şi lucrurilor. Este încercarea autoarei de a restitui privirii un tărâm în trei ipostaze: apă, cer şi înţelepciune.”

Mihaela Cocheci este o artistă al cărei spirit creativ nu încetează nicio clipă să ne surprindă, iar surprizele vor continua.

Număr ilustrat cu picturi ale Mihaelei Cocheci.

Semnează în acest număr

- Horia BĂDESCU – scriitor, Cluj-Napoca
- Dragoş VAIDA – prof. univ., Bucureşti
- Radu PINTEA – scriitor, Bucureşti
- Ioan CRĂCIUN – editor, Bucureşti
- Sorin Lory BULIGA – istoric de artă, Târgu-Jiu
- Maria VAIDA – profesor, Cluj-Napoca
- Dan ANGHELESCU – scriitor, Bucureşti
- Nicolae GEORGESCU – scriitor, Bucureşti
- Marian MIHĂESCU – profesor, Curtea de Argeş
- Florea FIRAN – scriitor, Craiova
- Marian NENCESCU – scriitor, Bucureşti
- Olimpia POPESCU – profesor, Ploieşti
- Tudor NEDELCEA – scriitor, Craiova
- Ion C. ŞTEFAN – scriitor, Bucureşti
- Florian COPCEA – scriitor, Drobeta, Turnu-Severin
- Florentin POPESCU – scriitor, Bucureşti
- Nicolae MELINESCU – publicist, Bucureşti
- Paula ROMANESCU – scriitor, Bucureşti
- Ion PĂTRAŞCU – diplomat, Bucureşti
- Elis RÂPEANU – scriitor, Bucureşti
- Dan D. FARCAŞ – scriitor, Bucureşti
- Mircea OPRIŢĂ – scriitor, Cluj-Napoca
- Yasutoshi YASUDA, 9 dan – jucător de GO, Japonia
- Viorel GAFTEA – inginer informatician, Bucureşti